

БЛАГОЈА МАРКОСКИ

ГЕОГРАФИЈА

за **VIII** одделение
за осумгодишното основно образование

*МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА*

Скопје, 2010

Автор:

Проф. д-р Благоја Маркоски

Рецензенти:

Билјана Апостоловска-Тошевска - претседател

Милица Патраклиева-Митревска - член

Кице Гелмановски - член

Подготовка:

Тримакс Картографија - Скопје

Главен уредник:

Љубе Ристовски

Техничко-графички уредник:

Томислав Димитровски

Лектура:

Виолета Јовановска-Никовска

Компјутерска обработка:

Томислав Димитровски

Елизабета Ангелова

Анита Милевска

Издавач:

Министерство за образование и наука за Република Македонија

Печати:

Графички центар дооел, Скопје

Тираж:

16.500

Со решение на Министерот за образование и наука на Република Македонија бр.22-2346/1 од 23.04.2010 година се одобрува употребата на овој учебник

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св.Климент Охридски" , Скопје

373.3.016:91(075.2)=163.3

МАРКОСКИ, Благоја

Географија за VIII одделение за осумгодишно основно образование/ Благоја

Маркоски. - Скопје : Министерство за образование и наука на Република

Македонија, 2010.

- 120 стр. : илустр. ; 30 см

ISBN 978-608-4575-86-3

COBISS.MK-ID 84077578

Предговор

Почитувани ученици, иргнувајќи по принципот од поблизу кон подалеку, во осмо одделение ќе се запознаете со географијата на Африка, на С. Америка, на Ј. Америка, на Австралија со Океанија, на поларните области и со елементите на животната средина.

Содржините се конципирани во девет теми во кои се разработуваат природно-географските, социогеографските и економско-географските одлики во наведените континенти. Во конечното на регионално-географската содржина се разработени регионите со државите и карактеристичните подрачја на овие континенти. Учебникот **Географија за осмо односно деветто одделение**, за основните училишта, се состои од две целини.

Една е содржината на лекцијата што учениците треба да ја совладаат и да ја создаат.

Втората целина ја сочинуваат помошни методско-дидактички содржини, главно наменети за работата на наставникот. Појточна, ситна збор за рубриките: Разговор, Прашања, Задачи, Дознај повеќе, Запомни, Речник на поими, како и за разни картографски, табеларни и фотграфски прилози.

Рубриката Разговор е наменета за воведниот дел на часот и наставникот ја користи во интеракција со учениците.

Прашањата се во функција на наставникот, заради повторување и утврдување на знаењата кај учениците.

Задачи е рубрика за индивидуална и групна работа на учениците во училиштето или во домаќинствата.

Рубриката Дознај повеќе е во функција на позанимливост на учениците и служи како материјал со кој наставникот ги надградува содржините.

Речникот на поими е во функција и на наставникот и на ученикот, заради јаснување и прецизирање на употребените термини.

Запомни е рубрика преку која ученикот накратко ги утврдува најважните содржини.

Картографските, фотграфските и табеларните прикази се за да се обезбеди визуелна преписка за регионалните и просторните одлики на териториите. Најомнуваме дека табеларно презентирани податоци се наменети за проширување на знаењата и на сопствената култура, но учениците не мораат да ги учат наизуст.

Искрено се надевам дека, според програмата, соодветно се понудени неопходните содржини од географијата на Африка, на С. Америка, на Ј. Америка, на Австралија со Океанија, од поларните области и елементите на животната средина.

УПАТСТВО ЗА УПОТРЕБА НА УЧЕБНИКОТ

Рубрика наменета за интеракција на наставникот и ученикот, како воведен дел на часот.

Содржини на лекцијата наменети за совладување на материјалот од страна на учениците.

Помошна рубрика што му служи на наставникот како завршен дел на часот.

III. НАСЕЛЕНИЕ И СТОПАНСТВО НА АФРИКА

РАЗГОВОР

«Какав е стопанскиот развој на Африка?»
«Как стопански граници се издвојуваат?»
«Каков е напредок во развојот на индустријата?»

Какао

Банани

Какао - растеније и плод

Дијамант

ДОДНАЈ ПОВЕКЕ

Климатските услови во Африка овозможуваат развој на повеќе стопански важни растителни видови. Тие се бајана, каучук, какао, кокосово дрво, кокосово дрво, кокосово дрво, кокосово дрво.

СТОПАНСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АФРИКА

Африка е континент кој е одликуван со нивно стопанско развој. Ресурсите за различни природни богатства кои не се доволно искористени. Најразвиените стопански гранки се индустријата, енергетиката и минералната индустрија во преработката. Африка е одлика на индустријата во развојот. Африка е одлика на индустријата во развојот. Африка е одлика на индустријата во развојот.

Во Африка, поголем дел од стопанството е зависно од индустријата. Во Африка, поголем дел од стопанството е зависно од индустријата. Во Африка, поголем дел од стопанството е зависно од индустријата.

Индустријата е одлика на стопанството во Африка. Индустријата е одлика на стопанството во Африка. Индустријата е одлика на стопанството во Африка.

Ресурсите за индустријата се енергетски ресурси и енергетски ресурси. Ресурсите за индустријата се енергетски ресурси и енергетски ресурси.

ТРАДИЦИЈА

«Зошто Африка стопански е традиционален?»
«Как стопански граници се издвојуваат?»
«Как традиционална култура и деловни практики се застапени во Африка?»
«Как традиционална култура и деловни практики се застапени во Африка?»

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ДИЈАМАНТ, благороден минерал, тврди чисти минерал со кристална структура, кој се користи за украсна намена, во индустријата и прометот. Дијамантот се користи за украсна намена, во индустријата и прометот.

ЗЛАТО, благороден метал со сјајно жолта боја, лесен и мек метал. Отпорен на вода и воздух. Еден од највредните метали на светот. Се користи за украсна намена, во индустријата и прометот.

КАУЧУК, тврди минерален гомол. Се користи за производство на гума. Се користи за производство на гума. Се користи за производство на гума.

Резервоар за нафта

ЗАДАЧА

«Приборувајте се литература и интернет и направете табела со карактеристични настани и чинии содржани во Африка!»

III. НАСЕЛЕНИЕ И СТОПАНСТВО НА АФРИКА

Рубрика наменета за особено заинтересираните ученици.

Нагледни визуелно-картографски, односно картографски материјали.

Речникот на поими е наменет за појаснување на стручните термини.

Рубрика за индивидуална работа на учениците, која зависи од проценката на наставникот.

ТЕМИ И СОДРЖИНИ

I. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АФРИКА

- АФРИКА – ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГОЛЕМИНА И ОТКРИВАЊЕ
- РЕЛЈЕФ И БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ
- КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ
- ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ
- РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ

II. НАСЕЛЕНИЕТО И СТОПАНСТВОТО НА АФРИКА

- КАРАКТЕРИСТИКА НА НАСЕЛЕНИЕТО НА АФРИКА
- СТОПАНСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АФРИКА

III. РЕГИОНАЛЕН ПРЕГЛЕД НА АФРИКА

СЕВЕРНА АФРИКА

- ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО СЕВЕРНА АФРИКА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО СЕВЕРНА АФРИКА

ИСТОЧНА АФРИКА

- ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ИСТОЧНА АФРИКА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ИСТОЧНА АФРИКА

ЈУЖНА АФРИКА

- ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЈУЖНА АФРИКА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЈУЖНА АФРИКА

ЦЕНТРАЛНА АФРИКА

- ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЦЕНТРАЛНА АФРИКА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЦЕНТРАЛНА АФРИКА

ЗАПАДНА АФРИКА

- ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЗАПАДНА АФРИКА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЗАПАДНА АФРИКА

РАЗГОВОР

- » За кои континенти учевте минатата година и кои останаа за изучување?
- » Што е карактеристично за Африка?
- » Каде се наоѓа Африка?

АФРИКА ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГОЛЕМИНА И ОТКРИВАЊЕ

Географска положба

Африка е континент што има **централна положба на Земјата**. Низ неа поминуваат екваторот и почетниот меридијан. Африка е најмалку оддалечена од другите континенти. Се наоѓа **меѓу Средоземното и Црвеното Море на север и североисток, Индискиот Океан на исток и Атлантскиот Океан на запад**.

До Европа се приближува кај Гибралтарскиот Проток и Сицилијанскиот Премин. Од Азија е одделена со вештачкиот Суецки Канал, Црвеното Море и протокот Баб ел Мандеб. Од другите континенти е оддалечена по неколку илјади километри. Кон Африка припаѓаат островот Мадагаскар и неколку групи помали острови.

ЗАДАЧА

- » Обиди се да пронајдеш колку километри е оддалечена Африка од другите континенти!
- » На карта пронајди ги океаните и морињата што се наоѓаат околу Африка!

Големина

Африка претставува сеопфатна копнена маса што се протега од двете страни на екваторот. Од неа две третини се наоѓаат северно, а една третина е јужно од екваторот.

Вкупната површина на Африка изнесува 30,3 милиони км² (поточно 30 311 554 км²). На оваа територија во 54 држави живеат околу 956 милиони жители.

Откривање

Африка, како дел од познатиот т.н. *сѝар свеѝ* (Европа, Азија и Африка – заедно), секогаш била во тесна врска со Европа и со Азија. Најголема комуникација имаат северните делови на Африка, а особено Египет и долината на реката Нил, Етиопија со Црвеното Море и северните делови на планината Атлас. Другите делови на Африка, поради пустинските територии, како што е Сахара, се откриени по XV век, односно по големите географски откритија. Од 1497 до 1498 година, **Васко да Гама ја заобиколил Африка патувајќи по море**. Во XVII, во XVIII, во XIX и во XX век биле извршени поголем број откритија и истражувања во внатрешноста на континентот. Најпознат истражувач на Африка е Дејвид Ливингстон.

Патувањето на Васко да Гама во 1497 - 1498 г.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

АФРИКА е континент со централна положба на Земјата, кој е од сите страни заобиколен со вода, а само со Азија е поврзан со копно. Низ него поминуваат екваторот и почетниот меридијан.

ГИБРАЛТАРСКИ ПРОТОК – природен морски отвор кој ги поврзува Средоземното Море и Атлантскиот Океан, а ги раздвојува Африка и Европа кај државите Мароко и Шпанија. Широчината му изнесува 14 км.

ГРАНИЧНА ЛИНИЈА – природна или административно повлечена линија со која се одделуваат географските просторни целини.

СУЕЦКИ КАНАЛ – вештачки пловен пат кој ги поврзува Средоземното и Црвеното Море, така што претставува најкуса врска меѓу Атлантскиот Океан, Средоземното Море и Индискиот Океан.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Името Африка потекнува од стариот берберски јазик и од јазикот на народите Афри, кои живееле во регионот на планината Атлас (Алжир, Мароко, Тунис). Во 7 век, северните делови на Африка Арабјаните ги нарекувале Ефрика, од каде што е добиено актуелното име Африка.

Споменик на Дејвид Ливингстон близу Викториините Водопади

ПРАШАЊА

- » Каква положба има Африка во светот?
- » Со кои океани и мориња е опкружен континентот Африка?
- » Кои географски линии поминуваат низ Африка?
- » Колкава површина зафаќа Африка и колкав е бројот на населението што живее на овој континент?
- » Историски гледано, со кој континент Африка имала најголеми комуникации?
- » Кои истражувачи се најважни во откривањето на Африка?

РАЗГОВОР

- » Што подразбираш под поимот релјеф?
- » Гледајќи ја картата, наведи какви релјефни форми се присутни во Африка?
- » Што е карактеристично за релјефот во Африка?
- » Кој тип релјеф е најзастапен во Африка?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Гондвана е име за пространо копно кое во геолошката историја на Земјата се простирало, главно, на јужната полутопка. Ги зафаќало денешните територии на Африка (без планината Атлас), Саудиска Арабија, источните делови на Јужна Америка, Индија и западните делови на Австралија. Ова копно се раздвоило со тектонски нарушувања, па така континентите го добиле денешниот распоред и изглед. Се смета дека ваквото раздвојување било извршено во геолошкиот период креда, пред околу 70 милиони години.

ЗАДАЧА

- » На карта, пронајди ги заливите, полуостровите и островите што се наоѓаат околу Африка!

РЕЛЈЕФ И БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Геолоџија

Африканското копно, според геолошката историја, се смета за **старо копно** изградено од стари карпи. Познато е под името **Гондвана**.

Релјеф

Релјефот на Африка го претставуваат поголем број пространи **висорамнини**, кои се одликуваат со благо разбрануван релјеф. Во приморските делови релјефот се спушта стрмно, така што целата африканска плоча е заобиколена со тесен и рамничарски приморски појас. Од висорамнините се издигаат неколку **планински масиви**. Во северните делови се наоѓаат планините **Атлас**, **Ахагар**, **Тибести** и **Дарфур**. Се одликуваат со надморски височини од околу 3.000 м. Овие планини се простираат во пустината Сахара. Најголемите планини се наоѓаат во источните делови од континентот. Такви се **Етиопските Планини** и планинските области околу големите езера, како што се **Килиманџаро**, **Кенија** и **Рувензори**. Нивните височините се околу 5 000 м. *Пронајди ги на картата и утврди ги точните височини!*

Териториите што се наоѓаат јужно од реките Кунене, Окаванго и Замбези се **висорамнини** на околу 1 200 м.н.в. Од запад, исток и југ е заобиколена со високи приморски планини над 2 500 м, од кои најголема е **Кватламба**. Во средишните делови се наоѓа **пустината Калахари**, а во приатлантскиот појас – **Намибиската Пустина**.

Централните делови на Африка се наоѓаат меѓу источната и јужната планинска област и Атлантскиот Океан и на север сливот на реката Конго. Во овој дел се карактеристични **висорамнините во Ангола и во Замбија, басенот на реката Конго и Камерунските Планини**.

Западните делови на Африка и териториите што се наоѓаат северно од Гвинејскиот Залив се со помали надморски височини (главно под 2 000 м) и со пространи низини.

Особена карактеристика на релјефот во Африка се **пустините**. Најголемата жешка пустина на Земјата е **Сахара**. Таа ги зафаќа северните и западните делови на континентот, поточно териториите од Атлантскиот Океан до Црвеното Море, а се простира на околу 7 милиони км². Карактеристични се и пустините Калахари и Намиб, кои се наоѓаат во јужните делови на Африка. Во пустинските области се среќаваат ергови и дини, како посебна одлика на пустинскиот релјеф.

Поголеми **низини** се централните делови од басенот на реката Конго, низината Сенегал, низините околу езерото Чад и низините кај Гвинејскиот Залив.

Бреѓова разгранетост

Африка има **слабо разгранет брег**. Крајбрежните делови се високи, стрмни и тесни. Скоро и да нема заливи, острови и полуострови. На бреговите на Средоземното Море се наоѓаат заливот Сидра и Габескиот Залив, како и полуостровите Тунис и Барка. На бреговите на Индискиот Океан се наоѓаат Сомалискиот Полуостров и островот Мадагаскар, Коморските, Маскаренските и Сејшелските Острови. На бреговите на Атлантскиот Океан најкарактеристичен е Гвинејскиот Залив со островите Сан Томе и Принсипе. На југот на Африка е карактеристичен ’ртот Добра Надеж.

ПРАШАЊА

- » Кои релјефни целини се карактеристични за Африка?
- » Наброј ги поголемите планински масиви во Африка!
- » Кој е највисокиот врв во Африка?
- » Со кој тип релјеф се одликува Сахара?
- » На карта покажи ја територијата на пустината Сахара во Африка.
- » Најди ги и другите пустини во Африка.
- » Каква е бреговата разгранетост на Африка?

Пустини

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ЕРГ – пространа песочна пустина со дини во Северна Африка. Во средна Азија песочните пустини се нарекуваат кум-песок, во Монголија – шамо, а на Арабскиот Полуостров – нефуд.

ДИНИ – издолжени песочни бедеми во пустините, кои настануваат со таложеење на песокот под дејство на дувањето на ветерот.

ПУСТИНА – простор на Земјата со многу мали количества врнежи (под 200 мм годишно) и со многу сиромашен растителен свет. Врнежите можат да бидат отсутни и по неколку години.

РОГОТ НА АФРИКА – полуостров во североисточна Африка што се наоѓа меѓу Аденскиот Залив и Индискиот Океан. На него, главно, се простира територијата на државата Сомалија.

РАЗГОВОР

- » Каква е климата во Африка?
- » Зошто климата во Африка е потопла во однос на другите континенти?
- » Што се тоа климатски појаси?

Топлински појаси на Земјата

Песочна бура

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

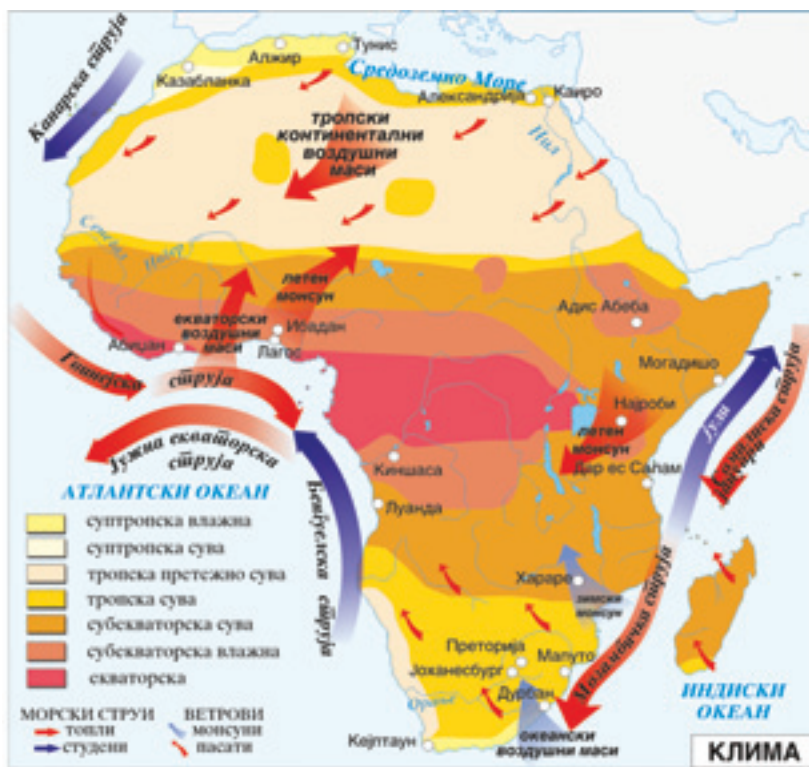
Низ Африка поминува екваторот, кој го сече континентот скоро на половина. Токму затоа, на овој континент се простираат повеќе топлински појаси. Екваторскиот појас се простира меѓу северниот и јужниот повратник, односно од екваторот до 23°27' на север и од екваторот до 23°27' на југ.

КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Климата во Африка е тесно поврзана со географската положба. Низ Африка поминува екваторот, кој го дели континентот на северен и јужен дел. Тоа условува рамномерен распоред на климатските појаси. Околу екваторот (северно и јужно) се простира **екваторскиот појас**, а потоа северно и јужно од него се простираат **тропски, суптропски и умерени климатски појаси**.

Екваторскиот појас се одликува со: температури од околу 24-25°C и годишно колебање од само 2-3°C, и големи количества врнежи, кои во Гвинејскиот Залив изнесуваат околу 12 000 мм годишно, а паѓаат секојдневно, обично во попладневните часови. Изразита екваторска клима има во Горна Гвинеја и во басенот на реката Конго, односно во појасот од 0-10° северна и јужна географска широчина. Таму се развиени многу бујни тропски шуми.

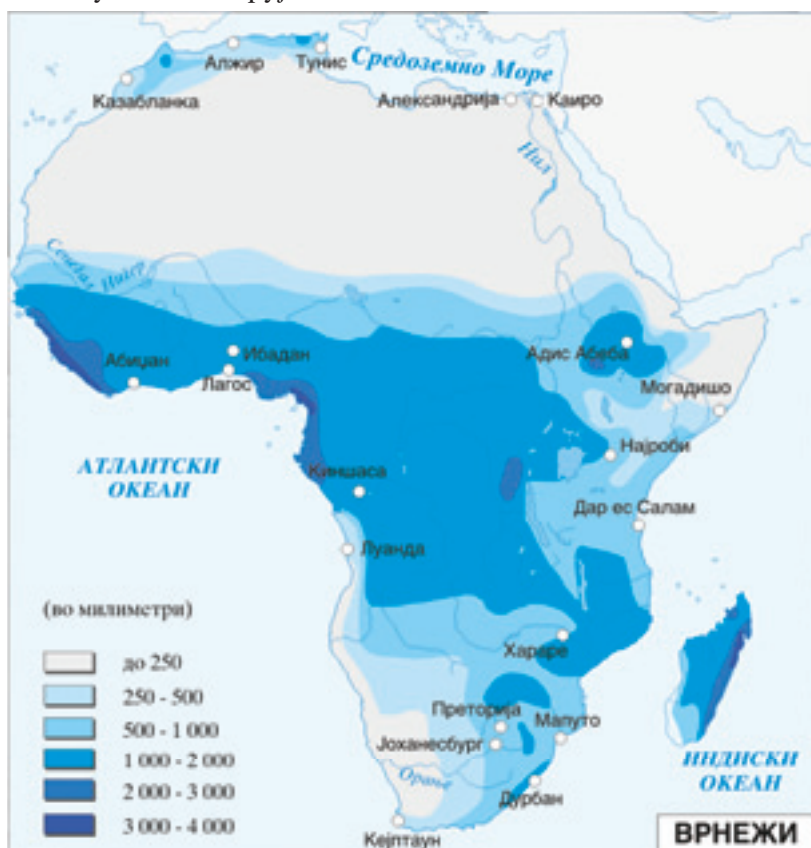
Тропските појаси се простираат северно и јужно од екваторскиот појас. Тие се одликуваат со две различни годишни времиња, односно летен врнежлив и сув период. Северно и јужно од тропските се простираат **суптропските климатски појаси**, кои се одликуваат со покуси и поретки врнежливи периоди, така што во овие појаси се јавуваат **пустините**. Поради тоа овие појаси се познати како **пустински**. На север таква е пустината Сахара, а на југ – пустините Калахари и Намиб, кои се одликуваат со типична пустинска клима. Во

овие пустини температурите дење можат да се искачат до 50°C, а ноќе да се спуштат за околу 30°C. Врнежите, кои се незначителни (помалку од 200 мм годишно), ги нема по неколку години, а во пустината Намиб скоро воопшто нема врнежи. Снег паѓа во најсеверните делови (Атлас) и на најјужните планини (Кватламба), а на највисоките планински врвови на Килиманџаро, Кенија и Рувензори има вечен снег.

Умерените климатски појаси во Африка се простираат во крајните северни и јужни делови на континентот, каде што се присутни четири годишни времиња. Станува збор за областите на планинскиот масив Атлас и јужните делови на Јужноафриканската Република.

Климатските одлики на Африка зависат и од движењето на морските струи. Покрај северозападна Африка тече ладната Канарска струја, а јужно од Гвинејскиот Залив – топлата Гвинејска струја. На бреговите на Африка е карактеристична и Бенгуелската струја.

Посебна климатска одлика е сахарскиот ветер **харматан**, кој од северните делови на Сахара дува кон екваторскиот појас.

Големите горештини и суши во одредени области, од една страна, и големите количества влажност и врнежи во други области, од друга страна, ги отежнуваат животот и работата на луѓето. Токму затоа ваквите простори се поретко населени.

ПРАШАЊА

- » Кои климатски појаси се присутни во Африка?
- » Каде се простира екваторскиот појас?
- » Каде се простираат умерените климатски појаси во Африка?
- » Што е харматан?
- » Зошто пустините не се населени?

ЗАДАЧА

- » На карта, според содржините од текстот во лекцијата, определи ги влажните и сушните територии во Африка!

РЕЧНИК НА ПОИМИ

КЛИМАТСКИ ТИПОВИ – тип на клима на Земјата со специфични одлики. На пример, во умерениот појас се разликуваат: средоземен (медитерански), океански, континентален, умерено-континентален и планински климатски тип.

ПУСТИНСКА КЛИМА – климатски тип што се одликува со многумалигодишни количества врнежи (помалку од 200 мм), а често се случува да не заврне и по неколку години. Температурите на воздухот во лето се многу високи, а, исто така имаат и големо дневно-ноќно колебање.

СТЕПСКА КЛИМА – е посебен климатски тип што е карактеристичен за степските предели. Се карактеризира со недоволни количества врнежи, околу (300-400 мм годишно) и со релативно повисоки температури во летниот период од годината.

РАЗГОВОР

- » Со кои океани и мориња се граничи Африка?
- » Што е слив?
- » Кои реки течат низ Африка?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Најголеми реки во Африка се Нил, Конго, Нигер, Замбези, Орање, Лимпопо, Сенегал и Волта.

РЕКА	ДОЛЖИНА ВО КМ	СЛИВ ВО МИЛ. КМ ²
Нил	6 671	2,87
Конго	4 320	3,7
Нигер	4 160	2,1
Замбези	2 660	1,33
Орање	1 860	1,02
Сенегал	1 700	0,44
Лимпопо	1 600	0,44

ЗАДАЧА

- » На карта на Африка во географскиот атлас пронајди ги поголемите реки и езера и забележи кои реки низ кои држави течат!

ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Хидрографијата на Африка е мошне нерамномерна. Постојат **Средоземноморски слив, слив на Индискиот Океан и на Црвеното Море, Атлантски слив и Внатрешен (неистечен) слив.**

Сливови и реки

Средоземноморскиот слив, главно, ги опфаќа сливот на реката **Нил** и неколку помали речни текови на планинскиот масив Атлас. Зафаќа околу 20% од Африка. Нил е најдолгата река во светот и е единствената река што успева да се пробие низ пустината Сахара.

Сливот на Индискиот Океан и на Црвеното Море зафаќа околу 19% од континентот. Во него се наоѓаат реките **Џуба, Шебели, Замбези, Лимпопо** и поголем број помали реки.

Сливот на Атлантскиот Океан зафаќа најголем дел од територијата на континентот (околу 31%). Во него се наоѓаат реките **Сенегал, Нигер, Конго, Орање** и други. *Пронајди ги на картата!* Конго е река со најгуста речна мрежа и е најполноводната река во Африка.

Внатрешниот неистечен слив на континентот Африка зафаќа околу 30% од територијата. Поголем дел од него е сув и нема големи реки. Најголема е реката **Шари**, која се влева во езерото Чад. Поголемиот број од реките пресушуваат во текот на годината, а голем дел се суводолици.

Реките, приближувајќи се кон океаните, имаат зголемен пад и располагаат со голем енергетски потенцијал.

Езера

Африка е континент на кој се наоѓааа **поголемиот дел од слатководните и солените постојани и повремени езера**, главно од тектонско потекло. Најголеми се: езерото **Викторија** (трето во светот), од каде што истекува реката Бел Нил, потоа **Тангањика**, со длабочина од 1 435 м, езерото **Њаса**, кое преку реката Шире истекува во реката Замбези, **Албертово**, **Едвардовото** и езерото **Тана**. Сите овие езера се наоѓаат во големиот тектонски ров во Африка и сите се пловни.

Езерото Чад зафаќа најголем дел од внатрешниот слив во Африка. Длабоко е само 1,5 м, така што, сместено во посушни простори, често ја менува својата површина. **Во пустината Калахари се наоѓаат солени мочуришта и езерото Макарикари**. Низ Африка има многу големи заезерени површини, кои во влажниот период се исполнуваат со вода, а во сушниот пресушуваат.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ВОДНИ РЕСУРСИ – природни богатства кои човекот ги експлоатира и приспособува на своите потреби. Се користат во многу сфери на човековото живеење – за транспорт, за енергија, за исхрана, за туризам...

ВОДОПАД – отсек во речното корито преку кој водата паѓа од поголема или помала височина.

ДЕЛТА – рамница пред утоките на реките во морињата или езерата што е настаната со таложеење на речен материјал низ кој реката се влева преку повеќе таканаречени ракавци. Делтите се во облик на триаголник. Карактеристични се делтите на Нил, Волга и Дунав.

ЕЗЕРО – вдлабнатина во копното што е исполнета со вода и не е во непосредна врска со морето.

РЕКА – вода што од изворот до утоката во море, во езеро или во друга поголема река се движи низ речно корито преку земјината површина.

РЕЧЕН СЛИВ – површината од која една река преку своите притоки ја собира водата. Речните сливови меѓу себе се одвоени со вододелници.

РЕЧНА МРЕЖА – збир на речни текови во една област, држава, остров или континент, без оглед дали се поврзани меѓусебно или не.

ПРАШАЊА

- » Кои се сливовите во кои течат водите на африканскиот континент?
- » Која река му припаѓа на Средоземноморскиот слив?
- » Кои реки се влеваат во Индискиот Океан?
- » Кои реки се влеваат во Атлантскиот Океан?
- » Што подразбираш под внатрешен неистечен слив?
- » Кои се поголеми езера во Африка?
- » Што знаеш за езерото Чад?

Источна Африка – тектонски езера

РАЗГОВОР

- » Нброј некои од растителните заедници што се среќаваат во Африка!
- » Кои од дрвенестите растенија што ги знаеш по потекло се од Африка?
- » Какви растенија егзистираат во пустините?
- » Наведи некои животински видови што егзистираат во Африка.

Прашума

Савана

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Баобаб е дрво што расте во саваните. Има мошне дебело стебло (пречник до 8 м) со големи резерви на вода. Плодовите од него се користат како храна, а во неговото стебло луѓето прават отвори за живеење. Достигнува височина до околу 20 м. Баобабот е познат и како мајмунско лебно дрво.

РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ

Соодветно на климатско-географските одлики на Африка, распространети се и **областите на растителниот и на животинскиот свет.**

Расшијелен свет

Областите на растителниот свет во Африка, главно, се делат на **шумски, тревни и пустински.**

Шумските предели се простираат околу екваторот, а ги зафаќаат териториите Горна Гвинеја, долниот тек на реката Нигер и басенот на реката Конго. Во неа се развиени високи и **бујни прашуми** од палми, баобаб, махагоново, абоносово и други дрвја, испреплетени со пониски катови растенија, така што се развива густа скоро непроодна шума, позната под името **џунгла.**

Екваторските шуми кон север и кон југ постепено се проретчуваат и преминуваат во предели со густе тревни високи 1-3 м, познати под името **савани.** Саваните, одејќи кон север, односно кон југ, постепено се менуваат, така што се карактеризираат со ниски тревни и боцкави растенија и грмушки, односно макии најчесто од акации, скудни тревни и полупустини. Ваквите предели се познати како **степа.** Степ-

ите во продолжение се менуваат во **полупустини** во кои се среќава значително поскудна вегетација, така што преминуваат во полупустини и **пустини**, главно без вегетација или со ретки растенија, како што се кактусите.

Во пустините се среќаваат **оази**, во кои има бујна вегетација, додека во другите делови периодично се појавува скудна вегетација за време на дождови. Во оазите најчесто има палми, а некаде се одгледуваат земјоделски култури.

Животински свет

Животинскиот свет во Африка е мошне разновиден. Во тропските предели се среќаваат слонове, носорози и мајмуни. Во саваните и во степите најзастапени се **тревопасните животни**: жирафа, антилопа, газела, бивол и други, а од **сверовите** се среќаваат: лав, гепард, леопард, хиена, африканското диво куче и други.

Во водните средини се среќаваат нилски коњи, крокодили и други влечуги и инсекти. Карактеристични се **мувата цеце**, која ја предизвикува болеста спиење, и **маларичниот комарец**, кој ја предизвикува болеста маларија.

ПРАШАЊА

- » Какви растителни области има во Африка?
- » Што е џунгла? Каде се простира во Африка?
- » Наведи некои од дрвенестите растенија што се среќаваат во џунглата!
- » Што е савана, а што степа?
- » Која вегетација е особено карактеристична за Африка?
- » Што се оази?
- » Кои животни се карактеристични за Африка?

Носорози

Жирази

Шимпанза

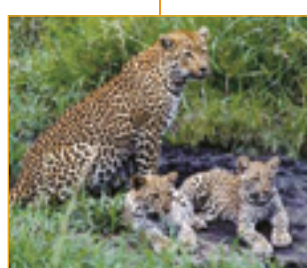
Африканско бафало

Кобра

Хиена

Леопарди

Лав

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ПРАШУМА – тропска шума, која се јавува во областите со високи температури и големи количества врнежи во текот на годината. Прашумите се распространети во екваторските територии на Африка, на Азија и на Јужна Америка.

САВАНА – предел со високи треви во тропските области. Саваните се распространети во Африка, во Јужна Америка и во Азија. Во нив има еден дождлив и еден сув период.

ЗАДАЧА

- » Со помош на литература и Интернет направи збирка од вегетациски карти и фотографии на различни растителни и животински видови што егзистираат во Африка!

РАЗГОВОР

- » Што знаеш за населението на Африка?
- » Која човечка раса превладува во Африка?
- » Каков е животот на населението во Африка?

Масаи

Бушмани

КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА АФРИКА

Африка е континент на кој живеат околу 956 милиони жители. Според големината на територијата, **релативно е ретко населена**. Во пустините просечно живее по 1 ж/км², во екваторските шуми – по околу 5 ж/км², а во саваните и во степите – по околу 10 ж/км². Најгусто населени се приморските предели, поточно државите околу **Гвинејскиот Залив, долниот тек на реката Нил, Јужноафриканската Република, северозападните делови на планината Атлас и источните делови околу големите езера.**

Природниот прираст на населението во Африка е релативно висок. Со подобрувањето на животните и здравствените услови во последните 20-30 години населението во Африка е во постојан пораст. Повеќе од 95% од населението се Африканци, а околу 5% се од европско и од азиско потекло.

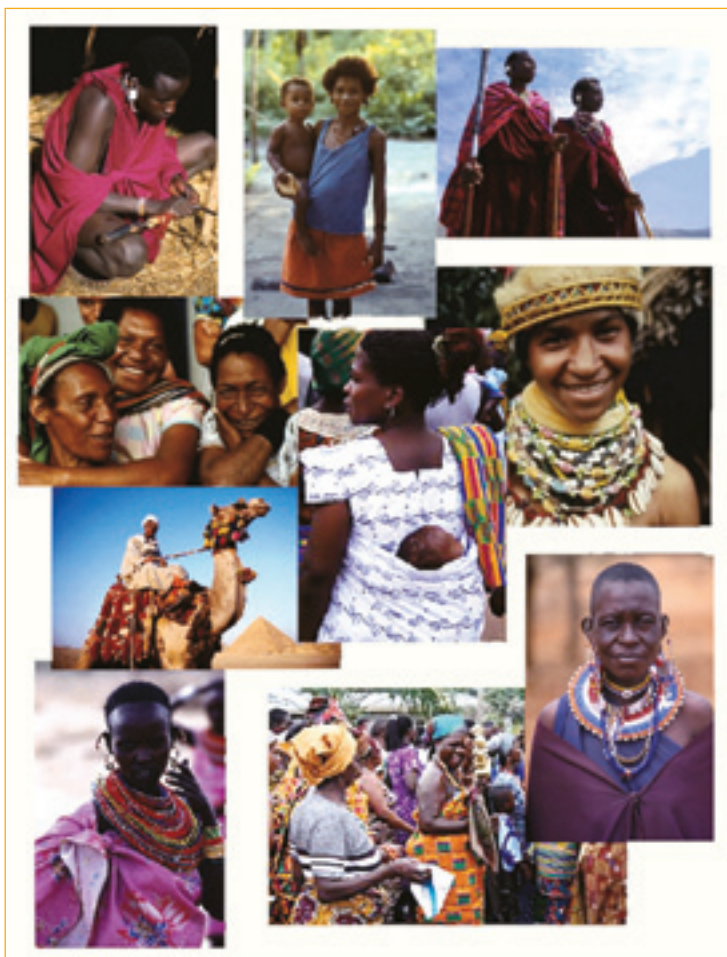
Африканското население го сочинуваат неколку групи како што се: **негроидната група** – Пигмејци, Бушмани и Хотентоти кои живеат во екваторските шуми и во Јужна Африка; **црнечката група**, во која се вбројуваат црците од Западна и од Централна Африка и **Бангу-црците**, кои живеат во Централна и во Јужна Африка; групата **Нилоти**, кои живеат

во горниот слив на реката Нил и групата **Хамити**, кои живеат во северниот дел на Африка, како што се Арапи, Туарези и Бедуини.

Европското население е најраспространето во Јужноафриканската Република.

Народите на Африка зборуваат **различни јазици**. Присутни се **разни домородечки јазици**, а соодветно на европските колонизатори, во голема мера како официјални се **англискиот и францускиот јазик**. Во северните делови на Африка се зборува **арапскиот јазик**.

Според **верската припадност**, дел од населението во Африка исповеда **христијанска религија** (под влијание на земјите-колонизатори – Велика Британија, Франција, Белгија, Шпанија, Португалија и други), дел исповеда **исламска религија**, но голем дел од домородечкото население верува во свои **традиционални култови**.

Природните и општествените услови во Африка придонеле за присуство на **разни култури и обичаи** со кои се одликуваат припадниците на народите на Африка. Типични примери се културите на **Масаите, Пигмејците, Бушманите, Бедуините** итн.

Во приморските делови и во големите градови има влијание од културите од Европа и од Азија.

ПРАШАЊА

- » Колку жители има Африка?
- » Каква е општата и регионалната густина на населеност во Африка?
- » Кои групи народи го сочинуваат населението во Африка?
- » Каде се најраспространети доселениците од Европа?
- » Кои јазици се зборуваат во Африка?
- » Каков е регионалниот распоред на населението според верската припадност?

ЗАДАЧА

- » Истражувај и дознај на кои територии во Африка која религија превладува и кои јазици се зборуваат!

РЕЧНИК НА ПОИМИ

АРАПИ – народи од семитската група. Од Арабскиот Полуостров со освојувачки походи и преселби се рашириле низ цела Северна Африка – од Египет до Мароко.

БЕДУИНИ – арапски номадски сточари. Најзастапени се во арапските земји – во С. Африка. Постојано се селат и се приспособени на скитнички живот.

БУШМАНИ – етничка група која живее во Ј. Африка, во пределите на пустината Калахари. Се занимаваат со примитивен лов и со собирање плодови.

ТУАРЕЗИ – берберска група народи. Живеат во Централна Сахара; организирани се во племенски заедници; одгледуваат камили, магариња, овци и кози, а во оазите се занимаваат со земјоделство.

РАЗГОВОР

- » Каков е стопанскиот развој на Африка?
- » Кои стопански гранки се најразвиени?
- » Каково е нивото на развојот на индустријата?

Каучук

Банани

Какао – растение и плод

Дијамант

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Климатските услови во Африка овозможуваат развој на повеќе стопански важни растителни видови. Такви се: банана, каучук, какао, махагоново дрво, маслодајна палма.

СТОПАНСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АФРИКА

Африка е континент што се одликува со **недоволен стопански развој**. Располага со различни природни богатства, кои не се доволно истражени. Најразвиени стопански гранки се **земјоделството, сточарството и експлоатацијата на природните богатства** – сировини за потребите на индустриски развиените земји во Европа, САД и некои од азиските земји.

Земјоделството и сточарството се двете стопански гранки со кои се занимаваат три четвртини од населението во Африка.

Во сферата на земјоделството е особено важно производството на **палмино масло, какао, кикиритки и маслиново масло**. Главна одлика на земјоделството е **екстензивниот начин на производство**.

Сточарството во Африка, главно, го опфаќа одгледувањето на **овци, кози, говеда и камили**. Овците, козите и камилите се најзастапени во северните делови на Африка, а говедата се најзастапени во областите на саваните и степите. Сточарството се одликува со **екстензивен начин на одгледување**.

Од секундарните дејности најразвиена е **експлоатацијата**

ПРАШАЊА

- » Зошто е Африка стопански неразвиена?
- » Кои стопански гранки се најразвиени?
- » Кои земјоделски култури и домашни животни се застапени во Африка?
- » Кои територии во Африка се богати со нафта и со минерални сировини?

на разни минерални сировини: дијаманти, кобалт, злато (со повеќе од 70% учество во светското производство), фосфати, хром, манган, ванадиум, бакар, антимон и радиоактивните елементи уран и радон (со околу 30% учество во светското производство).

Во Африка, поточно во Сахара, во Либија, во Египет и во Нигерија се откриени и се експлоатираат големи количества **нафта**.

Индустијата како стопанска гранка е најразвиена во Јужноафриканската Република, а во другите држави претежно е развиена лесната индустрија.

Развојот на индустријата е ограничен поради и натаму **недоволно оформената патна мрежа** во Африка.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ДИЈАМАНТ – благороден минерал, скоро чист минерал со примеси на железо, манган и други елементи, кои му даваат црвеникава, зелена, сина и жолта боја. Се користи за изработка на накит, во индустријата и техниката. Дијамантот е најтврд минерал. Најмногу се наоѓа и произведува во Африка.

ЗЛАТО – благороден метал со сјајно жолта боја, лесен и многу растеглив. Отпорен е на вода и на воздух и е еден од најретките метали на Земјата. Се користи за изработка на накит, во индустријата итн. Најзастапен е во ЈАР, во Русија и во Австралија.

НАФТА – течно минерално гориво што се наоѓа во седиментни карпи. Големо значење има по пронаоѓањето на моторот со внатрешно согорување, а се користи за производство на бензин, газија, моторни масла, парфеми и друго.

Рафинерија за нафта

ЗАДАЧА

- » Пребарувај по литературата и на Интернет и направи албум со слики од растенијата што се карактеристични за Африка!

СЕВЕРНА АФРИКА

РАЗГОВОР

- » Каде се наоѓа пустината Сахара?
- » Со кое море се граничи Африка на север?
- » Која планина е позната во Северна Африка?

Делтата на Нил и Суецкиот Канал

ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО СЕВЕРНА АФРИКА

Географска њоложба

Северна Африка ја опфаќа територијата од Средоземното Море на север до реката Нигер и езерото Чад на југ. Се простира од Атлантскиот Океан на запад до Црвеното Море на исток, односно ги зафаќа териториите што хидрографски главно, гравитираат кон Средоземното Море на север и Атлантскиот Океан на северозапад.

Големина

Северна Африка зафаќа околу **13 милиони км²** површина на која живеат околу **200 милиони жители**, од кои поголемиот број се Арапи. Поголемиот дел од територијата ја зафаќа пустината Сахара, поради што Северна Африка е најретко населена.

Држави

На територијата на Северна Африка се наоѓаат државите **Мароко, Алжир, Тунис, Либија, Египет, Судан, Западна Сахара и Мавританија**. Сите тие излегуваат на море. *Наведи која држава на кое море или на кој океан излеѓува!*

Повеќето држави во Северна Африка се големи по површина, освен Тунис. Но, поради климатските карактеристики, населеноста и економската развиеност се мошне нерамномерни. **Населението е најгусто населено во приморските делови**, покрај долините на реките и во оазите. Поголемиот дел од териториите во пустините се ретко или воопшто не се населени. Главни стопански дејности се земјоделството и сточарството. Од земјоделските производи се одгледуваат **жита, маслинки, винова лоза, лимони, портокали, памук** и друго. Сточарството се одликува со одгледување овци, кози, камили и говеда.

Од рудните богатства во Северна Африка се застапени **нафта, фосфати, железо, олово и цинк**. Покарактеристични индустриски развиени региони се северниот дел на Египет, Алжир, Либија, Тунис и Мароко – каде што се најразвиени прехранбената и петрохемиската индустрија.

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШ. во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	АЛЖИР	Алжир	2 381 740	34 895 000
	ЕГИПЕТ	Каиро	1 001 449	77 589 000
	З. САХАРА	Ел Ајун	267 405	513 000
	ЛИБИЈА	Триполи	1 759 540	6 420 000
	МАВРИТАНИЈА	Нуакшот	1 030 700	3 291 000
	МАРОКО	Рабат	446 550	31 666 000
	СУДАН	Картум	2 505 813	39 154 000
	ТУНИС	Тунис	163 610	10 328 000
			9 556 807	203 856 000

Учениците не се обврзани да ги учат податоците најамеј

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ДРЖАВА – заедница што има одредена територија, население и организирана власт, и е независна од која било друга држава.

КРАЛСТВО – држава на чие чело се наоѓа крал или кралица, кој/а управува со неа.

РЕГИЈА – комплексна индивидуална географска целина што се разликува од другите соседни области. Регијата нема секогаш јасно одредена граница.

РЕПУБЛИКА – една од формите на државното уредување каде што шефот на државата доаѓа на власт не по основа на наследство, туку со избор на одредено време од страна на народот.

ПРАШАЊА

- » Кои територии ги зафаќа Северна Африка?
- » Колкава површина и колку жители има Северна Африка?
- » Зошто е Северна Африка слабо населена?
- » Кои држави се наоѓаат во Северна Африка?

Арап

ЗАДАЧИ

- » Прегледај ги податоците во табелата од учебникот и на карта лоцирај ги најгусто населените области во Северна Африка!
- » Размисли зошто има разлика во податоците за големината на Северна Африка и збирот на површините на државите што се наоѓаат во Северна Африка?

РАЗГОВОР

- » Дали си слушал/а за градот Александрија?
- » Што знаеш за пирамидите во Египет?

Пирамидите во Египет

Камила

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Северна Африка зафаќа повеќе од една третина од територијата на Африка. Поголемиот дел од Северна Африка го зафаќа пустината Сахара. Повеќето од државите во Северна Африка се големи по површина, со повеќе од 1 милион км² (Алжир и Судан повеќе од 2 милиони км²), но се ретко населени. Населението е разместено само во приморските делови и по долината на реката Нил.

СЕВЕРНА АФРИКА

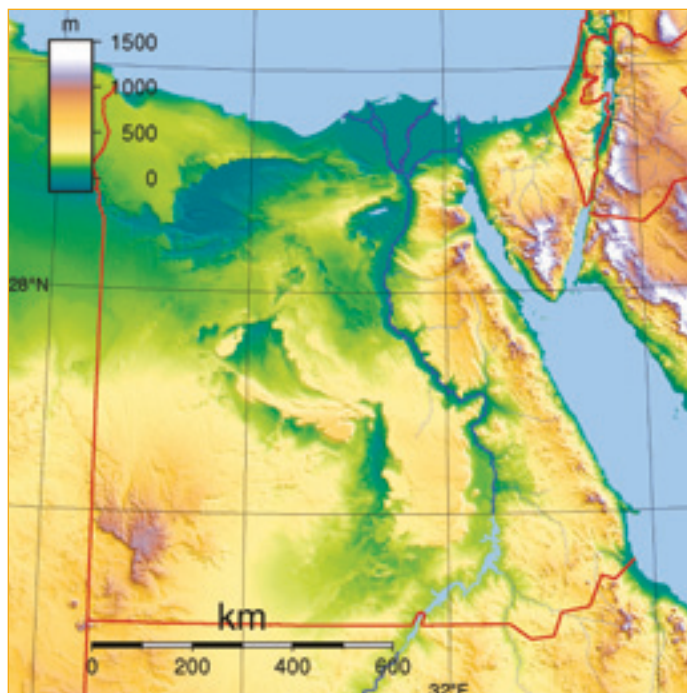
ЕГИПЕТ

Египет се наоѓа во североисточна Африка и азискиот Синајски Полуостров. Излегува на Средоземното и на Црвеното Море. Има 1,14 милион км² површина. Околу 95% од територијата се пустини, што значи дека климата е претежно пустинска. Во делтата и по долината на реката Нил, во должина од околу 1 200 км и широчина од околу 20 км е воспоставен стопанскиот живот на Египет.

Египет има околу 77 милиони жители и висок природен прираст од околу 28 промили. Населението го сочинуваат египетските Арапи. Официјален јазик е арапскиот. Главен град е Каиро, со околу 8 милиони жители, а целата агломерација има 17 милиони жители. Други поголеми градови се: Александрија, Порт Саид, Суец, Исмаилија, Луксор и др.

Египет има аграрно-индустриско стопанство. Развиени се текстилната и прехранбената индустрија, добивањето нафта, природен гас, железо, фосфор и манган. Има машинска индустрија, производство на вагони, производство на велосипеди и др. Само 3% од површината е обработлива, на која се произведуваат три жетви во годината. Се одгледуваат памук, ориз, шеќерна трска, пченица, пченка и др. Слабо развиено е сточарството.

Египет има релативно развиен туризам – најчесто посетувани се: пирамидите во Гиза, храмот на Тутанкамон во Каиро, храмовите во Луксор и др.

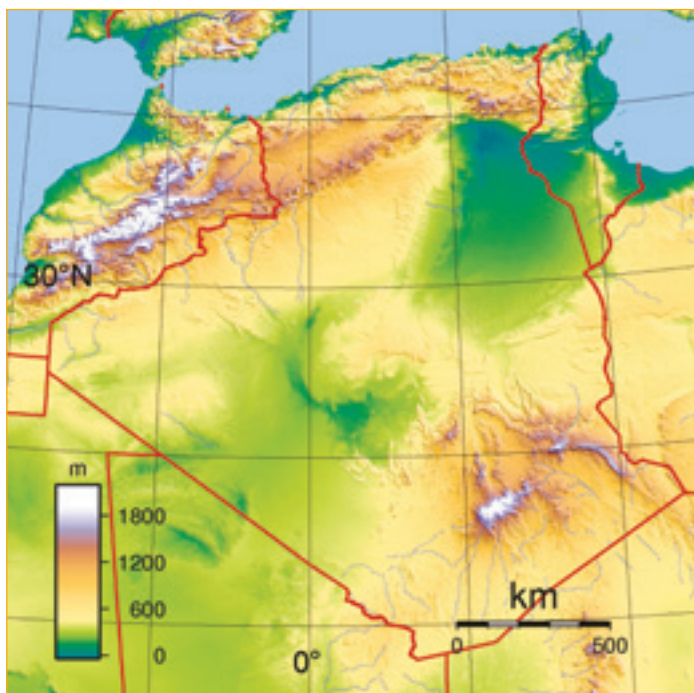
Рафинерија за нафта

АЛЖИР

Алжир е држава со 2,38 милиона км² површина и со околу 35 милиони жители. Се наоѓа во северозападниот дел на Африка. Излегува на Средоземното Море. Ги зафаќа централните делови на планината Атлас. Поголемиот дел јужно од Атлас се протега во пустината Сахара. Има околу 28 промили природен прираст. Во Алжир живеат алжирски Арапи, претежно муслимани, а официјален јазик е арапскиот. Главен град е Алжир, со околу 2 милиона жители.

Алжир е аграрна земја, во која се развива експлоатација на железна руда, фосфор и обоени метали. Има преработувачка индустрија од металургија, машинство, преработка на нафта.

Во земјоделството најмногу се одгледуваат зрнестите култури, како: грозје, маслинки, урми и др. Во сточарството се одгледуваат овци, кози, камили и говеда.

ПРАШАЊА

- » Каква е стопанската развиеност во Северна Африка?
- » Кои земјоделски култури се карактеристични за Северна Африка?
- » Со кои природни богатства располага Северна Африка и кое од нив е најважно?

Маслиново производство

Маслиново дрво

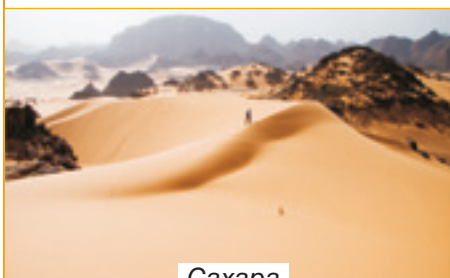

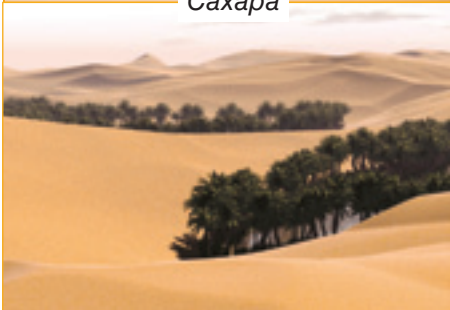
Атлас

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Атлас е митска личност. Тој е еден од титаните (силни луѓе), син на Јапет и Климена (Азија) и брат на Прометеј. Атлас го поттикнувал Прометеј да се бори против Зевс, па бил казнет од Зевс да ја носи Земјата на плеќите.

Сахара

СЕВЕРНА АФРИКА

КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО СЕВЕРНА АФРИКА

Северна Африка има неколку карактеристични подрачја. Географски најкарактеристични се **планината Атлас**, **пустината Сахара**, **поречјето на Нил**, **Црвеното Море** и **оазите**.

Аџлас

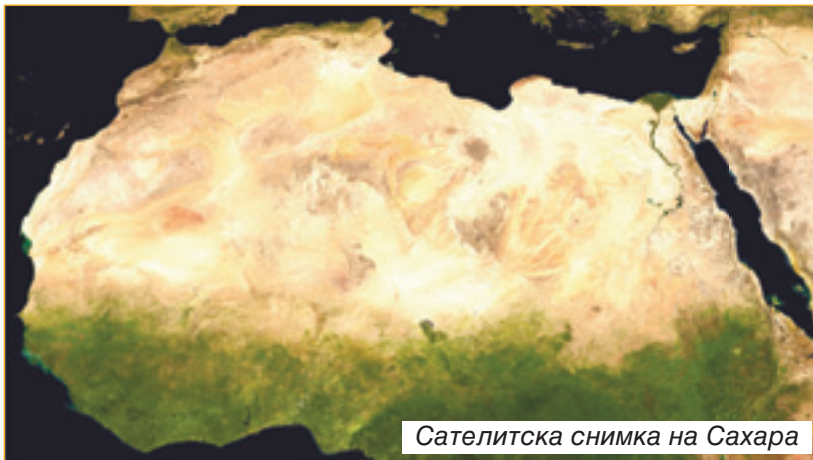
Атлас е планинска област во северозападна Африка, која се наоѓа меѓу Атлантскиот Океан со Средоземното Море и пустината Сахара. Се протега во државите Мароко, Алжир и Тунис. Има должина од околу 2 500 км, а широчина од 250 до 300 км. Највисоките врвови достигнуваат над 4 000 м. Планината Атлас е сиромашна со вода. Климата при Атлантскиот Океан и Средоземното Море во пониските делови е средоземноморска, во повисоките делови е степска, а од јужната страна на планината е пустинска. Населението е разместено во приморските делови.

Атлас

Сахара

Сахара е најголемата пустина на Земјата, која се простира од Атлантскиот Океан на запад до Црвеното Море на исток. На север се граничи со планината Атлас и со Средоземното Море, а на југ се простира до реката Нигер и езерото Чад. Зафаќа површина од околу 7 милиони км². Релјефот во Сахара е **претежно ниско земјиште до 500 м.н.в.**, каде што се издигаат планините Ахагар, Тибести и Дарфур. Превладуваат **каменити и песочни пустински** и полупустински типови релјеф. Климата е типично пустинска, односно **сува и жешка**. Просечната температура на воздухот во јули е околу 35°C, а врнежите се под 50 мм годишно. **Вегетацијата е мошне ретка, претставена со боцкави растенија и кактуси**. Населеноста е, исто така, **ретка** – живот има само во некои **оази**, а поголемиот дел од пустината е **ненаселен**.

Сателитска снимка на Сахара

Рекаѝа Нил

Нил е најголемата река во Африка. Настанува од Белиот и Синиот Нил, кои се составуваат кај градот Картум во Судан. Нил истекува од езерото Викторија, а се влева во Средоземното Море. Има должина од над 6 500 км. Таа е единствена река што се пробива низ пустината Сахара. Зафаќа сливна површина од околу 2,9 милиони км². Поречјето на Нил е плодна и стопански најразвиена рамнина.

Црвеноѝо Море

Црвеното Море е дел од Индискиот Океан. Лежи меѓу Африка и Азија; преку вештачкиот Суецки Канал се поврзува со Средоземното Море, а преку преминот Баб ел Мандеб со Индискиот Океан. Долго е околу 2 000 км, а широко е до околу 300 км. Зафаќа површина од 450 000 км². Многу е важно за комуникацијата на Европа и С. Африка со Азија, И. Африка и Австралија. На бреговите на Црвеното Море излегуваат африканските држави Египет, Судан и Еритреја.

Оази

Оази се мали подрачја со плитки подземни води и развиена вегетација во пустинските предели, така што тие обично се населени. Во Северна Африка, поточно во Сахара има поголем број помали оази, но најкарактеристични се оазите што се наоѓаат во Либија и покрај долината на реката Нил.

ПРАШАЊА

- » Каде се наоѓа планината Атлас, колку е долга и со каква клима се одликува?
- » Кои се границите на Сахара и колкава е таа по површина?
- » Кои планини се наоѓаат во пустинската регија Сахара?
- » По кои одлики е позната реката Нил?
- » Што се оази?

Црвеното Море

Пустина и оаза

ЗАДАЧА

» На карта и со помош на атлас пронајди ги поважните објекти во Северна Африка: пустини, планини, реки, мориња, градови!

РАЗГОВОР

- » На кој океан излегуваат бреговите на Источна Африка?
- » Каде се наоѓаат највисоките планини и висорамнини во Африка?
- » Кои географски објекти се познати во Источна Африка?

Дар ес Салам

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Источна Африка зафаќа површина околу 4 милиони км². Скоро целата се простира во екваторскиот појас. Оваа територија е претежно планинска. Го сочинуваат Етиопските Планини и Езерската Висорамнина, кои достигнуваат до околу 5 000 м. Покрај бреговите на Индискиот Океан се простираат тесни низини. Територијата е поделена на 14 држави, од кои најголеми се Етиопија, Танзанија и Кенија. Од околу 220 милиони – во нив живеат околу 75% од населението.

ИСТОЧНА АФРИКА

ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ИСТОЧНА АФРИКА

Географска положба

Источна Африка лежи на територијата спрема Индискиот Океан. Ги опфаќа **пределите на Етиопската и Езерската Висорамнина. Етиопските Планини** достигнуваат до околу 4 500 м.н.в., а планините на Езерската Висорамнина се издигаат над 5 000 м. Такви се планините **Килиманџаро, Кенија и Рувензори**. Во приморските делови на Кенија и Сомалија се наоѓаат поголеми низински територии. Источна Африка на југ се простира до вододелницата на реката Замбези, а на запад – приближно до источната вододелница на реката Конго.

Во Источна Африка претежно се застапени **екваторска и тропска клима**. Развиена е **богата речна мрежа**. *Пронајди ги њоважниите реки и езера во Источна Африка!* Има раз-

виен буен животински и растителен свет, претставен со густы шуми – **прашуми**, високи треви – **савани**, и разновидни **тревопасни и месојадни животни**.

Држави

Во Источна Африка се наоѓаат државите: **Еритреја, Етиопија, Џибути, Сомалија, Бурунди, Руанда, Уганда, Кенија и Танзанија**, како и островските држави: **Коморските Острови, островите Мајот, Маврициус, Реинион и Сејшелските Острови**.

Население и сѝојансѝво

Во државите во Источна Африка претежно живее **население од белата и од црната раса**. Главно занимање се земјоделството и сточарството. Најмногу се одгледуваат **кафе, памук, жита, шеќерна трска, банани, ананас** и др. Во сточарството најмногу се одгледуваат **овци, кози и говеда**. Од рудните богатства се застапени **бакар, злато, олово, дијаманти, волфрам, железо** и др.

Најразвиени гранки се **прехранбената, дрвната, хемиската, градежната и металната индустрија**. Државите во Источна Африка сѝ уште се со статус **недоволно развиени земји и земји во развој**. Поразвиени се државите Танзанија и Кенија.

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШ. во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	БУРУНДИ	Буџумбура	27 830	8 303 000
	ЕРИТРЕЈА	Асмара	117 600	5 073 000
	ЕТИОПИЈА	Адис Абеба	1 104 300	79 221 000
	КЕНИЈА	Најроби	580 367	39 802 000
	КОМОРИ	Морони	2 235	676 000
	МАВРИЦИУС	Порт Луис	2 040	1 288 000
	МАЈОТ (ФР.)	Мамуцу	374	190 000
	РЕИНИОН (ФР.)	Сен Дени	2 512	800 000
	РУАНДА	Кигали	26 798	9 998 000
	СЕЛШЕЛИ	Викторија	451	84 000
	СОМАЛИЈА	Могадишу	637 657	9 133 000
	ТАНЗАНИЈА	Додома	945 087	43 739 000
	УГАНДА	Кампала	241 038	32 369 000
	ЏИБУТИ	Џибути	23 200	864 000
			3 711 489	218 796 000

Ученициѝе не се обврзани да ѝи учай ѝодаѝоциѝе на ѝамеѝи

ПРАШАЊА

- » Каде се наоѓаат Етиопските Планини?
- » Кои планини се најпознати во регијата на Езерската Висорамнина?
- » Кои се поголеми реки во Источна Африка?
- » Кои држави се наоѓаат во Источна Африка?
- » Кои растителни култури се одгледуваат во Источна Африка?
- » Кои држави се поразвиени и зошто?
- » Кои се главните градови на државите во Источна Африка?

Гепард

Антилопи

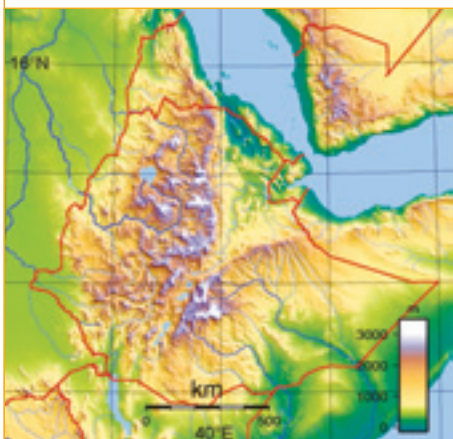
ЗАДАЧА

- » Од податоците во учебникот, според бројот на населението и површината на државите во Источна Африка, пресметај каква е густината на населеност по држави!

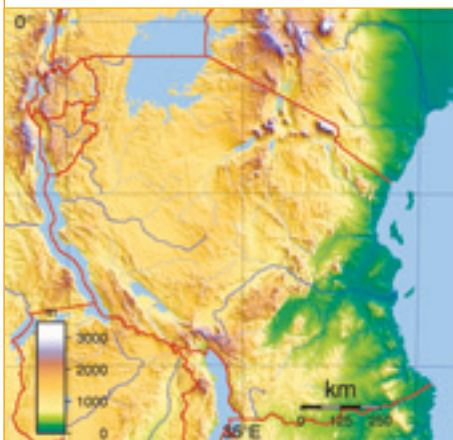
РАЗГОВОР

»Кои држави се наоѓаат во Источна Африка?

Етиопија

Танзанија

Памук

Коноп

ИСТОЧНА АФРИКА

ЕТИОПИЈА

Етиопија има површина од 1 104 300 км². Се граничи со Еритреја, Цибути, Сомалија, Кенија и Судан. Поголемиот дел од територијата го зафаќаат Етиопските Планини, со највисокиот врв Рас Дашан, 4 623 м. На планините се издвојуваат висински климатски појаси. Просечната годишна температура се движи од 13 до 18°C. Количеството врнежи изнесува до 600 мм во пониските предели и до околу 1 500 мм на планините.

Етиопија има 79 милиони жители, а просечната густина на населеност изнесува околу 70 жители на км². Главен град е Адис Абеба, со околу 3 милиони жители. Другите градови се релативно помали – со помалку од 300 000 жители. Населението, главно, живее во селска средина. Етиопија административно е поделена на осум региона и претставува федеративна република, и е една од најсиромашните земји во светот. Селското стопанство опфаќа 85% од работната сила. Тоа е екстензивно и ниско продуктивно. Главни култури се кафе, шеќерна трска, памук, тутун, лимони, портокали и друго. Најважни сточарски гранки се говедарството (прво место во Африка), потоа одгледувањето овци, кози и камили. Етиопија има слабо развиена индустрија, а природните богатства не се доволно истражени. Има наоѓалишта на природен гас, тантал, злато, платина, манган и друго. Се одликува со слабо развиена патна мрежа. Нема туризам.

ТАНЗАНИЈА

Танзанија зафаќа површина од 945 087 км². Се граничи со Кенија, Уганда, Руанда, Бурунди, ДР Конго, Замбија, Малави, Мозамбик и со Индискиот Океан. Поголемиот дел од територијата се висорамнини и планини, а помал дел спрема Индискиот Океан се низини. На запад се наоѓа големиот африкански тектонски ров и затоа има сеизмичка и вулканска активност. Таков е вулканот Килиманџаро, со 5 895 м.н.в.

кој е највисокиот врв во Африка.

Средномесечните температури се движат од 15 до 25°C. Поголеми реки се Пангани, Руфици и Руфума. На Танзанија ѝ припаѓаат делови од езерата Викторија, Тангањика и Њаса, а целосно ѝ припаѓаат езерата Руква, Натран и други. Има висинско-појасно простирање на вегетацијата.

Танзанија има околу 44 милиони жители, или 45 жители на км². Има голем природен прираст од над 25 промили. Главен град е Додома, а најголем град е Дар ес Салам, кој се наоѓа на брегот на Индискиот Океан. Според државното уредување, Танзанија е република. Се смета за слабо развиена аграрна земја. Селското стопанство опфаќа 80% од населението. Главни култури се памук, кафе, чај, тутун, кокосови палми и друго. Во сточарството најзастапени се говедата, овците и птиците. Има разни минерални сировини. Производител е на дијаманти, олово и јаглен. Главно е развиена лесната индустрија за преработка на тутун, текстил, дрво и нафта. Има нешто поразвиен сообраќај од некои други африкански земји и добро организиран туризам. Познати национални паркови се Серенгети, Манора, Килиманџаро и други.

Деца од Танзанија

Слонови

КЕНИЈА

Кенија зафаќа површина од 580 367 км², на која живеат околу 40 милиони жители. Се граничи со Танзанија, Уганда, Судан, Етиопија, Сомалија и Индискиот Океан. Главен град е Најроби, со околу 2,5 милиона жители. Стопанството е во развој. Водечко е земјоделското селско стопанство. Главни култури се чај, кафе, памук, коноп, ориз, пченица и друго. Индустријата е ориентирана кон преработка на селско-стопанските производи, производство на текстил и цемент, преработка на нафта и друго. Има најразвиен сообраќај во тропска Африка, добро развиен туризам, особено поради националните паркови Масаи Мара, планината Кенија и друго.

Кенија

Берачи на чај

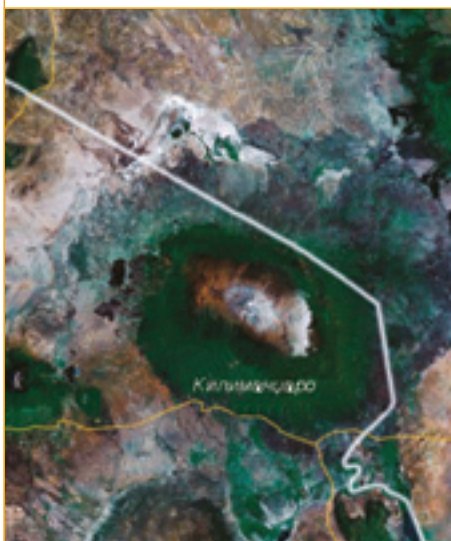
РАЗГОВОР

- » Која е главната карактеристика на Источна Африка?
- » Наведи некои од географските објекти што се карактеристични за Источна Азија!

Крокодил

Сечачи на шеќерна трска

ИСТОЧНА АФРИКА

КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ИСТОЧНА АФРИКА

Во Источна Африка, како претежно планинска територија, карактеристични се поголем број објекти. Такви се: **езерата Викторија и Тана, реката Син Нил**, вулканските езера на **Етиопската Висорамнина** и **планинските врвови Килиманџаро, Кенија и Рувензори**.

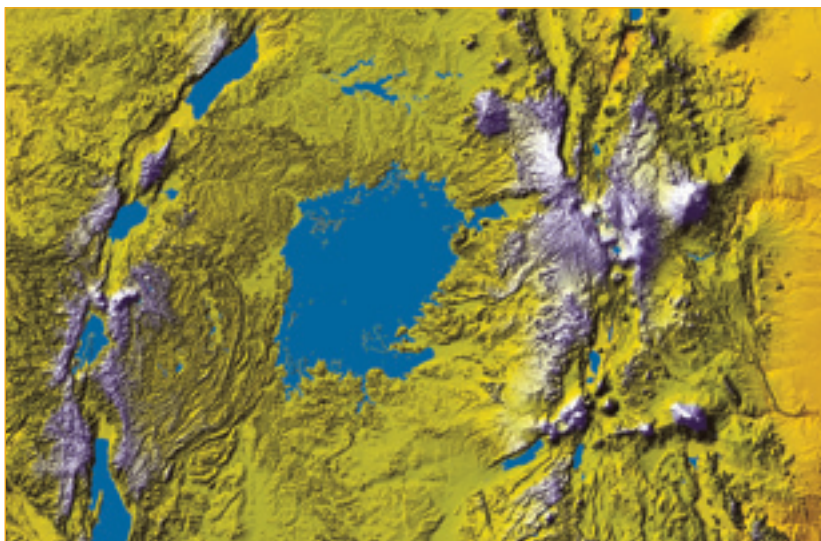
Килиманџаро

Килиманџаро е **вулканска планина** во Танзанија. Тоа е највисокиот врв во Африка, со 5 895 м.н.в., кој е под постојан снег и мраз. Се состои од три купи. Има повеќе висински вегетациjsки појаси. До 1 000 м височина се простираат прашуми. Од 1 000 до 2 000 м има савани и ниви, од 2 000 до 4 000 м шуми и над нив планински ливади и пасишта. Снежната граница е над 5 000 м.

Езеројќо Викџорија

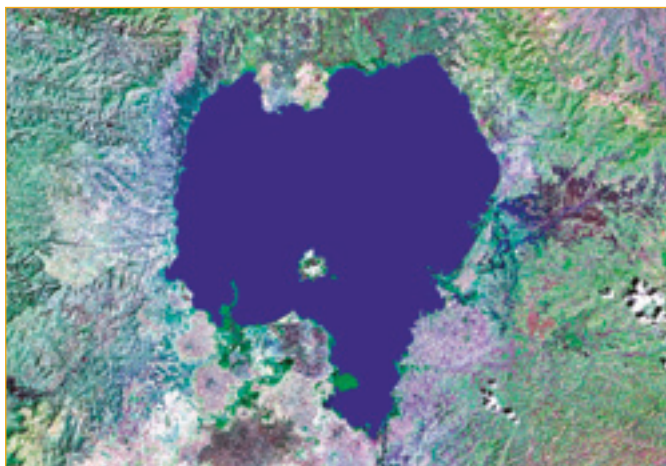
Езерото Викторија се наоѓа на линијата на екваторот во Источна Африка. Спаѓа во групата **тектонски езера**. Лежи на околу 1 100 м.н.в. Зафаќа површина од 68.000 км². Длабоко е до 80 м. Има разгранета брегова линија со повеќе заливи, полуострови и мали острови. Се храни од поголем број планински водотеци. Од него истекува Белиот Нил. Езерото е заобиколено со савани и е богато со риби. Има големо сообраќајно значење. Поделено е меѓу Танзанија, Кенија и Уганда.

Езерото Викторија

Етиопската Висорамнина

Етиопската Висорамнина е огромна планинска регија и е тешко достапна. На неа се наоѓа тектонското езеро Тана. Од него истекува реката Син Нил, долга 1 600 км, која има големо количество на вода. Највисок врв е Рас Дашан (4 623 м). Од етиопските планински височини, благодарение на големите врнежи (околу 1 500 мм годишно), се спуштаат поголем број реки. На Етиопската Висорамнина домородечкото население издвојува три висински зони и тоа: Комо, до околу 1 700 м.н.в., мошне топла, слабо населена и обрасната со тропска вегетација; Воина Дега, која има суптропска клима, се простира од 1 700-2 500 м.н.в. и е најгусто населена и најдобро обработена (кафе, памук, сусам, просо); третата висинска зона е наречена Дега и се простира над 2 500 м височина. Етиопската висорамнина се одликува со умерена и поладна клима. На неа превладуваат ливади, пасишта и житни култури, кои достигнуваат до 3 900 м височина, а развиено е и сточарството, односно одгледувањето говеда, овци и кози.

Езерото Тана

Езерото Тана

Езерото Тана се наоѓа на Етиопските Планини на височина од над 1 800 м.н.в. Зафаќа површина од над 3 000 км², има длабочина од над 72 м и спаѓа во групата тектонски езера. Од него истекува реката Син Нил. На Етиопските Планини се наоѓаат и други езера.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

СНЕЖНА ГРАНИЦА – појас во кој количеството врнежи од снег е еднакво на неговото истопување, односно под оваа граница целиот снег што паѓа во зимскиот период преку летото се истопува. Наспроти тоа, во областите над снежната граница паѓа повеќе снег отколку што може да се истопи. Значи, пределите над снежната граница се под вечен снег и мраз.

ПРАШАЊА

- » Кои се најкарактеристичните објекти во Источна Африка?
- » Со што се одликува планината Килиманџаро?
- » Кои други планини се наоѓаат на Езерската Висорамнина?
- » Какво е езерото Викторија?
- » Кои други езера се наоѓаат во Источна Африка?

Махагоново дрво

Лавови

ЗАДАЧА

- » Обиди се на карта да ја идентификуваш линијата на големиот тектонски ров со кој природно се одвојува Источна од Централна Африка.

ЈУЖНА АФРИКА

РАЗГОВОР

- » Меѓу кои океани се наоѓа Јужна Африка?
- » Што е Калахари и каде се наоѓа?
- » Каде има најмногу дијаманти?

Пренос на товар

ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЈУЖНА АФРИКА

Географска положба и релјеф

Јужна Африка се простира јужно од реките Кунене, Окаванго и Замбези. Претставува висорамнина на околу 1 200 м.н.в. Заобиколена е со високи приморски планини (највисока е Кватламба со над 3 000 м), кои стрмно се спуштаат кон морето. Во средишните и во западните делови на Јужна Африка се наоѓаат полупустини и пустини, како што се Калахари и Намибиската Пустина.

Во Јужна Африка се среќаваат повеќе климатски типови: тропски во посеверните делови, умерено-континентален на висорамнините, суптропски покрај бреговите на океаните и пустински.

Држави

Во Јужна Африка се наоѓаат државите: Мозамбик, Мадагаскар, Малави, Замбија, Зимбабве, Боцвана, Намибија, Јужноафриканската Република, Лесото и Свазиленд.

Население

Од прегледот на државите се гледа дека Јужноафриканската Република е најголема и по површина и по број на жители. Во Јужна Африка живеат Бушмани, Хотентоти, Банту-прнци и доселеници од Европа и од Азија.

Сџојансџво

Населението, главно, се занимава со земјоделство и со сточарство. Од земјоделските култури најмногу се одгледуваат: **шеќерна трска, кафе, чај, тутун, лимони, портокали, банани, ананас, пченица и пченка**. Во сточарството најзастапени се овци, кози и говеда.

Јужна Африка е богата со руди – **злато, платина, дијаманти, бакар, уран, сребро, никел** и други. Поради тоа, стопански е најразвиена регија во Африка. Со својот стопански развој особено се истакнува Јужноафриканската Република.

ПРАШАЊА

- » Која територија ја зафаќа Јужна Африка?
- » Со какви климатски типови се одликува Јужна Африка?
- » Кои држави се наоѓаат во Јужна Африка?
- » Каде е претежно разместено населението во Јужна Африка?
- » Кои се главните земјоделски производи?
- » Со што се одликува Јужноафриканската Република?

Мапуто

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШ. во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	БОЦВАНА	Габороне	581 726	1 950 000
	ЗАМБИЈА	Лусака	752 614	12 935 000
	ЗИМБАБВЕ	Хараре	390 757	12 523 000
	ЈАР	Кејптаун; Преторија	1 221 037	49 320 500
	ЛЕСОТО	Масеру	30 355	2 067 000
	МАДАГАСКАР	Антананариво	587 041	19 625 000
	МАЛАВИ	Лилонгве	118 484	15 263 000
	МОЗАМБИК	Мапуто	801 590	22 894 000
	НАМИБИЈА	Виндхук	825 418	2 171 000
	СВАЗИЛЕНД	Мбабане	17 364	1 185 000
			5 326 386	120 308 500

Ученициџте не се обврзани да џи учајџ податоциџте на џамаејџ

Портокал

ЗАДАЧА

- » Пронајди и прочитај нешто за државите Мозамбик и Малави!

РАЗГОВОР

- » Која е најразвиената држава во Јужна Африка?
- » Која е најголемата островска држава во Африка?

’Ртот Добра Надеж

Дијаманти

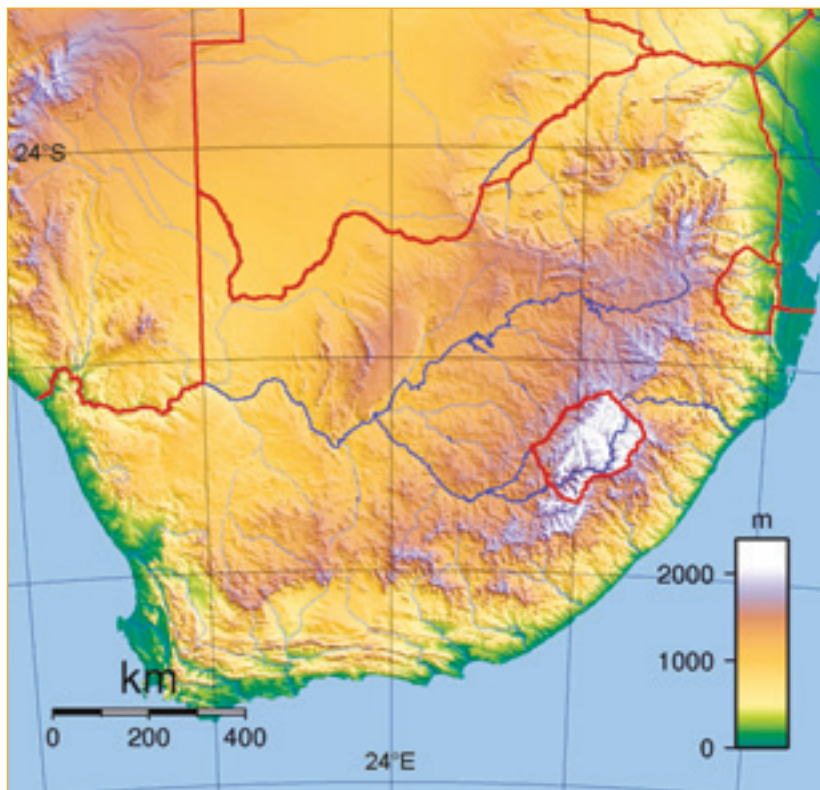
ЈУЖНА АФРИКА

ЈУЖНОАФРИКАНСКАТА РЕПУБЛИКА

Јужноафриканската Република (ЈАР) зафаќа површина од 1 221 037 км². Се наоѓа на крајниот југ на Африка. Излегува на бреговите на Атлантскиот и на Индискиот Океан. Во релјефот доминира Јужноафриканската Висорамнина, чии планински венци стрмно се спуштаат кон морето и завршуваат со тесни приморски низини. Климата е тропска на север и приморска на југ. Врнежите се од 1 000 – 2 000 мм на Дракенските Планини до 100 мм на брегот на Атлантскиот Океан. Поголеми реки се Орање и Лимпопо. ЈАР има околу 50 милиони жители. Најбројни се негроидите, со околу 70%, и доселениците од Европа – најмногу Англоафриканци.

ЈАР е стопански најразвиена држава во Африка и е меѓу дваесетте најразвиени земји во светот. Таа е високо развиена индустриско-аграрна земја. Има водечко место во светот во производството на злато, платина и дијаманти, потоа хром, манган, јаглен, уран, ванадиум, железо, титан, олово, графити и друго. Има силно развиена преработувачка индустрија, рударство и металургија, производство и преработка на нафта, како и финансии, трговија и слично.

Јужноафриканската Република и државите Свази и Лесото

Кејптаун

Јоханесбург

Селското стопанство се одликува со производство на пченка, шеќерна трска, пченица, компир, тутун, лимони, портокали и друго. Се одгледуваат говеда, овци, кози и свињи. Одгледувањето е од интензивен фармерски тип и, главно, во надлежност на доселеници од Европа. Има развиена сообраќајна мрежа и развиен туризам. Поголеми градови се Јоханесбург, Кејптаун, Преторија, Дурбан и други.

МАДАГАСКАР

Мадагаскар е остров со површина од 587 041 км² и со околу 10 милиони жители. По должината на островот се простираат Централните Планини. Превладуваат високи зарамнини од 500 до 1 000 м. Климата е тропска. Средногодишната температура е околу 25°C, а врнежите се над 3 000 мм. Има густа и полноводна речна мрежа и разновиден животински свет, особено мајмуни и птици. Главен град е Антананариво. Претежно е аграрна земја, со околу 80% селско стопанство. Се одгледуваат ориз, маниока, шеќерна трска, пченка и друго, а во сферата на сточарството се застапени говеда, овци и свињи. Има минерални сировини – железо, јаглен и боксит.

Лемур

РАЗГОВОР

- »Наведи некои од географските региони и објекти со кои се одликува Јужна Африка!
- »Какви се климатските прилики во Јужна Африка и под кое влијание се формираат тие?

Гнуа

Баобаб

Африканско диво куче

ЈУЖНА АФРИКА

КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЈУЖНА АФРИКА

Јужна Африка се одликува со голема природна разновидност и карактеристични географски подрачја и објекти. Такви се пустината Намиб, пустината Калахари и Викториините Водопади.

Пустината Калахари

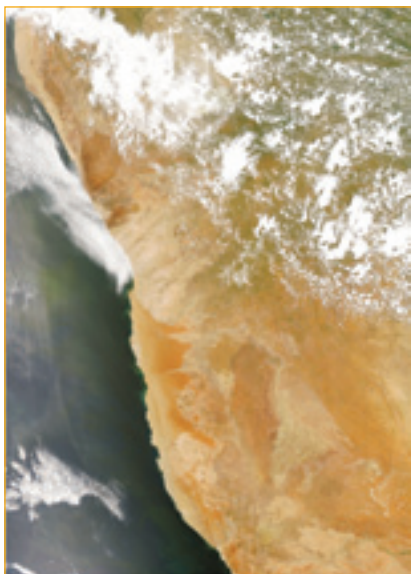
Калахари претставува **пространа степска и пустинска висорамнина** во Јужна Африка. Заобиколена е со високи планини. Во правец север – југ се простира околу 2 000 км, а од запад кон исток околу 1 200 км. Зафаќа површина од околу 1 милион км². Поголем дел од територијата е покриен со песок. **Климата е тропско-степска и тропско-пустинска.** Слабо е населена. Населението се занимава и со лов и со собирање плодови. Во северните и во североисточните делови се простираат степи и савани. Јужно од реката Замбези се јавуваат вистински савани, со присуство на дрвјата **акација и баобаб.** Типични пустини претставуваат јужните и југозападните делови на висорамнината.

Пустината Намиб

Намиб е пустинска област што го зафаќа целото крајбрежје на Атлантскиот Океан во Намибија. Тоа е целосна сушна област, долга околу 1 300 км и широка од 50 до 150 км. Таа е, главно, висорамнински дел со каменито земјиште. Јужните делови на Намиб се песокливи. Кон исток пустината премину-

Пустината Калахари

Пустината Намиб

Викториините Водопади

ва во стеви и во савани, со присуство на тревопасни животни. Непосредното крајбрежје на Намиб е густо населено со птици како што се фламинга, пеликани и пингвини.

Викторииниите Водопади

Викториините Водопади се наоѓаат на реката Замбези, на границата меѓу Замбија и Зимбабве. Водопадите ја зафаќаат целата широчина на реката Замбези, околу 1 700 м. Висината на водопадите е над 100 м. Тие претставуваат светско природно наследство, прогласено во 1989 година.

ПРАШАЊА

- » Кои се најкарактеристичните простори во Јужна Африка?
- » Што е карактеристично за пустината Калахари?
- » Кои се одликите на пустината Намиб?
- » Каде се наоѓаат Викториините Водопади?

РЕЧНИК НА ПОИМИ

МОРСКА СТРУЈА – хоризонталното движење на морската вода во вид на бавно течење на реки без брегови во океаните и во морињата. Морската струја може да има огромни димензии од неколку десетини до стотини километри широчина и до неколку илјади километри должина. Според температурата на водата, се делат на топли и ладни морски струи. Топлите, по правило, се движат од помалите кон поголемите географски широчини, и обратно. Морските струи имаат големо климатско значење. Настануваат под влијание на постојаните планетарни ветрови и како резултат на различната соленост, температурите и густината на водата. Светските мориња имаат различни нивоа, така што ваквото движење настанува во контекст на изедначување на нивото на водата.

Сурикати

ЗАДАЧА

- » Направи албум од пејзажи, растенија и животни што се среќаваат во Јужна Африка!

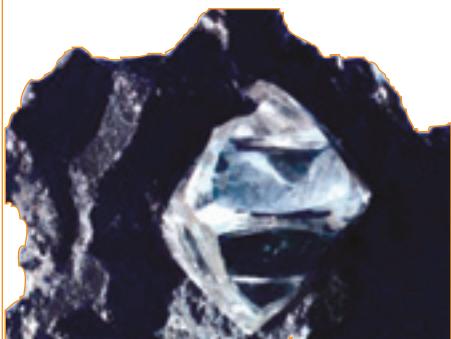

РАЗГОВОР

- » Гледајќи ја картата на Африка, објасни која територија се смета за Централна Африка!
- » Каде се наоѓа реката Конго?
- » На карта на Африка покажи ги државите што се наоѓаат во Централна Африка!

Дијаманти

ПРАШАЊА

- » Во кој топлински појас се простира Централна Африка?
- » Што го сочинува растителниот свет?
- » Кои држави се наоѓаат во Централна Африка?
- » Какво население живее во Централна Африка?
- » Која држава во Централна Африка има најмногу жители?
- » Што се произведува најмногу во Централна Африка?

ЦЕНТРАЛНА АФРИКА

ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЦЕНТРАЛНА АФРИКА

Географска положба и природни одлики

Централна Африка ги опфаќа **териториите што, главно, му припаѓаат на сливот на реката Конго**. Таа опфаќа дел од внатрешниот слив на езерото Чад и непосредниот слив на Атлантскиот Океан. Се простира **во екваторскиот појас**, така што се одликува со типична екваторска клима, со високи температури (25°C) и голема влажност. Има **густа речна мрежа** и **разновиден растителен свет**, главно претставен со непрегледни **прашуми** и **савани**, и разновиден животински свет – слонове, мајмуни, птици, влечуги и инсекти.

Држави

Во Централна Африка се наоѓаат државите: **Ангола, Габон, ДР Конго, Конго, Екваторска Гвинеја, Камерун, Сан Томе и Принсипе, Сент Хелена, Чад и Централноафриканската Република.**

Население

Земјите од Централна Африка зафаќаат 6 572 593 км² од територијата на Африка и во нив живеат 126 милиони жители. Населението во Централна Африка главно го цочинуваат Банту-црнци. Најголем дел од населението живее во ДР Конго.

Сџојансџво

Главни стопански гранки се земјоделството, шумарството и сточарството. Од земјоделските култури најзастапени се **банани, какао, кафе, памук, пченка**. Во шумите најзначајни се тиковото, каучуковото и абиносовото дрво. Од сточарството најразвиено е говедарството.

Во Централна Африка постојат разни рудни богатства. Најзастапени се: **железо, калај, уран, кобалт и дијаманти**. **Демократска Република Конго е еден од најголемите производители на дијаманти**. Од индустриските гранки најзастапени се прехранбената, дрвната, текстилната и металната индустрија. **Густата и полноводна мрежа на реката Конго со притоците е голем енергетски потенцијал** и основа за сообраќајната комуникација во Централна Африка.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

ДР Конго зафаќа површина од 2 344 858 км². Централните и западните делови на државата ги зафаќаат рамниците на басенот на реката Конго. Во источните делови се наоѓа планината Рувензори, со височини до околу 5.000 м (врвот Маргерита, висок 5 109 м). Климата е екваторска и постојано влажна, со просечна температура преку годината околу 25°C. Врнежите околу екваторот достигнуваат до околу 2 000 мм. Има густа речна мрежа. Повеќе од 50% од територијата е под екваторски шуми.

ДР Конго има 66 милиони жители. Има повеќе од 200 народи. Преовладуваат Банту-црнциите. Официјален јазик е француски, а се користат многу локални јазици. Населението главно е христијанско. Главен град е Киншаса, со 7 милиони жители. ДР Конго беше белгиска колонија. Главна стопанска гранка е земјоделството со култури од маслодајна палма, банани и памук. Во сточарството се одгледуваат говеда, овци, кози и свињи. Развиени се рударството и обоената металургија. ДР Конго е богата со дијаманти, злато, кобалт, цинк и друго. Развиени се прехранбената, кожарската, хемиската, текстилната и индустријата за преработка на нафта. Има развиен речен, а помалку развиен патен сообраќај.

ЗАДАЧА

» Направи албум од пејзажи, растенија и животни што се среќаваат во Централна Африка!

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШ. во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	АНГОЛА	Луанда	1 246 700	18 498 000
	ГАБОН	Либрвил	267 668	1 475 000
	ЕКВАТОРСКА ГВИНЕЈА	Малабо	28 051	676 000
	КАМЕРУН	Јаунде	475 442	19 522 000
	КОНГО	Бразавил	342 000	3 683 000
	ДР КОНГО	Киншаса	2 344 858	66 020 000
	САН ТОМЕ И ПРИНСИПЕ	Сан Томе	964	163 000
	СЕНТ ХЕЛЕНА	Џејмстаун	3 926	4 500
	ЦАР	Банги	622 984	4 422 000
	ЧАД	Н'џамена	1 240 000	11 274 000
			6 572 593	125 737 500

Ученициите не се обврзани да ги учат податоциите на џамај

РАЗГОВОР

- » Која е главната хидрографска одлика на Централна Африка?
- » Какви се климатските одлики во Централна Африка?
- » Какви се растителниот и животинскиот свет?

Реката Конго

ЗАДАЧИ

- » Истражувај низ литературата или на Интернет и направи збирка од карти за басенот на реката Конго!
- » Направи албум со слики од растителните видови кои се главна одлика на Централна Африка!

ЦЕНТРАЛНА АФРИКА

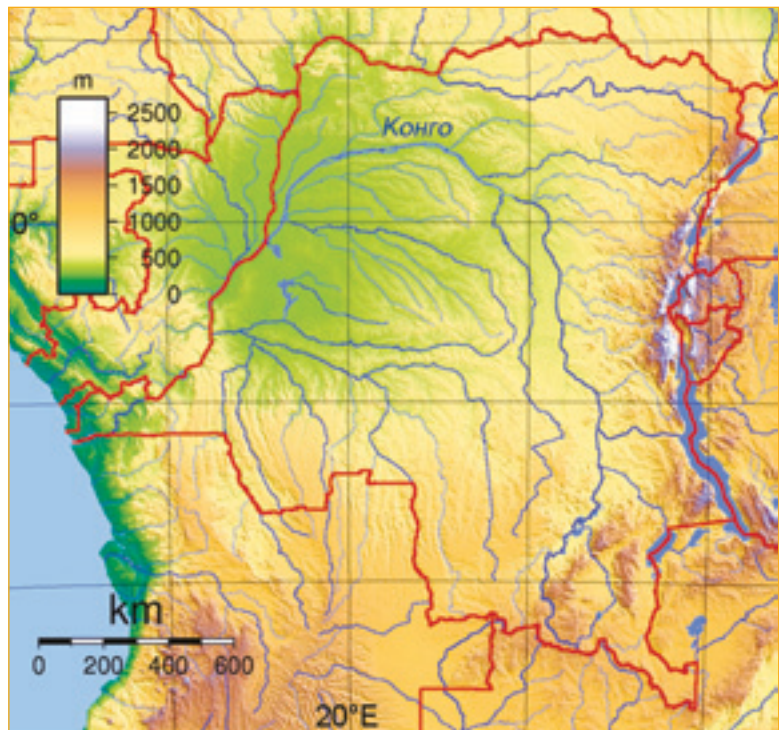
КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЦЕНТРАЛНА АФРИКА

Во Централна Африка има повеќе карактеристични географски подрачја. Особено значајни се: **басенот на реката Конго, екваторските прашуми, саваните и карактеристични видови дрвја.**

Басенот на реката Конго

Басенот на реката Конго зафаќа површина од околу 3,7 милиони км². Во него централно место има реката Конго, која е долга 4 320 км. Таа извира во областа Катанга, а се влева во Атлантскиот Океан. Со својот тек **двапати го сече екваторот**. Има разгранет речен систем со голем број притоки.

Централниот дел на реката Конго претставува огромна потолина ограничена со степенести отсеци. Затоа реката Конго и притоците на одделни места имаат **големи брзаци и водопади**. Најпознати се Стенлиевите и Ливингстоновите Водопади. Бидејќи се наоѓа во екваторскиот појас, таа прима големи количества врнежи. Развиени се **бујна тропска шума – прашума, и тревна вегетација – савана**. Има големи рудни богатства: **бакар, уран, калај, злато и дијаманти**.

Сливот на реката Конго ја опфаќа скоро целата територија на ДР Конго

Реките се многу полноводни и пловни на околу 14 000 км. Располагаат со голема енергетска моќ.

Екваторски ѓрашуми

Прашума или тропска влажна шума се јавува во областите со високи температури и големи количества врнежи, како што се териториите **во екваторскиот појас**. Прашума е густа, тешко проодна шума, со растителни видови во **4-5 катови**, испреплетени со лијани и високи дрвја до 60 м. Во пониските катови се растенијата на кои им е потребно помалку светлина. Прашумите се најраспространети во екваторска Африка, односно во сливот на реката Конго.

Прашума

Слонови

Горило

Савана

Зебри

Антилопа

Савани

Саваните се предели со високи треви (2-4 м) во тропските области, кои се одликуваат со влажен и сув период во годината. Саваните најчесто се рамничарски предели со помалку речни текови. Се простираат северно и јужно од тропските шуми. Низ саваните се наоѓаат осамени дрвја – **акација, баобаба** и **евкалиптус**. Дрвјата баобаба достигнуваат височина од околу 20 м, а можат да имаат стебла со дебелина од околу 9 м. Саваните се **изразито сточарски области**. Во нив живеат разни тревопасни (жирафа, зебра, антилопа, слон, бивол, носорог и др.) и месојадни животни (лав, леопард, гепард, хиена и други).

РЕЧНИК НА ПОИМИ

КАУЧУКОВО ДРВО – еден вид од растенијата од кои се лачи сок (течност) и од кои се произведува каучук.

ПРАШАЊА

- » Кои се главните одлики на Централна Африка?
- » Што е карактеристично за басенот на реката Конго?
- » Како се нарекуваат бујните тропски шуми?
- » Што е савана?
- » Кои се карактеристични видови животни во прашумите и во саваните на Централна Африка?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Катанга

Катанга е провинција во југоисточниот дел на ДР Конго. Зафаќа околу 500 000 км² површина, со неколку милиона жители. Според разновидноста и резервите на руди, таа претставува најбогат рударски регион во светот. По производството на кобалт зазема прво место во светот, а по производството на бакар е еден од најголемите производители во светот. Во Катанга има наоѓалишта на уран, манган, цинк, олово, сребро, дијаманти и друго.

ЗАПАДНА АФРИКА

РАЗГОВОР

- » На карта определи ја територијата на Западна Африка!
- » Каде се наоѓа Гвинејскиот Залив?
- » Каде се наоѓа реката Нигер?

ЗАДАЧА

- » Според податоците во табелата, пресметај ја густината на населеност по држави и на карта покажи кои територии навистина се погусто населени!

ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЗАПАДНА АФРИКА

Географска положба и природни одлики

Западна Африка ја зафаќа територијата меѓу приморјето на Гвинејскиот Залив и јужните делови на пустината Сахара и од Камерунските Планини на исток до Атлантскиот Океан на запад. Релјефот во Западна Африка е претежно низински, со незначителни територии под висорамнини и планини. Климата во Западна Африка е екваторска и тропска, со големи количества врнежи. Најпознати реки се **Нигер**, **Волта**, **Сенегал**, **Гамбија** и други.

Држави

На територијата на Западна Африка се наоѓаат следниве држави: **Бенин**, **Брегот на Слоновата Коска**, **Буркина Фасо**, **Гамбија**, **Гвинеја**, **Гвинеја Бисау**, **Гана**, **Кабо Верде**, **Либерија**, **Мали**, **Нигер**, **Нигерија**, **Сенегал**, **Сиера Леоне** и **Того**.

Население и сѐиоансѐво

Се забележува дека Западна Африка зафаќа помалку од една петтина од површината на Африка, или 5,2 милиони км², но на неа живее една третина од населението во Африка односно околу 287 милиони жители. **Со најмногу население се одликува Нигерија**. Населението претежно се занимава

со земјоделство и со сточарство. Најзастапени земјоделски култури се **кафе, какао, пченка, банани, кикиритки, маслодајни палми, шеќерна трска** и др. Во сточарството најмногу се одгледуваат **говеда, кози и овци**.

Земјите од Западна Африка поседуваат и разни рудни богатства: **железо, бакар, злато, алуминиум, олово, цинк, нафта и дијаманти**. Индустријата е во постојан развој.

Нигерија

Нигерија е една од поголемите држави во Западна Африка и по површина и по број на жители. Во Нигерија живеат повеќе од 200 народи. Населението го сочинуваат, главно, Банту и судански црнци. Официјален јазик е англискиот, иако се зборуваат и домородечки јазици. Поважни населби се градовите Кадуна, Лагос, Ибадан, Енугу и други. Главен град е Абуџа.

Нигерија е аграрна земја, со голем индустриски потенцијал. Голем производител и извозник е на маслодајна палма, какао, каучук и друго. Има резерви на нафта, природен гас, уран, железо, олово, калај, боксит и друго. Најразвиени се петрохемиската, текстилната, автомобилската, хемиската индустрија и други. Има околу десет големи морски пристаништа.

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШ. во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	БЕНИН	Порто Ново	112 622	8 935 000
	БСК	Јамусукро	322 460	21 075 000
	Б. ФАСО	Уагадугу	274 000	15 757 000
	ГАМБИЈА	Банџул	10 380	1 705 000
	ГАНА	Акра	238 534	23 837 000
	ГВИНЕЈА	Конакри	245 857	10 069 000
	Г. БИСАУ	Бисау	36 125	1 611 000
	КАБО ВЕРДЕ	Праја	4 033	506 000
	ЛИБЕРИЈА	Монровија	111 369	3 477 000
	МАЛИ	Бамако	1 240 192	14 517 000
	НИГЕР	Нијамеј	1 267 000	15 290 000
	НИГЕРИЈА	Абуџа	923 768	154 729 000
	СЕНЕГАЛ	Дакар	196 723	12 534 000
	С. ЛЕОНЕ	Фритаун	71 740	5 696 000
	ТОГО	Ломе	163 610	6 619 000
			5 218 413	287 422 000

Учениците не се обврзани да ги учат податоците на иметој

ПРАШАЊА

- » Кои територии ги зафаќа Западна Африка?
- » Каква е климата во Западна Африка?
- » Кои се најпознатите реки? Пронајди ги на карта!
- » Кои држави се наоѓаат во Западна Африка?
- » Кои се најголеми држави по површина и по број на жители?
- » Кои земјоделски култури се одгледуваат во Западна Африка?
- » Што знаеш за државата Нигерија?

Маслодајна палма

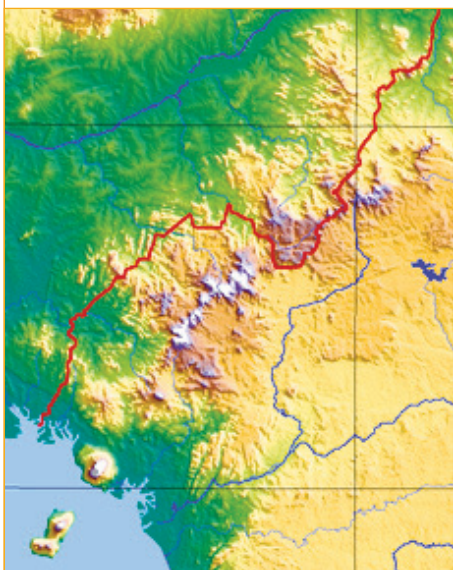
ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Реката Сенегал во Западна Африка тече низ државите Гвинеја, Мали, Сенегал и Мавританија. Долга е околу 1 700 км, со површина на сливот од околу 440 000 км². Таа е претежно рамничарска река. На утоката од Атлантскиот Океан прави голема делта. Поради летниот сушен и зимскиот влажен период има големо колебање на водостојот: од 5 м³/сек. во мај до 2 000 - 5 000 м³/сек. во август и во септември. Во влажниот период реката Сенегал е пловна во должина од околу 700 км.

РАЗГОВОР

- » Кои географски објекти ти се највпечатливи во Западна Африка?
- » По што е карактеристичен Гвинејскиот Залив?

Камерунски Планини

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Во Гвинејскиот Залив се наоѓа координатниот почеток на географската координатна мрежа. Во него се сечат екваторот и Гриничкиот меридијан. Тие ги определуваат земјините полутопки и мерењето на географски координати на Земјата.

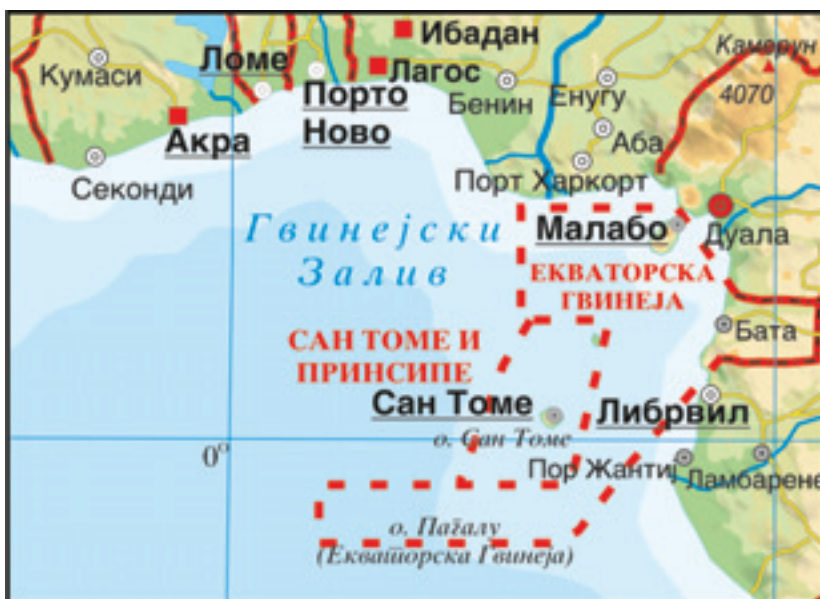
ЗАПАДНА АФРИКА

КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЗАПАДНА АФРИКА

Западна Африка ја карактеризираат повеќе географски подрачја и објекти. Покарактеристични се **Гвинејскиот Залив**, **Камерунските Планини**, како и **реките Нигер** и **Волта** и други.

Гвинејскиот Залив

Гвинејскиот Залив е најголемиот залив на Атлантскиот Океан на западните брегови на Африка. Се одликува со големи количества врнежи, 10 000-12 000 мм годишно. Бреговата линија не е разгранета и не е многу погодна за застанување на бродови. Во Гвинејскиот Залив се изградени повеќе пристаништа, од кои поважни се: Лагос во Нигерија, Ломе во Того, Акра во Гана, Дуала во Камерун и други. Гвинејскиот Залив се одликува со многу лагуни и естуари.

Камерунските Планини

Камерунските планини се вулкански планини во приморските делови на Гвинејскиот Залив. Најголемата височина изнесува 4 070 м. Западните и југозападните делови на Камерунските Планини се одликуваат со најголеми количества врнежи во Африка, кои се движат над 10 000 мм годишно. Подножјето на планините е под густе тропски шуми, во повисоките делови се наоѓаат листопадни шуми, а највисоките региони се со планински пасишта.

Река Ниџер

Нигер е река во Западна Африка. Извира од Либериските Планини, а тече низ државите Гвинеја, Мали, Нигер и Нигерија, и со голема делта се влева во Гвинејскиот Залив. Долга е 4 160 км, со површина на сливот од 2 092 000 км². Горниот и долниот тек на Нигер се во влажен тропски шумски појас, додека средишниот протекува низ савани, степи и полупустини. Нигер, по Нил и Конго, е **трета река по големина во Африка**. Има големо значење за наводнување во земјоделството и за сообраќајот. Поважни градови на реката Нигер се Бамако, Нијамеј, Џеба и Порт Харкорт.

Текот и сливот на Нигер

Река Волта

Реката Волта извира во државата Буркина Фасо. Долга е околу 1 400 км. На утоката во Атлантскиот Океан гради голема делта. Поголемиот дел од реката тече низ Гана. На неа, во Гана, е изградена голема хидроцентра на истоименото езеро Волта. Се одликува со големо колебање на водата, така што во влажниот период предизвикува поплави. Пловна е околу 400 км.

ЗАДАЧИ

- » На карта на Западна Африка покажи ги државите, главните градови и поголемите реки!
- » Изработи албум со слики од растенија (и нивни плодови) што се одгледуваат во Западна Африка!

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ГВИНЕЈСКА СТРУЈА – морската струја во Гвинејскиот Залив.

ПРАШАЊА

- » Кои географски објекти ја карактеризираат Западна Африка?
- » Каде се наоѓаат Камерунските Планини и со што се карактеризираат?
- » Што знаеш за реката Нигер?
- » Што знаеш за реката Волта?

Текот на Волта

Нилски коњи

Африкански жерави

ПРАШАЊА ОД ТЕМИТЕ 1, 2 И 3

ТЕМА 1

- » Каква положба има Африка во светот?
- » Со кои океани и мориња е опкружен континентот Африка?
- » Колкава површина зафаќа Африка и колкав е бројот на населението што живее на овој континент?
- » Кои истражувачи се најважни во откривањето на Африка?
- » Кои релјефни целини се карактеристични за Африка?
- » Наброј ги поголемите планински масиви во Африка!
- » На карта покажи ја територијата на пустината Сахара во Африка!
- » Каква е бреговата разгранетост на Африка?
- » Кои климатски појаси се присутни во Африка?
- » Каде се простира екваторскиот појас?
- » Кои се сливовите во кои течат водите на африканскиот континент?
- » Која река му припаѓа на Средоземноморскиот слив?
- » Кои се поголеми езера во Африка?
- » Какви растителни области се присутни во Африка?
- » Што е џунгла? Каде се простира во Африка?
- » Што е савана, а што степа?
- » Која вегетација е особено карактеристична за Африка?
- » Што се оази?
- » Кои животни се карактеристични за Африка?

ТЕМА 2

- » Колку жители има Африка?
- » Кои групи народи го сочинуваат населението во Африка?
- » Кои јазици се зборуваат во Африка?
- » Зошто е Африка стопански неразвиена?
- » Кои земјоделски култури и домашни животни се застапени во Африка?

ТЕМА 3

- » Кои територии во Африка се богати со нафта и со минерални сировини?

- » Кои држави се наоѓаат во Северна Африка?
- » Со кои природни богатства располага Северна Африка и кое од нив е најважно?
- » Каде се наоѓа планината Атлас, колку е долга и со каква клима се одликува?
- » Кои се границите на Сахара и колкава е таа по површина?
- » Што се оази?
- » Каде се наоѓаат Етиопските Планини?
- » Кои се поголеми реки во Источна Африка?
- » Кои држави се наоѓаат во Источна Африка?
- » Кои растителни култури се одгледуваат во Источна Африка?
- » Со што се одликува планината Килиманџаро?
- » Какво е езерото Викторија?
- » Со какви климатски типови се одликува Јужна Африка?
- » Кои држави се наоѓаат во Јужна Африка?
- » Кои се главните земјоделски производи?
- » Со што се одликува Јужноафриканската Република?
- » Каде се наоѓаат Викториините Водопади?
- » Во кој топлински појас се простира Централна Африка?
- » Што го сочинува растителниот свет?
- » Кои држави се наоѓаат во Централна Африка?
- » Какво население живее во Централна Африка?
- » Што се произведува најмногу во Централна Африка?
- » Што е карактеристично за басенот на реката Конго?
- » Каква е климата во Западна Африка?
- » Кои се најпознатите реки? Пронајди ги на карта!
- » Кои држави се наоѓаат во Западна Африка?
- » Што знаеш за државата Нигерија?
- » Каде се наоѓаат Камерунските Планини и со што се карактеризираат?

ТЕМИ И СОДРЖИНИ

IV. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА СЕВЕРНА АМЕРИКА

- СЕВЕРНА АМЕРИКА – ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГОЛЕМИНА И ОТКРИВАЊЕ
- РЕЛЈЕФ И БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ
- КЛИМАТСКИ ОДЛИКИ
- ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ
- РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ

V. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЈУЖНА АМЕРИКА

- ЈУЖНА АМЕРИКА – ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГОЛЕМИНА И ОТКРИВАЊЕ
- РЕЛЈЕФ И БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ
- КЛИМАТСКИ ОДЛИКИ
- ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ
- РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ

VI. НАСЕЛЕНИЕ И РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА АМЕРИКА

- КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА АМЕРИКА
- РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА

СЕВЕРНА АМЕРИКА

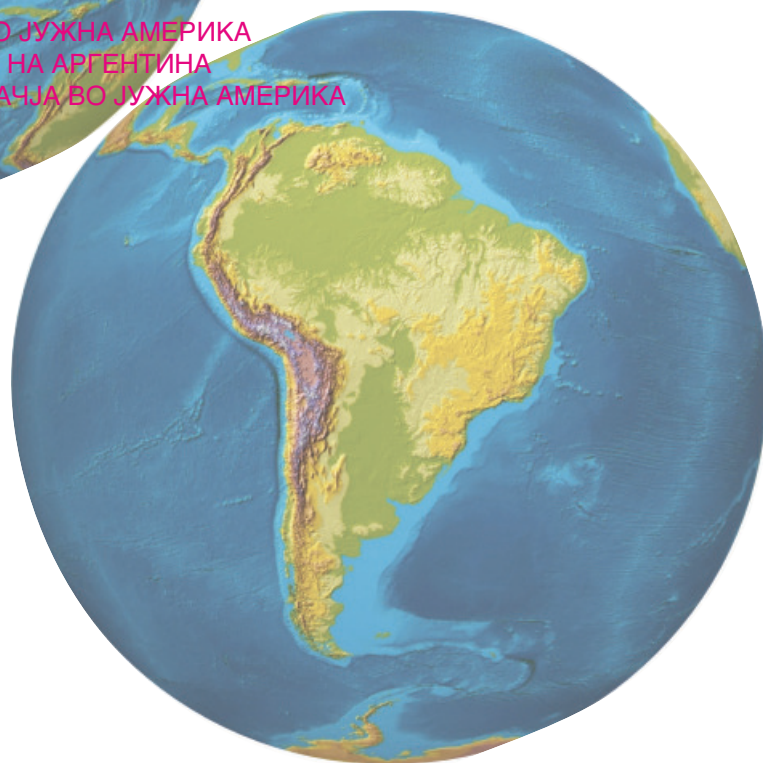
- ГЕОГРАФИЈА НА СОЕДИНЕТИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ
- ГЕОГРАФИЈА НА КАНАДА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО СЕВЕРНА АМЕРИКА

СРЕДНА (ЦЕНТРАЛНА) АМЕРИКА

- ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЦЕНТРАЛНА АМЕРИКА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЦЕНТРАЛНА АМЕРИКА

ЈУЖНА АМЕРИКА

- ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЈУЖНА АМЕРИКА
- ГЕОГРАФИЈА НА БРАЗИЛ И НА АРГЕНТИНА
- КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЈУЖНА АМЕРИКА

РАЗГОВОР

- » Кога се големите географски откритија?
- » Кои континенти се откриени кон крајот на XV и во почетокот на XVI век?
- » Што биле Колумбо, Америго Веспучи и Магелан?

СЕВЕРНА АМЕРИКА – ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГОЛЕМИНА И ОТКРИВАЊЕ

Географска положба

Северна Америка е континент што се наоѓа меѓу Тихиот Океан од запад и Атлантскиот Океан од исток. Се простира од ладните поларни области на север до Панамскиот Канал на југ. Покрај континенталните делови, Северна Америка опфаќа поголем број острови (Гренланд, Бафинова Земја, Њуфаундленд и други) и полуострови, како и други помали острови во Атлантскиот и во Тихиот Океан. Целосно е во северната хемисфера. Кај Беринговиот Проток на северозапад се приближува до Азија на само 92 км.

Кристифор Колумбо

Големина

Северна Америка со полуостровите и островите во северните области и во Средна Америка зафаќа површина од 24,2 милиони км². Таа е трет континент по големина на Земјата. Во Северна Америка живеат околу 530 милиони жители.

Откривање

Северна Америка со Јужна Америка и со Австралија уште се нарекуваат *нов свет*, бидејќи се откриени во XV век. Поточно, кон крајот на 15 век (1492 г.) на Бахамските Острови стигнала поморската експедиција на морепловецот **Кристифор Колумбо**. Тој не знаел дека открил нов континент. Подоцна на бреговите на Северна Америка стигнал

Бродот на Колумбо – „Санта Марија“

морепловецот **Америго Веспучи**. Според него е именуван новиот континент – Америка. Потоа, **главни доселеници и колонизатори биле Англичаните, Французите, Холанѓаните, Шпанците и Португалците**. Нешто подоцна колониите меѓу себе ги поделиле Англија, Франција и Шпанија. Од британските колонии кон крајот на XVIII век се формирале САД, кои се прошириле над француските и над шпанските колонии. На север, од англосаксонските и француските колонии се формирала Канада, а на југ во Средна Америка, каде што колонизатор била Шпанија, се формирале повеќе помали држави со шпанско политичко и јазично влијание. Така, северниот дел од континентот ги задржал англосаксонските влијанија, а Мексико и Средна Америка останале под влијание на Шпанија.

ЗАДАЧИ

- »Разгледај ја картата на Северна Америка и покажи ги поголемите полуострови, острови и океани, мориња и заливи.
- »Во литературата или на Интернет, подетално запознај се со морепловците-истражувачи Колумбо, Америго Веспучи, Магелан, Франсиско Писаро и др!

ПРАШАЊА

- »Каква е географската положба на Северна Америка?
- »Наведи некои од островите и полуостровите што се наоѓаат во Северна Америка?
- »Колкави се површината и бројот на жители во Северна Америка?
- »Каде најмногу се приближуваат Северна Америка и Азија?
- »Кој ја открил Северна Америка без да знае дека е нов континент?
- »Според кого е именувана Америка?
- »Кои европски народи биле главни доселеници и колонизатори во Северна Америка?

Америго Веспучи

РАЗГОВОР

- » Според географската карта, што може да се констатира во врска со релјефот на Северна Америка?
- » Дали си слушал/а за некој карактеристичен релјефен објект во Северна Америка?

ПРАШАЊА

- » На колку географски целини се дели релјефот во Северна Америка?
- » Кои се и какви се младите верижни планини во Северна Америка?
- » Кој е највисокиот врв во Северна Америка и каде се наоѓа?
- » Кои се и какви се старите грамадни планини во Северна Америка?
- » Каде се наоѓаат таканаречените Средишни Низини во Северна Америка и со што се одликуваат?
- » Каква е бреговата разгранетост на северноамериканскиот континент?
- » Кои се најголемите заливи, полуострови и острови?

ЗАДАЧА

- » На картата на Северна Америка идентификувај ги полуостровите, островите и заливите!

РЕЛЈЕФ И БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Релјеф

Релјефот на Северна Америка го претставуваат 3 посебни целини: **млади верижни планини и висорамнини на запад, стари грамадни планини на исток и Средишните Низини.**

Младите верижни планини во Северна Америка се простираат по должината на западниот брег на континентот. Познати се под името Кордилјери. Тие се мошне разгранети. Достигнуваат широчина до 1 500 км, со неколку паралелни планински венци. Меѓу нив највисоки се Карпестите Планини, кои се простираат од Алјаска до Мексико. Тие ја прават вододелницата меѓу Тихиот и Атлантскиот Океан. Највисок врв е Алберт (4 399 м), а на континентот највисок врв е Мек Кинли (6 194 м) на Алјаска. Помеѓу планинските венци се простираат големи котлини и затворени висорамнини, кои во некои делови имаат пустински одлики. Таков е Големиот басен. Кордилјерите стрмно се спуштаат кон бреговите на Тихиот Океан, а постепено – кон внатрешноста на континентот.

Големиот Кањон со реката Колорадо

Старите грамадни планини се простираат во источниот дел на Северна Америка. Такви се Апалачките Планини и Лабрадорската Висорамнина. Апалачките Планини достигнуваат височина до 2 000 м. Се протегаат по должината на брегот на Атлантскиот Океан од околу 2 000 км. Од Атлантикот се одвоени со Приатлантската Низина, која е широка од 150 до 300 км.

Посебна релјефна целина во Северна Америка претставуваат **Средишните Низини**. Тие се протегаат од Мексиканскиот до Хадсоновиот Залив. Станува збор за низина која во правец север – југ е долга повеќе од 2 000 км и широка околу 1 300 км. Во северните делови на Канада низините се со субарктички и арктички одлики, со големи шумски комплекси и се ретко населени. Во јужните делови претставуваат најпроодни и стопански најразвиени области во Северна Америка.

Бреѓова разграненост

Северна Америка се одликува со **мошне разгранет брег**. Особено разгранет е северниот брег, каде што се наоѓаат голем број острови, полуострови и заливи. Најкарактеристичен е **Хадсоновиот Залив**. Деловите на Северна Америка спрема Атлантскиот Океан се нешто помалку разгранети. Карактеристични се полуостровот **Лабрадор**, островот **Њуфаундленд** и **Сентлоренсовиот Залив**.

Во јужниот дел се наоѓа Мексиканскиот Залив со островите Големи Антили и полуостровите Флорида и Јукатан. Западниот дел на Северна Америка е најмалку разгранет. Тој е стрмен со неколку полуострови, заливи и помали острови. Најкарактеристични се полуостровот **Калифорнија**, **Калифорнискиот Залив** и **Алјаскиот Залив**.

Големиот басен

Заливот Сент Лоренс

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Големиот басен претставува пространа полупустинска котлина во Кордилјерите во Северна Америка. Се наоѓа меѓу планината Сиера Невада и Каскадните Планини на запад, Колумбиската Висорамнина на север, Карпестите Планини на исток и висорамнината Колорадо и Сонорската Пустина на југ. Територијата е неистечно сливно подрачје. Во кое се наоѓаат поголем број гребени и котлини меѓу нив. Дната на котлините се на околу 1 200-1 500 м.н.в. Најниска е *Долината на смртта*, на 85 м под морското ниво. Реките се влеваат во голем број езера. Најголема е реката Хумболт, а од езерата најпознато е Големото Солено Езеро.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

КАНАДСКИ ШТИТ – издигнат североисточен дел на старата стабилна северноамериканска плоча. Ја опфаќа територијата источно од реката Мекензи и северно од Големите Езера и Сентлоренсовиот Залив, Арктичкиот архипелаг и поголеми делови од Лабрадор и Гренланд.

РАЗГОВОР

- » Од каде до каде се простира Северна Америка? Според тоа, каква клима може да се очекува на овој континент?
- » Што може да влијае врз климата на одреден простор?

ЗАДАЧА

- » Имајќи го предвид текстот од лекцијата и други текстови, на нема карта на Северна Америка означи ги териториите со различни климатски типови!

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Источното крајбрежје на Северна Америка од Мексиканскиот Залив до Сентлоренсовиот Залив е под влијание на топли морски струи што се движат од југ кон север, додека на западниот брег – покрај бреговите на Калифорнија – од север кон југ се спушта ладната Калифорниска морска струја. Со ладни морски струи се одликува и Канадскиот архипелаг.

КЛИМАТСКИ ОДЛИКИ

Северна Америка се простира од 10° до 85° с.г.ш. Токму затоа има се различни климатски појави и климатски типови. Застапени се **тропски, суптропски, умерени, супполарни и поларни климатски појаси**.

Тропската клима е застапена во областите на Средна Америка, поточно во областите на Карипското Море и Мексиканскиот Залив.

Суптропската клима е карактеристична за крајбрежниот појас на Мексиканскиот Залив и полуостровот Флорида. Главна одлика се жешки лета и благи зими.

Умерениот појас е карактеристичен за територијата на Северна Америка од Мексиканскиот до Хадсоновиот Залив.

Супполарната клима е присутна на териториите северно од Хадсоновиот Залив, на полуостровот Лабрадор и во северните делови на Кордилјерите. Се одликува со долги студени зими и кратки лета.

Поради релјефните одлики, на континентот се јавуваат **посебни климатски типови**. Териториите што излегуваат на Тихиот и на Атлантскиот Океан се одликуваат со **приморска, суптропска и умерена клима**. Во внатрешноста на континентот е карактеристична **умерено-континенталната клима**, со која се одликуваат поголемиот дел од Средишните

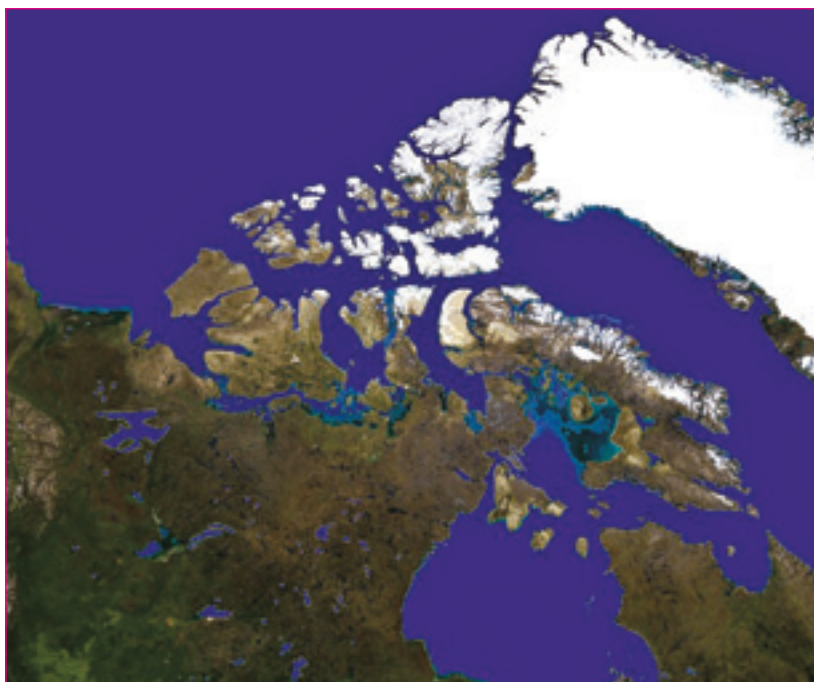
Низини и пониските делови на Кордилјерите и Апалачките Планини. Повисоките делови на Кордилјерите и делумно на Апалачките Планини се одликуваат со **типична планинска клима**.

На одредени простори меѓу планинските венци се јавува **полупустинска и пустинска клима**. Такви се деловите од територијата на Тексас, Аризона и пустината Мохаве.

Најсеверните делови на Северна Америка се одликуваат со **поларна клима**, каде што владее постојана зима.

Пустината Мохаве

Канадскиот архипелаг

Посебна одлика за климата на Северна Америка претставува појавата на **торнада**, кои настануваат при интензивно загревање на воздухот и јаки нагорни струења на воздухот. Така, во вид на воздушен вртеж со пречник од неколку стотини метри се движи со околу 50 км/час, носејќи темни виорни облаци и прав и уривајќи сè пред себе. Торнадата се најприсутни во јужните и во централните делови на САД и во Мексико.

ПРАШАЊА

- » Кои климатски појаси се присутни во Северна Америка?
- » Каде се јавува тропска клима?
- » Кои територии во Северна Америка се одликуваат со континентална клима?
- » Во кои простори е присутна умерена клима?
- » Кои климатски типови се карактеристични за северноамериканскиот континент?
- » Покажи на карта кои територии се одликуваат со планинска клима, а кои со поларна клима!
- » Што е торнадо и каде се јавува во Северна Америка?

Торнадо

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ТОРНАДО – американско име за гигантски воздушен вртеж со пречник од неколку стотини метри, кој се движи со брзина до 50 км/час. Торнада има во јужните и во централните делови на Соединетите Американски Држави.

РАЗГОВОР

- » Гледајќи ја картата на Северна Америка, што можеш да констатираш во врска со хидрографијата на овој континент?
- » Покажи ги на карта некои од поголемите реки и езера во Северна Америка!

Сливот на Мисисипи

Делтата на Мисисипи

ЗАДАЧА

- » Имајќи ги предвид податоците за реките и за езерата во Северна Америка, на карта пронајди ги поголемите реки и езера и забележи кои градови се наоѓаат на нивните брегови!

ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Сливови

Хидрографијата на Северна Америка е ориентирана кон сливните подрачја на: **Северниот Леден Океан**, **Атлантскиот Океан** и **Тихиот Океан**. Помали територии меѓу планинските венци на Кордилјерите се во **внатрешните неистечни сливови**.

Реки

Повеќето од реките во Северна Америка извираат во областите на Кордилјерите и Апалачките Планини. Постојат голем број реки, од кои најпознати се Мисисипи со Мисури, Охајо, како и Рио Гранде, Охајо и други кои се влеваат во Мексиканскиот Залив. Во Атлантскиот Океан се влева реката Сент Лоренс, која ги поврзува Големите Езера со Атлантскиот Океан.

Познати реки кои гравитираат кон Северниот Леден Океан се Мекензи и Нелсон. Тие попатно поврзуваат голем број помали и поголеми езера.

Во Тихиот Океан се влеваат реките Јукон, Колумбија и Колорадо. Речниот систем на Северна Америка е дополнет со густа каналска мрежа за наводнување и со воден сообраќај. Од особено значење е каналот што ја поврзува реката Илиној со езерото Мичиген, така што се воспоставува речно-каналско-езерски воден сообраќај. Со него е

овозможено голем број градови од внатрешноста на Северна Америка да имаат улога на значајни пристаништа. На овој начин е овозможена пловна комуникација со пристаништата на Атлантскиот Океан и Мексиканскиот Залив, а преку Панамскиот Канал и со пристаништата на бреговите на Тихиот Океан.

Нијагарините Водопади

Езера

Северна Америка се одликува со голем број езера. Најзначајни и најпознати се Големите Езера: Горно, Мичиген, Хјурон, Ири и Онтарио, кои се меѓусебно поврзани, потоа Мечкиното Езеро, Големото Ропско Езеро, Атабаското Езеро, езерото Винипег и многу други.

Големите Езера

ПРАШАЊА

- » На колку сливови припаѓа територијата на Северна Америка и кои се тие?
- » Кои поголеми реки се влеваат во Атлантскиот Океан?
- » Кои реки се влеваат во Тихиот Океан?
- » Кои реки гравитираат кон Северниот Леден Океан?
- » Кои се поголеми езера во Северна Америка?
- » Што е карактеристично за Големите Езера во Северна Америка?

Големото Ропско Езеро

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Мисисипи е една од најголемите и најзначајните реки во САД. Има 3 950 км должина, а заедно со Мисури – 6 420 км. Сливот е со површина од 3,2 мил. км². Извира на Карпестите Планини во северозападните делови на САД. Тече низ Средишните Низини и со голема делта се влева во Мексиканскиот Залив. Мисисипи има голем број притоки, од кои најважни се Мисури и Охајо. Има големо колебање на водата од 5 000-50 000 м³/сек. Мисисипи е пловна во должина од околу 3 000 км, а во целиот слив има околу 25 000 км речни пловни патишта.

РАЗГОВОР

- » Дали има големи територии под шуми во Северна Америка? Ако има, каде се наоѓаат?
- » Што се прерии?
- » Кои животни се карактеристични за Северна Америка?

Секвоја

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Секвоја е единствен вид дрвенесто растение од фамилијата чемпреси. Секвојата може да живее до 2 200 години и е меѓу највисоките дрвенести видови на Земјата. Може да достигне височина над 100 м.

РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ

Различните климатски појаси и типови во Северна Америка овозможиле развиток на различни растителни и животински видови.

Расширен свет

Растителниот свет се менува од север кон југ. Во ладните поларни области е распространета **тундра**, каде што растителниот свет е сиромашен: претставен со лишаи, мов ретки тревни.

Јужно од тундрата се простираат огромни територии под **иглолисни и листопадни шуми**. Ова е карактеристично за територии во Канада и за повисоките делови на Карпестите и на Апалачките Планини. Потоа, одејќи кон југ, во низините се јавуваат **тревни области, прерии**, кои по масовното населување на Северна Америка се разорани и претворени во големи обработливи површини. Тие денес се главна житница на континентот, со големи површини под житни, индустриски, градинарски и фуражни култури.

Во Калифорнија и на бреговите на Мексиканскиот Залив егзистираат **суптропски растителни видови**, а во Средна Америка, на островите Антили успеваат **тропски култури**, како што се шеќерна трска, кафе, какао, банани, тутун и друго.

Живојински свеј

Северна Америка се одликува со присуство на различни видови животни, распространети според климатско-вегетациските услови. Од тревопасните животни најкарактеристични се **бизонот, лосот, срната, дивата свиња** и други. Од месојадните животни карактеристични за Северна Америка се **мечката, волкот, којотот, пумата** и други. Во поларните предели егзистираат **белата поларна мечка, поларната лисица, поларниот зајак** и други.

ЗАДАЧА

» Направи опис на распространетоста на растителните и на животинските видови во Северна Америка, користејќи картографски, текстуални и Интернет-податоци!

Бизони

Лос

Елен

Волци

Белоглав орел

Мечки – гризли

Армадило

Бели мечки

На северноамериканскиот континент егзистираат разни видови птици и влечуги. Има богат воден животински свет: **дабар, фока, морж**, разни видови риби итн.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ПРЕРИЈА – пространа рамница во Северна Америка покриена со претежно ниска трева. Се простира меѓу подножјето на Карпестите Планини и реката Мисисипи.

СТЕПА – предел со ниска или ретка тревна вегетација, која уште се нарекува и степска вегетација. Најчесто е присутна во пределите на Земјата каде што годишното количество врнежи се движи од 300 до 400 мм.

ТУНДРА – растителна заедница развиена главно во најсеверните делови на Европа, Азија и Северна Америка. Растителниот свет е претставен со мов, лишаи, а на некои места се среќаваат бреза и други поединечно развиени дрвја со ретки тревы.

ПРАШАЊА

- » Што е тундра и каде е распространета во Северна Америка?
- » Какви шуми има во Северна Америка?
- » Која држава во Северна Америка има најголеми територии под шуми?
- » Што е прерија?
- » Каде и кои тропски култури се застапени во Северна Америка?
- » Кои животински видови се застапени во Северна Америка?

РАЗГОВОР

- » Кои се најпознатите фудбалски репрезентации од Јужна Америка?
- » Каде се наоѓа Бразил?
- » Дали знаеш која е најшироката река во светот и каде се наоѓа?

ЈУЖНА АМЕРИКА ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА, ГОЛЕМИНА И ОТКРИВАЊЕ

Географска положба

Јужна Америка е континент што се наоѓа во западната полутопка. Се простира од Панамскиот Канал на север до Огнена Земја на југ. Од запад е ограничена со Тихиот Океан, а од исток со Атлантскиот Океан. **Екваторот ја сече Јужна Америка**, така што помалиот дел е во северната, а поголемиот – во јужната полутопка. Во однос на другите континенти, кај Панамскиот Канал е во директна врска со Северна Америка, додека на југ се приближува до ненаселениот континент Антарктик. Од другите континенти е оддалечена по неколку илјади километри. Поблизу е до Африка и до Европа, така што најголемата комуникација по море се спроведува со овие два континента и со Северна Америка.

ЗАДАЧА

- » Разгледај во други книги и на Интернет кои стари цивилизации живееле на територијата на Јужна Америка и што се случувало со нив во текот на шпанската и португалската колонизација!

Големина

Јужна Америка е мошне компактна копнена целина, која заедно со неколкуте групи помали острови зафаќа површина од 17,8 милиони км². На овој континент во поголем број држави живеат околу 390 милиони жители.

Откривање

Откритијата на Јужна Америка, главно, ги вршеле **шпански и португалски морепловци**. Магелан, при своето пловее околу Земјата, прв пловел покрај источните брегови

на Јужна Америка. При непосредното откривање, важна улога имал истражувачот **Педро Кабрал во 1500 година**, кој стигнал и посетил некои делови на Бразил. Поради тоа што бил поранешна португалска колонија, во Бразил, денес, се зборува португалски.

Франсиско Писаро

Педро Кабрал

Западните брегови ги истражувал **Франсиско Писаро**, а во внатрешноста на Јужна Америка прв продрел Гонсалес Писаро. Така, поголемиот дел од земјите на Јужна Америка паднале под шпанска колонијална власт. Подоцна, во XIX век, тие прогласиле независност, но шпанскиот јазик останал како официјален скоро во сите земји од Средна (Централна) и од Јужна Америка, освен во Бразил.

Колонизација на Јужна Америка

ПРАШАЊА

- » На која полутопка се наоѓа Јужна Америка?
- » Која карактеристична линија поминува низ Јужна Америка?
- » Од каде до каде се простира Јужна Америка?
- » Колку е голема Јужна Америка според површината и според бројот на населението?
- » Од кои земји потекнуваат главните истражувачи и колонизатори во Јужна Америка?
- » Како се одвивала колонизацијата на Јужна Америка?
- » Во кои држави има шпанско, а во која португалско влијание?

Компас

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Америка е заедничко име за двата американски континента. Географски се дели на Северна и Јужна Америка. Регионално, поради историски, стопански и цивилизациски одлики – се дели на Северна, Средна и Јужна Америка. Поради историски и цивилизациски причини, а особено поради лингвистичката застапеност – Северна Америка уште се нарекува и Англоамерика, а за Средна и Јужна Америка се користи името Латинска Америка.

РАЗГОВОР

- » Опиши го релјефот на Јужна Америка!
- » Кои планини се простираат покрај брегот на Тихиот Океан во Јужна Америка?
- » Дали знаеш кој е највисокиот врв во Јужна Америка?

Пејзаж од Андите

Пејзаж од Патагонија

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Аконкагва е највисокиот врв (6 962 м) на Андите во Јужна Америка. Аконкагва личи на вулканска купа. Низ падините на Аконкагва до околу 4 000 м се спуштаат седум ледници. Некои од нив се со должина поголема од 5 км.

РЕЛЈЕФ И БРЕГОВА РАЗГРАНЕТОСТ

Релјеф

Јужна Америка се состои од три природни релјефни целини:

- Андите на запад;
- Бразилската Висорамнина и Гвајанските Планини на исток; и
- пространите низини во поречјето на реките Амазон и Парана.

Андите се млади набрани планини со повеќе живи и изгаснати вулкани. Тие се надоврзуваат на Кордилјерите од Северна Америка, така што продолжуваат да се простираат по западниот брег на континентот во должина од околу 9 000 км. Достигнуваат околу 7 000 м височина. Претставуваат природна вододелница меѓу сливовите на Тихиот и

Андите

Атлантскиот Океан. Андите се спуштаат многу стрмно кон Тихиот Океан, додека кон исток се спуштаат скалесто. Покрај бреговите на Тихиот Океан се наоѓа каменитата пустина Атакама.

Бразилската Висорамнина е старо копно. Се простира во источните делови од Јужна Америка. Се спушта кон брегот на Атлантскиот Океан, а благо е наведната кон Амазонската Низина и низините во поречјето на реката Парана. Има претежно тропска клима, така што во неа се развиени пространи тропски шуми и савани, наречени кампоси.

Гвајанските Планини се стари копна, кои се простираат северно од Амазонската Низина, во екваторскиот појас. Тие се мошне шумовити.

Амазонската Низина претставува пространа рамница со незначителен пад на земјиштето. Се простираат напореднички во непосредна близина на екваторот. Располага со голема топлина и со врнежи, така што во Амазонија се развиени густи и тешко проодни прашуми.

Посебна релјефна целина во Јужна Америка претставуваат **низините во поречјето на реките Парагвај и Парана**, кои се со меридијански правец на протегање. Оваа низина е една од најразвиените земјоделски територии во Јужна Америка.

Брегова разгранетост

Јужна Америка се одликува со **помалку разгранета брегова линија** меѓу континентите на Земјата. Позначајни се делтата на Амазон, заливот Ла Плата, неколку помали заливи во јужните делови на Аргентина и некои помали острови во јужните делови на континентот.

ПРАШАЊА

- » Од кои поголеми релјефни целини се состои релјефот на Јужна Америка?
- » Опиши ги планините Анди! Во која група планини припаѓаат Андите?
- » Каде се наоѓа и во која група планини спаѓа Бразилската Висорамнина?
- » Каде се наоѓаат Гвајанските Планини и зошто се шумовити?
- » Која река тече низ Амазонската Низина и какви шуми се развиени во неа?
- » Опиши какви се низините во поречјето на реките Парагвај и Парана!
- » Каква е бреговата разгранетост на Јужна Америка?

Амазонската Низина

ЗАДАЧА

- » На картата на Јужна Америка внимателно издвој ги поголемите релјефни целини и запомни ги имињата на поважните географските објекти!

РАЗГОВОР

- » Која важна географска линија поминува низ Јужна Америка и зошто е важна?
- » Според положбата на Јужна Америка каква е климата на овој континент?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Ел Нињо е дефиниран со долготрајни разлики на површинската температура на Тихиот Океан во споредба со просечната површинска температура на истиот океан. Се манифестира со ладење или затоплување за барем 0,5°C кај целиот централен и источен дел на Тихиот Океан. На тој начин се предизвикува движење на топли воздушни маси и морски струи, кои влијаат врз промената на климата на бреговите на Јужна Америка, а делумно и во Северна Америка. Обично ваквиот феномен се појавува нередовно во интервалот од 2 до 7 години и трае од 9 месеци до 2 години.

КЛИМАТСКИ ОДЛИКИ

Климатските карактеристики во Јужна Америка се тесно зависни од климатските појаси. Бидејќи низ Јужна Америка поминува Екваторот, **поголемиот дел од континентот се карактеризира со тропски и суптропски климатски одлики, а помалиот со умерена клима.** Поточно, во екваторскиот појас се наоѓаат територијата на Амазонија, Гвајанските Планини и северните делови од Андите. Затоа овде е присутна екваторска клима со високи температури и голема влажност и врнежи.

Јужно од екваторскиот појас се простираат територии со **тропска и суптропска клима.** Тие ги зафаќаат средишните делови на Андите, низините по тековите на реката Парана и Бразилските Планини и висорамнини.

Во јужните делови на Јужна Америка е присутна **умерена клима** која е под големо влијание на ладните морски струи од југ. На крајниот југ, односно на Огнена Земја, се присутни **супполарни** климатски карактеристики.

Врз климатските одлики во Јужна Америка големо влијание имаат планинските масиви и **морските струи.** Тоа значи дека, одејќи кон поголемите надморски височини, климата се менува од континентална во типична **планинска.**

Снежните врвови на Андите

Отвореноста спрема океанските широчини овозможува ветровите да носат влажен воздух кон копното на Јужна Америка и присуство на свежо време. Од јужните области покрај бреговите на Јужна Америка се движат ладни морски струи, кои, исто така, предизвикуваат посвежо време.

Посебен климатски тип во Јужна Америка е **пустинската клима**, која се јавува во западните делови, поточно во северните делови на државата Чиле. Таква е пустината Атакама.

Пејзаж од Ориноко

ПРАШАЊА

- » Кои климатски појаси се присутни во Јужна Америка?
- » Со каква клима се одликува поголемиот дел од континентот Јужна Америка?
- » Каде е карактеристична тропската клима?
- » Какви климатски типови се среќаваат во Јужна Америка?
- » Каде и зошто се јавува планинска клима во Јужна Америка?
- » Кои делови од Јужна Америка се под влијание на ладни морски струи?

Сателитска снимка на пустината Атакама

ЗАДАЧИ

- » Обиди се да дознаеш зошто е климата во Јужна Америка нешто посвежа отколку што би требало да се биде според географската положба!
- » Која климатска појава има влијание врз ваквата состојба?

РАЗГОВОР

- » Дали си слушал/а за реката Амазон?
- » Кои океани се наоѓаат околу Јужна Америка?

Ангеловиот Водопад

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Ориноко е река во Јужна Америка, која тече низ Венецуела и низ Колумбија. Извира на Гвајанските Планини. Тече низ рамница обрасната со високи треви или љаноси и со голема делта се влева во Атлантскиот Океан. Долга е околу 2 500 км и има сливна површина од 1,1 милион км². Кај утоката просечно носи околу 14 000 м³/сек. Во горниот тек на Ориноко се наоѓа реката Касикјаре, која со бифуркација ги поврзува реките Ориноко и Амазон.

Во сливот на Ориноко на реката Чурун се наоѓа Ангеловиот (Енџеловиот) Водопад, кој е највисокиот водопад во светот, со 1 054 м.

ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Сливови

Водите од Јужна Америка, главно, истекнуваат во **сливовите на Тихиот и Атлантскиот Океан**. Мал дел од територијата на Андите претставува **внатрешно неистечно сливно подрачје**. Поради непосредното простирање на Андите покрај брегот на Тихиот Океан и нагло спускање кон морето, сливната територија е значително помала од сливот на Атлантскиот Океан. Во сливот на Тихиот Океан реките се куси и брзи.

Реки

Во сливот на Атлантскиот Океан течат поголем број реки. Такви се **Ориноко, Амазон, Токантинс, Сан Франциско, Парана** и други.

Амазон е една од најголемите реки на Земјата. Извира на Андите на околу 5 000 м височина, а се влева во Атлантскиот Океан со голема делта. Долга е 6 400 км. Површината на сливот изнесува 7,2 милиони км². Широчината на реката во средниот тек изнесува околу 20 км, а при утоката – околу 80 км. Поради тоа се нарекува и „река-море“. Во Амазон се влеваат околу 500 реки, од кои 20 се подолги од 1.500 км. Најголеми притоки се Мадеира и Рио Негро. **Амазон има**

два максимума на водостојот. Највисок водостој има во мај, кога од јужните притоки се влеваат големи количества вода. Тогаш се поплавуваат огромни територии на рамниците. Во Амазон се чувствува приливот на Атлантскиот Океан. **Амазон и притоците се важни пловни патишта**, така што реката има големо сообраќајно значење.

Парана е река што извира кај Бразилските Планини, а се влева како естуар во заливот Ла Плата. Долга е околу 4 700 км, со сливна површина од околу 3 милиони км². Во неа се влева реката Парагвај, која тече низ средината на Гран Чако и Пампас. Двете реки се пловни и имаат големо сообраќајно значење. Покрај нив се изградени повеќе големи градови. *Пронајди некои од нив на картата!*

Езера

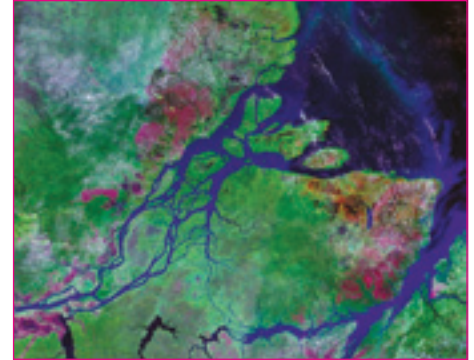
Во Јужна Америка нема големи природни езера. На Андите постојат поголем број глацијални езера, од кои најпознато е **езерото Титикака**. Во крајбрежните делови на Атлантскиот Океан се среќаваат повеќе езера – **лагуни**.

Лагуна

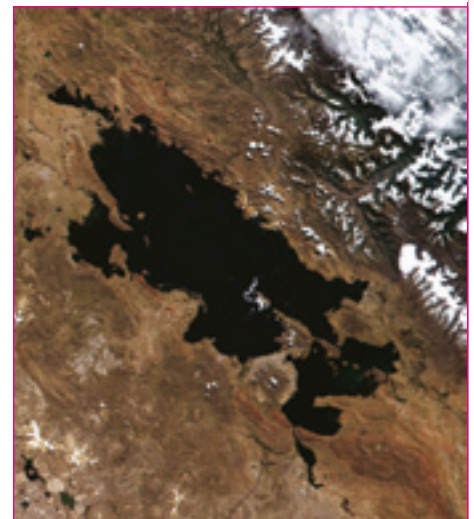
ЗАДАЧА

» На географска карта идентификувај ги хидрографските објекти во Јужна Америка!

Делтата на Амазон

Езерото Титикака

ПРАШАЊА

- » Кон кои сливови гравитираат водите од Јужна Америка?
- » Што е тоа затворен слив?
- » Кои се најпознатите реки во Јужна Америка?
- » Опиши ја реката Амазон! Каква е речната мрежа во Амазонија?
- » Каква е реката Парана?
- » Кое е најпознатото езеро на Андите?
- » Како се нарекуваат приморските езера и каде се среќаваат најмногу?

РАЗГОВОР

- » Дали си видел/а лама и дали знаеш од каде потекнува?
- » Каде најмногу се одгледува кафе?
- » Која територија се нарекува бели дробови на Земјата?

Папагал

Амазон – тропски шуми

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Во непрегледните густе и непроодни прашуми во Амазонија, наречени селваси, најзастапени видови животни се влечугите, јазачите и птиците. Нема присуство на крупни животни (како што се во Африка: биволот, слонот, носорогот и други). Причина за тоа е густата и полноводна речна мрежа, која, поради рамничарскиот карактер на низината, (5 милиони км² до 200 м.н.в.) често поплавува големи територии.

РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ

Растителниот и животинскиот свет во Јужна Америка се одликуваат со посебни специфичности. Тие се, главно, зависни од климатските и од хидрографските одлики на континентот.

Расширен свет

Климатските фактори во Јужна Америка условиле присуство на **различни вегетациjsки области**. Во **екваторската област**, поради топлината и врнежите, се развиле пространи, **густи и непроодни прашуми**, кои се нарекуваат **селваси**. Тие се среќаваат во сливот на реката Амазон, на околу 5 милиони км². Прашумата се состои од повеќе растителни катови, меѓу кои растенијата што бараат најмногу светлина достигнуваат височина од над 50 м.

Северно и јужно од амазонската прашума се простираат **области со високи треви** (како саваните во Африка). Тие во сливот на реката Ориноко се нарекуваат **љаноси**, а на Бразилската Висорамнина се нарекуваат **кампоси**. Овие високотревни области кон југ се простираат до Гран Чако. Во областите на љаносите и кампосите има разорани површини на кои се одгледуваат **кафе, какао, шеќерна трска** и друго.

Јужните делови на Бразилската Висорамнина и северните делови на рамницата Гран Чако се одликуваат со **суптропски климатско-вегетациjsки карактеристики**. Во нив владееат

жешки лета и благи зими. Во овие области се одгледуваат лимони, портокали, мандарини, шеќерна трска, тутун, градинарски култури и друго.

Во рамниците на долниот тек на реката Парана се јавуваат огромни **степски тревни области**, кои се нарекуваат **пампаси**, и разорани полиња на кои се одгледуваат пченица, пченка и други житни и градинарски култури. Во крајните јужни делови, односно во Патагонија се простираат области со ниски тревни површини.

Живошински свеј

Во Јужна Америка се распространети **различни животински видови**. Најкарактеристични за континентот се **ламата и мравојадот**. Во Амазонија се присутни **мајмуни, разни видови птици**, особено **папагали, разновидни влечуги**, меѓу кои и најголемата змија, анаконда. Во љаносите и во кампосите се присутни различни тревопасни животни, **антилопи и ламии**, а во шумите од сверовите се среќаваат **јужноамериканската мечка, јагуарот, пумата и чакалот**. Во кампосите и во пампасите се одгледуваат голем број домашни животни. Најзастапени се **говедата, овците и свињите**.

Производство на кафе

Расшиението кафе

ЗАДАЧА

» На карта на Јужна Америка обележи ги териториите под љаноси, селваси, кампоси, пампаси и пустини!

РЕЧНИК НА ПОИМИ

КАМПОСИ (ПАСИШТА) – територии со високотревни пасишта, кои се наоѓаат јужно од амазонските прашуми.

ЉАНОСИ (САВАНИ) – територии со високи треви, кои се наоѓаат северно од амазонските прашуми.

ПАМПАСИ (СТЕПИ) – територии со степска вегетација во областа Гран Чако и Лаплатската Низина.

СЕЛВАСИ (ТРОПСКИ ШУМИ) – се шумски територии во Амазонската Низина.

ПРАШАЊА

» Од што зависат растителниот и животинскиот свет во Јужна Америка?

» Кои се вегетациските појаси во Јужна Америка?

» Што се љаноси и кампоси?

» Што се селваси и која територија во Јужна Америка е под селваси?

» Што се пампаси и каде се простираат во Јужна Америка?

Лама

Папагал

Мравојад

КАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА АМЕРИКА

РАЗГОВОР

- »Кои се домородци во Америка?
- »Какво население живее денес во Америка?

ЗАДАЧА

- »На картата на Северна, Средна и Јужна Америка пронајди ги најголемите градови и утврди кои територии се најгусто населени на овие континенти!

До откривањето на Америка (кон крајот на XV век) на овие континенти живеело малобројно домородчко население. Него го претставувале **Ескимите, Индијанци, Ацтеки, Маи и Инки**.

По откривањето на Америка започнува масовно доселување на население од повеќе европски земји: Англија, Франција, Шпанија, Португалија, Холандија, Италија, Германија и други. Тие, колонизаторите, сурово го експлоатирале и физички го уништувале домородчкото население, така што денес од домородчкото население е останат само мал број. Во XVIII и во XIX век во Америка присилно бил донесен голем број црнечко население од Африка.

Во услови на забрзан економски развој, емиграцијата на белото население од Европа кон Америка се зголемувала. При процесот на колонизацијата, **најголемо влијание извршиле Англичаните, Французите, Шпанците и Португалците**. Токму затоа, денес во Северна Америка најголемо е **англосаксонското** (во САД и во поголем дел од Канада) и **француското влијание** (во делови од Канада – областа Квебек). Во Средна и во Јужна Америка останало шпанското влијание, а во Бразил португалското. Соодветно на тоа, во Северна Америка се зборува англиски, во регионот Квебек во Канада – француски, во Средна и во Јужна Америка –

шпански, во Бразил – португалски.

Денес на американските континенти живеат околу 794 милиони жители. Од нив во Северна Америка живеат околу 340 милиони жители, во Средна Америка – 190 милиони, во Јужна Америка – 390 милиони жители. **Најгусто населени се средишните и источните делови на САД, земјите на Средна Америка и приатлантските брегови на Јужна Америка.** Природниот прираст во САД и во Канада се движи околу 6 промили. Во поголем дел од државите на Средна и на Јужна Америка природниот прираст изнесува над 28 промили, како, на пример, во Мексико, во Венецуела, во Бразил, во Боливија и други, а во некои е околу 20 промили.

Во државите на Америка денес се **издиференцирани посебни нации и народи**, како што се **Канаѓани, Американци (жители на САД), Мексиканци, Бразилци, Аргентинци, Кубанци** итн. Во нив живеат разни народи, кои се доселени од многу земји од светот. Но, егзистира и **мешано население**, како што се **мулати** (меѓу белци и црнци), **местици** (меѓу белци и Индијанци), **замбоси** (меѓу црнци и Индијанци). Мулатите се најзастапени во САД, местите – во Средна и во Јужна Америка, замбосите – во Бразил, а нешто помалку во другите јужноамерикански земји.

ПРАШАЊА

- » Кои народи живееле во Америка пред доселувањето на население од Европа?
- » Кои народи од Европа се населиле во Северна Америка?
- » Каде се одивала колонизацијата на Шпанците и на Португалците?
- » Кои територии во Северна и во Јужна Америка денес се најгусто населените?
- » Кои народи и нации денес се оформени во Северна и во Јужна Америка?
- » Што се мулати, што се местици, а што се замбоси?
- » Кои јазици се зборуваат во Северна и во Јужна Америка?

Американско население

Населението, главно, исповеда христијанска религија, а помал дел се муслимани и атеисти. За Америка се **карактеристични културите на Индијанците, Ацтеките, Маите и Инките**, а денес и културите на народите доселени во поново време.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

На двата американски континента порано живееле Ескимии, Индијанци, Ацтеки, Маи и Инки. По големите географски откритија се доселило население од Европа (во Северна Америка: Англичани, Ирци, Французи, Италијанци, Германци, Швеѓани и други, а во Јужна Америка: Шпанци и Португалци). Затоа денес има многу мешано население: белци, црнци, мулати, местици и замбоси.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

НАСЕЛЕНОСТ – релативно помал или поголем број жители на конкретен простор. Најчесто се изразува преку густината на населеност.

РАЗГОВОР

- » Како се дели Америка географски?
- » Каква е регионалната поделба на Америка според стопанските, цивилизациските, историските и лингвистичките карактеристики?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Во Северна Америка, во Њујорк, се наоѓа седиштето на Организацијата на обединетите нации. Во оваа организација членуваат речиси сите држави на светот. Во нејзиниот состав се наоѓаат организации надлежни за разни дејности од животот на луѓето.

ПРАШАЊА

- » Како се дели Америка географски, а како регионално?
- » Која територија ја зафаќа Северна Америка?
- » Кои територии ги зафаќа Средна Америка?
- » Какви држави има во Средна Америка?
- » Која територија ја зафаќа Јужна Америка?

РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА НА АМЕРИКА

Америка е заедничкото име за двата континента. Географски, двете континентални маси **се делат на Северна и Јужна Америка.** Меѓутоа, поради историски, јазични, цивилизациски, стопански и други разлики – во минатото од Северна Америка како посебна се издвоила Средна Америка. Според тоа, Америка се дели на три регионални целини, и тоа: Северна, Средна и Јужна Америка.

Северна Америка

Северна Америка ги зафаќа континенталните и островските територии на Соединетите Американски Држави и Канада, односно териториите северно од државата Мексико.

Средна Америка

Средна (Централна) Америка ги зафаќа континенталните делови на Северна Америка од границата меѓу САД и Мексико до Панамскиот Канал и териториите на островите Големи Антили, Мали Антили и Бахамските Острови. На овој простор, покрај Мексико, се наоѓаат поголем број приморски и островски држави.

Јужна Америка

Јужна Америка е третата регионална целина, која се простира **јужно од Панамскиот Канал.** Во неа се вбројуваат сите континентални и приморски држави и островски територии.

Зградата на Обединетите нации во Њујорк

Површина:
9 629 000 км²
Население:
308 147 000 ж.
Главен Град:
Вашингтон

РАЗГОВОР

- » Кои се најразвиените држави во светот?
- » Каде се наоѓаат Соединетите Американски Држави?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

САД се федерална држава составена од 50 држави, од кои 48 се групирани на територијата на матичната држава, а Алјаска и Хавајските Острови географски се издвоени од матичната територија.

СЕВЕРНА АМЕРИКА

ГЕОГРАФИЈА НА СОЕДИНЕТИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ

Географска положба

Соединетите Американски Држави (САД) го зафаќаат средишниот дел на Северна Америка. Се простираат помеѓу Мексико на југ и Канада на север, и меѓу Тихиот Океан на запад и Атлантскиот Океан на исток. Во состав на САД влегуваат Алјаска и Хавајските Острови. Преку двата океана САД се поврзуваат со земјите од другите континенти така што имаат **поволна географска положба**.

Релјеф

Територијата на САД е поделена на **четири поголеми релјефни целини**. Во западните делови се простираат **Кордилјерите и Карпестите Планини**, со височини над 4 000 м. На исток се **Апалачките Планини**. Помеѓу Кордилјерите и Апалачките Планини се наоѓаат **Средишните Низини**, кои се простираат од Големите Езера на север до Мексиканскиот Залив на југ. Тоа се плодни почви и **тревни површини – прерии**. Четвртиот дел е **Приатлантската Низина** меѓу Апалачките Планини и Атлантскиот Океан.

Поради големината на територијата, во САД се среќаваат повеќе климатски типови. Поголем дел од територијата е со умерена клима. **Превладуваат континентална и умерено-континентална клима.** Во приморските делови на Мексиканскиот Залив владее **суптропска**, а на полуостровот Флорида – **тропска клима.** Во приморските делови на Тихиот и на Атлантскиот Океан е присутна **приморска**, а на планините – **планинска клима.** На Алјаска климата е **супполарна и поларна**, а на Хаваите е **тропска.**

Хидрографијата на САД ја прават приморските делови на двата океана, реките и поголем број езера. Позначајни реки се Мисисипи со Мисури, Охајо, Арканзас и други, кои му припаѓаат на Атлантскиот Океан, потоа Колумбија, Колорадо и Јукон на Алјаска, кои му припаѓаат на Тихиот Океан. На границата со Канада се наоѓаат Големите Езера, од кои само езерото Мичиген целосно им припаѓа на САД. Од езерото Ири истекува реката Нијагара на која се наоѓаат Нијагарините Водопади, кои се високи 50 м, а широки 1 500 м.

Население

Населението на САД главно го сочинуваат народите од Европа: **Англичани, Ирци, Италијанци, Германци, Холанѓани** и многу други. Помал дел се црнечко население од Африка и доселеници од Азија. Домородечко население се Американските Индијанци и Ескимите. Населението, главно, е разместено во **Приатлантската Низина** во градовите Бостон, Њујорк, Балтимор, Филадельфија и Вашингтон; **околу Големите Езера:** Чикаго, Детроит, Милвоки, Кливленд и Индијанаполис; **во Средишните Низини:** Канзас Сити, Сент Луис, Далас и Хјустон; и **на брегот на Тихиот Океан:** Лос Анџелес и Сан Франциско. Најретко населени се планинските територии на Кордилјерите и Алјаска.

Својанство

САД се составени од **50 држави.** Тие се водечка сила во светот со високо темпо на економски развој. Со околу 130 милиони работоспособно население создаваат 20% од светското индустриско производство. Опфаќаат 15% од меѓународната трговија. САД го заземаат **првото место по производството на нафта, јаглен, природен гас, злато, уран, железо, алуминиум, олово** и друго. Основа на економијата е индустријата, и тоа: **металургијата, машинството, електронската индустрија, електротехничката, петрохемиската, хемиската, автомобилската, авионската, авиокосмичката, прехранбената, филмската, музичката, воената индустрија** и други. Во аграрниот комплекс има **високоразвиено интензивно земјоделство и сточарство.** Земјоделското производство се одликува со голема продукција на скоро сите земјоделски култури. САД се карактеризираат со развиена транспортна мрежа: околу 6 милиони километри патишта, голем број пристаништа за воден и за воздушен сообраќај.

Вашингтон – Белата куќа

ПРАШАЊА

- » Како се дели територијата на САД според релјефот?
- » Каква клима превладува на територијата на САД?
- » Кои се поголеми реки во САД?
- » Кои доселеници, главно, ги населуваат Соединетите Американски Држави?
- » Според кои производи САД се на прво место во светот?
- » Кои индустриски гранки се најразвиени во САД?

ЗАДАЧА

- » Разгледај ја политичката карта на САД и во тетратка запиши ги имињата на сојузните држави и нивните главни градови! Доколку пронајдеш податоци за бројот на населението, на овие држави, задачата ќе биде комплетно завршена.

Њујорк – Статуа на слободата

Површина:
9 976 000 км²
Население:
33 874 000 ж.
Главен Град:
Отава

РАЗГОВОР

- »Разгледај ја картата на светот, и утврди по Русија која држава е на второ место по територија?
- »Каде се наоѓа Канада?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Гренланденајголемиотостров на Земјата. Зафаќа површина од 2,17 милиони км². Поголемиот дел е под мраз. Само 350 000 км² се без мраз. Гренланд е посед на европската држава Данска. На Гренланд живеат околу 50 000 жители – Ескимии.

СЕВЕРНА АМЕРИКА

ГЕОГРАФИЈА НА КАНАДА

Географска положба

Канада ги зафаќа северните територии на Северна Америка. Се простира од Атлантскиот до Тихиот Океан. На север зафаќа голем дел од Арктичкиот архипелаг. Копнена граница има само со САД. Sprema Атлантскиот и Северниот Леден Океан има мошне разгранета брегова линија, со голем број острови и заливи. Има **поволна географска положба**.

Релјеф

Релјефот на Канада го претставуваат **Приморските и Карпестите Планини на запад**. Во средишните делови е **Канадскиот Штит**, со ниско и рамничарско земјиште, а на исток е релативно ниската **Лабрадорска Висорамнина**. Има голем број **острови, полуострови и заливи**. Најпознати се островите Бафинова Земја, Викторија, Елземир и други, полуостровот Лабрадор и други.

Клима

Климата во Канада е **претежно умерена и субарктичка**. Типично континентална е во централните територии, планинска на планините и влажна и блага во приморските делови на Тихиот Океан. На најсеверните острови е присутна поларна клима.

Хидрографија

Канада е **богата со хидрографски објекти**. Најпознати се реките: Мекензи, Јукон, Сент Лоренс, Нелсон и други. Стопански најважна е Сент Лоренс – ги поврзува Големите Езера со Сентлоренсовиот Залив. Други познати езера во Канада се: Големото Мечкино Езеро, Големото Ропско Езеро, Атабаското Езеро и други.

Поголемиот дел од Канада е под шуми, кои се главен извор за дрвната индустрија и за индустријата за целулоза и хартија. Помал дел од површините се користат за земјоделско производство.

Население

Населението на Канада, главно, го сочинуваат **доселеници од Европа**. Најбројни се **Англичаните, Ирците, Французите** и други, меѓу кои и одреден број **Македонци**. Населението во Канада е најгусто **околу Големите Езера и Сентлоренсовиот Залив**. Поголеми градови и индустриски центри се Торонто, Монреал, Отава, Квебек, Винипег и други, а на запад – Ванкувер, Едмонтон и Калгари. **Поголемиот дел од територијата е многу малку или воопшто не е населен**. Во северните делови живеат мал број Ескимии, а во внатрешноста – Индијанци.

Спојанство

Канада е една од **најразвиените земји** во светот. Развиени се индустриите за добивање и преработка на никел, олово, уран, цинк, алуминиум, злато и друго. Развиени се: **петрохемиската, дрвната и индустријата за целулоза и хартија, обоената металургија, автомобилската, електронската и електротехничката индустрија**.

Од аграрното стопанство, Канада е **голем производител на пченица, овес, јачмен, пченка, лен, компир** и друго. Од сточарството е развиено одгледувањето **говеда, свињи и овци**. Развиен е и **риболовот**. Има развиена слободна трговија со САД и со Мексико, а тргува и со земјите од Европа и од другите континенти.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ФЕДЕРАЦИЈА – облик на уредување на држава составена од повеќе територијални единици. Тие можат да бидат со статус на држави, републики, покраини, области, кантони и слично. Федералните единици имаат посебни права со посебно внатрешно државно уредување.

Отава – Парламентот

ПРАШАЊА

- » Каква е географската положба на Канада?
- » Каков е релјефот на Канада?
- » Каква е климата во Канада?
- » Кои се покарактеристичните хидрографски објекти (реки, езера, заливи и сл.)?
- » Какво е населението на Канада и каде е претежно разместено?
- » Според стопанскиот развој, каква земја е Канада?
- » Што се произведува најмногу?

ЗАДАЧА

- » Истражувај и дознај повеќе за канадската сојузна држава Квебек, за тоа каде се наоѓа, кое население превладува, кој јазик се зборува и сл!

Торонто

РАЗГОВОР

- »Што знаеш за Њујорк?
- »Каде се наоѓаат Големите Езера?
- »Дали некој од вас ги посетил Нијагарините Водопади?

Пустина

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Во САД е познат Националниот парк „Јелоустоун“, кој се наоѓа во северозападните делови на сојузната држава Вајоминг, во планинските области на Карпестите Планини. Зафаќа околу 9 000 км². Претставува природна ботаничка и зоолошка градина. Во паркот се наоѓаат Јелоустоунското Езеро и Јелоустоунската Река на која се наоѓаат Јелоустоунските Водопади. Паркот се одликува со многу гејзири.

СЕВЕРНА АМЕРИКА

КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО СЕВЕРНА АМЕРИКА

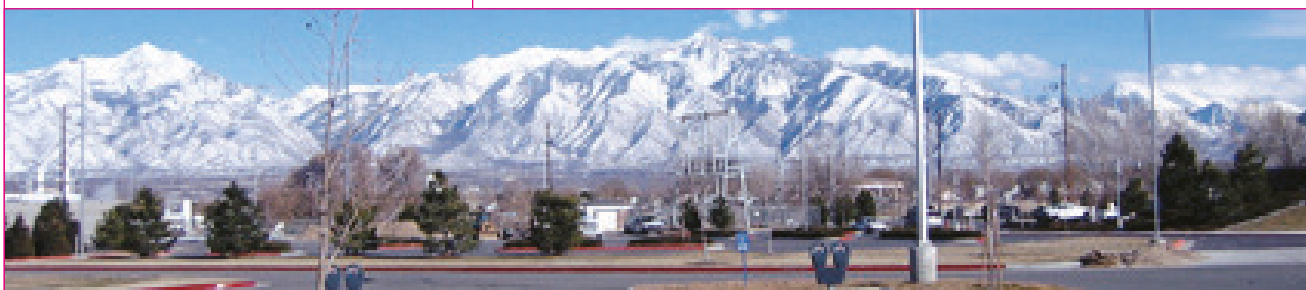
Северна Америка е континент со голема географска разновидност. На него се среќаваат голем број карактеристични подрачја и објекти. Такви се: **Карпестите Планини, Големите Езера, приатлантските градски агломерации и конурбации, Големиот Кањон** и други.

Карпестите Планини

Делот од Кордилјерите (планински систем од Алјаска до Огнена Земја) кој се простира на северноамериканскиот континент е познат и како Карпести Планини. Тие се простираат во западните делови на Северна Америка од **Алјаска до Панамскиот Канал. Највисок врв** во Северна Америка е врвот **Мек Кинли 6 194 м на Алјаска**. Планинскиот систем во Северна Америка се состои од повеќе меридијански поставени паралелни планински венци меѓу кои се наоѓаат длабоко всечени долини и висорамнини. Формирани се посебни **внатрешни неистечни сливови**, како што е, на пример, **басенот на Големото Солено Езеро**. Стрмно се спуштаат кон Тихиот Океан, а скалесто кон внатрешноста на континентот. Широчината на Карпестите Планини достигнува до околу 1 500 км. Располагаат со **големи шумски и рудни богатства**. Тие се млади венечни планини и затоа има чести појави на земјотреси и вулкани. Активни вулкани се присутни во Мексико. Таков е вулканот Попокатапетл.

Големи Езера во Америка

Големите Езера се група од пет езера во Северна Америка, на границата меѓу САД и Канада. Тие се: **Горно Езеро, Мичиген, Хјурон, Ири и Онтарио**. Зафаќаат околу 250.000 км². Меѓу себе се поврзани со широки протоци, меѓу кои најпознат е Нијагара, меѓу езерата Ири и Онтарио. На него се наоѓаат Нијагарините Водопади.

Пејзаж од Карпестите Планини

Нијагарините Водопади се карактеристични по тоа што во нив е сконцентрирано најголемо количество слатка вода на едно место на Земјата. Според настанокот, спаѓаат во групата **тектонско-леднички езера**. Со вода се хранат од многубројни притоки и подводни извори. Од најдолното езеро, Онтарио, водите истекуваат преку реката Сент Лоренс во Сентлоренсовиот Залив. Температурата во лето е околу 20°C, а во зима е околу 0°C. Тие имаат **големо сообраќајно и стопанско значење**.

Чикаго

Градски агломерации и конурбации

Приатлантската Низина на САД, како регија на најмасовно доселување, се развила во **една од најнаселените области во светот**. Во неа се наоѓаат повеќемилионски градови што се надоврзуваат едни на други. Такви се: **Бостон, Њујорк, Филадельфија, Балтимор и Вашингтон**, со помали градови меѓу нив.

На бреговите на Големите Езера се развиени агломерации на неколку големи градови, како што се: **Милвоки, Чикаго, Детроит, Кливленд** во САД и **Торонто** во Канада, исто така со поголем број помали градови меѓу нив.

На западниот брег се развиени агломерациите **Сан Франциско, Лос Анџелес и Сан Диего**.

Њујорк

ПРАШАЊА

- » Кои се поголемите карактеристични географски целини во Северна Америка?
- » Кои се географските одлики на Карпестите Планини?
- » Што знаеш за Големите Езера во Северна Америка?
- » Кои градови се наоѓаат во приатлантската урбана регија?
- » Каде во Северна Америка се јавува концентрација на големи градови?

Лос Анџелес

ЗАДАЧА

- » На карта на Северна Америка пронајди ги големите градови и забележи на која локација се наоѓаат! На пример, Сан Франциско и Лос Анџелес се наоѓаат на бреговите на Тихиот Океан и слично.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

АГЛОМЕРАЦИЈА – концентрација на повеќе градови на релативно мала територија.

КОНУРБАЦИЈА – густа концентрација на градови што се спојуваат меѓусебно и се сообраќајно, стопански и културно поврзани.

РАЗГОВОР

- » Кои територии ги опфаќа Средна Америка?
- » Какви држави има во Средна Америка?
- » Дали сте слушнале за Куба?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Островот Хиспаниола зафаќа површина од околу 76 000 км². Поделен е меѓу државите Хаити и Доминиканската Република. На него во двете држави живеат околу 20 милиони жители. Западниот дел од островот, градот Порт-о-Пренс, во 2010 г. доживеа силен земјотрес во кој загинаа повеќе од 200 000 жители.

СРЕДНА (ЦЕНТРАЛНА) АМЕРИКА

ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО СРЕДНА АМЕРИКА

Географска положба и природни одлики

Средна Америка ги опфаќа териториите меѓу Соединетите Американски Држави и Панамскиот Канал. Опфаќа две географски целини: едната е континенталниот дел на Северна Америка, а другата се островските територии. Релјефот е претежно планински, со рамничарски територии во приморските делови. Во Средна Америка владее тропска клима. Најзначајни хидрографски објекти се Панамскиот Канал, Мексиканскиот Залив и Карипското Море: со поголем број поморски премини.

Држави

На територијата на Средна Америка се оформени поголем број држави. Во континенталниот дел се наоѓаат: **Белесе, Гватемала, Ел Салвадор, Костарика, Мексико, Никарагва, Панама и Хондурас.** Сите заедно зафаќаат површина од околу 2,5 милиона км², со околу 150 милиони жители.

Поголеми островски држави се: **Бахамските Острови, Доминиканска Република, Јамајка, Куба, Порторико (САД), Тринидад-Тобаго и Хаити,** кои зафаќаат површина од околу 230 000 км², со околу 40 милиони жители.

Другите држави, кои, главно, се наоѓаат на островите Мали Антили, се: **Аруба (Хол.), Антигва-Барбуда, Ангила (ВБ), Барбадос, Девствени О. (САД), Девствени О. (ВБ), Гваделуп, Гренада, Доминика, Мартиник (Фр.), Сент Китс-Невис, Сент Лусија, Сент Винсент-Гренадини, Монсерат (ВБ) и Холандски Антили.** Сите зафаќаат незначителна површина од 7 846 км² и имаат околу 2,2 милиона жители.

Население

Во Средна Америка живеат околу 191 милион жители. Населението, главно, е разместено во континентално-приморските земји (особено во Мексико) и во островските држави на Големите Антили. Во другите островски држави (на Малите Антили) големината на територијата и бројот на населението се незначителни и се движат од неколку илјади до неколку стотини илјади.

ПРАШАЊА

- » Каква е географската положба на Средна Америка?
- » Кои држави се наоѓаат во континенталниот дел на Средна Америка?
- » Кои се островските држави на Големите Антили?
- » Врз основа на податоците во табелата, кажи кои се главните градови на државите во Ср. Америка?
- » Уочи кои држави се најголеми по површина и по број на жители!

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШИНА во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	БЕЛИСЕ	Белмопан	22 970	322 000
	ГВАТЕМАЛА	Гватемала	108 900	14 027 000
	ЕЛ САЛВАДОР	Сан Салвадор	21 040	6 163 000
	КОСТАРИКА	Сан Хосе	51 090	4 579 000
	МЕКСИКО	Мексико	1 967 140	107 550 000
	НИКАРАГВА	Манагва	129 490	5 743 000
	ПАНАМА	Панама	77 080	3 454 000
	ХОНДУРАС	Тегусигалпа	112 090	7 466 000
ВКУПНА ПОВРШИНА КОНТИНЕНТАЛНО-ПРИМОРСКИ ЗЕМЈИ			2 489 800	149 304 000
	БАХАМСКИ О.	Насо	13 962	342 000
	ДОМИНИКАНСКА Р.	Санто Доминго	48 730	10 090 000
	ЈАМАЈКА	Кингстон	10 990	2 719 000
	КУБА	Хавана	114 530	11 204 000
	КАЈМАНСКИ ОСТРОВИ (ВБ)	Џорџтаун	197	56 000
	ПОРТОРИКО (САД)	Сан Хуан	8 746	3 982 000
	ТРИНИДАД-ТОБАГО	Порт-оф-Спејн	4 824	1 339 000
	ХАИТИ	Порт-о-Пренс	27 750	10 033 000
ВКУПНА ПОВРШИНА ОСТРОВСКИ ЗЕМЈИ			229 729	39 765 000

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ОСТРОВСКА ЗЕМЈА – држава што се простира на остров/и.

КОНТИНЕНТАЛНО-ОСТРОВСКА ЗЕМЈА – држава што со својата територија се простира и на континентални и на островски територии.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

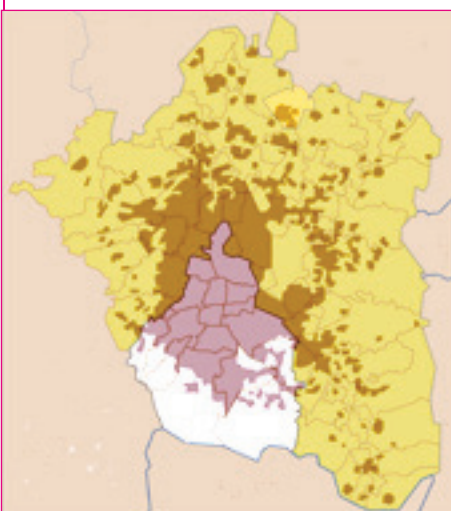
Сомбреро е карактеристична шапка што ја носи мексиканското население. Мошне е широка, често е интересно украсена и служи за заштита од високи температури и од зрачења.

Сомбреро

Говеда

Ширење на агломерацијата
Сиудад Мексико

СРЕДНА (ЦЕНТРАЛНА) АМЕРИКА

МЕКСИКО

Мексико се наоѓа во југозападниот дел на Северна Америка. Зафаќа површина од 1 967 140 км². Се граничи со САД на север и со Белизе и Гватемала на југ. Излегува на бреговите на Мексиканскиот Залив на исток и на Тихиот Океан на запад.

Поголемиот дел од територијата е планински – Мексиканските Кордилјери, кои се состојат од два планински венца, и тоа: Сиера Мадре Ориентал на исток и Сиера Мадре Оксидентал на запад. Во приморските делови се наоѓаат рамничарски територии. Полуостровот Јукатан е целосно рамничарски.

Климата е тропска, кон север преминува во суптропска и е многу зависна од релјефот. Температурата се движи од 10 до 30°C преку годината. Врнежите изнесуваат од 100-200 мм на север до 2 000-3 000 мм на југ.

Мексико има околу 107 милиони жители, со околу 55 жители на км² и висок природен прираст од 28 промили. Етничкиот состав го прават Мексиканци, претежно местици. Официјален јазик е шпанскиот. Превладува христијанската религија. Главен град е Мексико, со околу 9 милиони жители, а целата агломерација има околу 22 милиона жители и се смета за еден од најголемите градови во светот. Други поголеми градови се Гвадалахара, Пуебло, Сиудад Хуарес, Веракрус Акапулко, Монтереј и други. Мексико е федерација од 31 федерална држава.

Сиудад Мексико

ПРАШАЊА

- » Каде се наоѓа Мексико?
- » Колкава површина и колку жители има Мексико?
- » Кои се најголемите градови во Мексико?
- » Која стопанска гранка е најразвиена во Мексико?
- » Каква држава е Куба?
- » Што најмногу се произведува во Куба и по што е позната во светот?

Мексико е индустриско-аграрна земја. Водечко место во економијата има преработката на нафта и гас, производството на жива, сребро, јаглен, железо, уран, злато, олово и друго. Развиени се петрохемиската, хемиската индустрија и претпријатијата на црната и обоената металургија. Во селското стопанство превладува одгледувањето на пченка, пченица, ориз, кафе, грав и шеќерна трска. Бидејќи 50% од земјиштето е под пасишта, развиено е сточарството – говеда, овци и кози и производството на месо и кожи. Сообраќајот и туризмот се релативно добро развиени.

КУБА

Куба е островска држава во Средна Америка. Зафаќа површина од 114 530 км². Релјефот е претежно рамничарски, а само една третина е под ридови и планини. Климата е тропска, со просечна температура од 22 до 28°C и просечни врнежи од 800 до 2 200 мм годишно.

Куба има околу 11 милиони жители, од кои околу 98% се Кубанци. Официјален јазик е шпанскиот. Главен град е Хавана, со околу 2,5 милиони жители. Од другите градови попознати се Сантјаго де Куба, Гвантанамо, Санта Клара и други. Според државното уредување, Куба е република.

Куба, како аграрно-индустриска земја со слабо развиена економија, има големо производство на шеќерна трска, тутун, ориз, лимони, портокали, кафе, маниока и друго. Во сточарството се развиени говедарството, свињарството и живинарството.

Куба располага со резерви на никел, кобалт, манган, железо, хром и друго. Најразвиено е производството на шеќер и тутун, со поголем број фабрики за преработка на шеќерната трска и тутунот. Има релативно добро развиен сообраќај и потенцијален туризам.

Тутун

Шеќер и шеќерна трска

Хавана

РАЗГОВОР

- »Гледајќи ја картата на Средна Америка, утврди што е најзабележливо!
- »Какви држави има во Средна Америка?

Вулканот Попокатепетл

Лагуна

РЕЧНИК НА ПОИМИ

КОНТИНЕНТАЛНА ЗЕМЈА

– држава што нема излез на море.

ПРИМОРСКА ЗЕМЈА – држава што се наоѓа на континенталните делови од копното и излегува на море.

СРЕДНА (ЦЕНТРАЛНА) АМЕРИКА

КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО СРЕДНА АМЕРИКА

Средна Америка се одликува со поголем број географски подрачја и објекти. Најкарактеристични се:

- Мексиканскиот Залив,
- Панамскиот Канал,
- карипските острови Големи и Мали Антили.

Мексиканскиот Залив

Мексиканскиот Залив е дел од Атлантскиот Океан, кој се наоѓа покрај југоисточниот брег на Северна Америка. Има површина од околу 1,5 милион и км². Се одликува со ниски песочни брегови, со многу приморски **езера – лагуни**. Во Мексиканскиот Залив се влеваат реките Мисисипи и Рио Гранде. Просечната температура на водата е околу 25°C. Има повеќе од 35% салинитет. Од Мексиканскиот Залив тече Голфската морска струја, која преку Атлантикот стигнува до бреговите на Западна Европа. Главни пристаништа се градовите Њу Орлеанс во САД, Веракрус во Мексико, Хавана во Куба и други.

Панамски Канал

Панамскиот Канал е изграден во 1914 година на најтесниот и најнискиот провлак меѓу Северна и Јужна Америка, така што со пловен пат се спојуваат Тихиот и Атлантскиот Океан. Долг е 81 км, широк е 90-350 м и

Мексиканскиот Залив

длабок е 11 м. Има големо меѓународно значење за водниот сообраќај, за пренос на стоки. Со систем на водни комори, бродовите во каналот се искачуваат на 26 м.н.в.

Панамскиот Канал

Кариби

Кариби е популарно име за групата острови во Карипското Море. Такви се групите острови Големи Антили и Мали Антили. Во групата Големи Антили се вбројуваат островите Куба, Хиспаниола, Јамајка и Порторико, а во групата Мали Антили се наоѓаат поголем број острови мали по површина.

Островите Големи Антили

ПРАШАЊА

- » Кои географски објекти во Средна Америка се покарактеристични?
- » Опиши каков е Мексиканскиот Залив!
- » Од каде потекнува топлата Голфска морска струја, која преку Атлантскиот Океан стигнува до Европа?
- » Кои се поголеми острови во Средна Америка?
- » Кои се поголемите градови и пристаништа околу Мексиканскиот Залив?
- » Што се случи во Хаити во 2010 г.?

Крокодил

Тапир

ЗАДАЧИ

- » На карта идентификувај ги државите, островите и главните градови во Средна Америка!
- » На Интернет разгледај со какви географски особености се одликуваат државите во Средна Америка!

Богота – главен град на Колумбија

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Колумбија е една од поголемите држави во Јужна Америка, која зафаќа површина од 1,14 милиони км². Во неа живеат околу 45 милиони жители. Зафаќа дел од планинскиот венец Анди. Западно и источно од нив се простираат низини, кои покрај брегот на Тихиот Океан се помали, но на исток кон Амазонија се пространи. Климата е екваторска и субекваторска, со просечна температура од околу 25°C. Официјален јазик е шпански. Главен град е Богота со околу 7 милиони жители.

Колумбија се одликува со аграрно-индустриско стопанство. Располага со големи количества нафта и јаглен. Од индустријата најразвиени се петрохемиската, металургијата, текстилната, тутунската и други. Од земјоделството главни производи се кафе, памук, тутун, ориз, шеќерна трска пченка и друго.

ЈУЖНА АМЕРИКА

ПРЕГЛЕД НА ДРЖАВИТЕ ВО ЈУЖНА АМЕРИКА

Географска положба и природни одлики

Јужна Америка е посебен континент, кој меѓу Тихиот и Атлантскиот Океан се простира од Панамскиот Канал на север до Огнена Земја на југ. На него маркантни релјефни целини се планините **Анди**, **Бразилската Висорамнина** и **рамниците Амазонија** и **Гран Чако**. Преку овој континент поминува екваторот, поради што се среќаваат повеќе климатски појаси. За кои климатски појаси станува збор? Јужна Америка е нешто поизолиран и пооддалечен континент од другите.

Лима – главен град на Колумбија

Држави

Континентот Јужна Америка е поделен на повеќе држави. Карактеристично е тоа што, со исклучок на **Боливија** и **Парагвај**, кои се **континентални држави**, сите држави излегуваат на море. Такви се: **Аргентина, Боливија, Бразил, Венецуела, Гвајана, Еквадор, Колумбија, Парагвај, Перу, Суринам, Уругвај, Француска Гијана и Чиле.**

Во Јужна Америка живеат околу 390 милиони жители. Најголеми држави по површина се Бразил и Аргентина, кои опфаќаат 63,5% од континентот и во нив живеат околу 60% од населението.

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШ. во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	АРГЕНТИНА	Буенос Аирес	2 777 410	40 134 000
	БОЛИВИЈА	Сукре; Ла Пас	1 098 600	9 879 000
	БРАЗИЛ	Бразилија	8 547 400	192 180 000
	ВЕНЕЦУЕЛА	Каракас	912 050	28 585 000
	ГВАЈАНА	Џорџтаун	215 080	762 000
	ЕКВАДОР	Кито	272 050	14 094 000
	КОЛУМБИЈА	Богота	1 141 800	45 218 000
	ПАРАГВАЈ	Асунсион	406 750	6 349 000
	ПЕРУ	Лима	1 285 200	29 132 000
	СУРИНАМ	Парамарибо	163 820	520 000
	УРУГВАЈ	Монтевидео	175 020	3 361 000
	ФР. ГИЈАНА	Каен	83 530	187 000
	ЧИЛЕ	Сантјаго	755 480	17 004 000
			17 834 190	387 405 000

Ученициите не се обврзани да ги учат податоциите на ѝамаеѝ

РАЗГОВОР

- » Каде се наоѓа Бразил?
- » Кои други држави се наоѓаат во Јужна Америка?
- » Според што се сеќаваш на државите што се наоѓаат во Јужна Америка?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Перу се наоѓа во западните делови на Јужна Америка. Има површина од 1,28 милиона км² и околу 30 милиони жители. Поголемиот дел од територијата е планински спрема Тихиот Океан, а дел се низини спрема Амазонија. Климата е екваторска. Има пустински одлики во крајбрежјето на Тихиот Океан. Главен град е Лима.

Перу е индустриско-аграрна земја, со развиено рударско производство на цинк, сребро, железо, манган, волфрам, злато, бакар, фосфати и друго. Има развиена металургија, петрохемиска индустрија, бродарство, индустрија за целулоза и хартија, прехранбена индустрија и друго. Во земјоделскиот сектор се произведуваат шеќерна трска, памук, пченка, ориз, кафе, компир, тутун и др. Се одгледуваат говеда, овци и лами. Има развиен риболов.

РАЗГОВОР

- » Кои од државите што се наоѓаат во Јужна Америка се најголеми?
- » Кој е најпознат, град во Јужна Америка?

Бразилија

Плантажа со кафе

ПРАШАЊА

- » Колкава површина зафаќа Бразил?
- » Што е карактеристично за територијата на Бразил?
- » Кои се најголемите реки во Бразил?
- » Што е карактеристично за населението во Бразил?
- » Кои видови индустрија се развиени?
- » Што се произведува од земјоделските производи?

ЈУЖНА АМЕРИКА

ГЕОГРАФИЈА НА БРАЗИЛ И НА АРГЕНТИНА

БРАЗИЛ

Природа. Бразил ги зафаќа централните и источните делови на Јужна Америка. Зафаќа површина од 8 547 400 км². Главен град е Бразилија. Се граничи со девет држави и една зависна територија. *Пронајди ги државите со кои се граничи Бразил!*

Централните и јужните делови ја сочинуваат **Бразилската Висорамнина**, а на север е **Амазонската Низина**. Климата на северозапад е **екваторска и влажна**, а на југоисток **суптропска**. Главни реки се **Амазон**, **Сан Франциско** и **Парана**. Амазонската Низина е покриена со **тропски прашуми**. На висорамнините и во низините на југ се присутни површини под **високи треви – кампоси и обработливи површини**.

Рио де Жанеиро

Население. Бразил има околу 192 милиони жители. Населението го сочинуваат **доселеници од Европа**, претежно **Португалци**. Според етничкиот состав, денес повеќе од 95% од Бразилците се **местници, мулати и замбоси**. Тие исповедаат христијанска религија. Градското население е околу 70%. Главно е разместено во приморјето на Атлантскиот Океан. Најпознати се градовите **Ресифе, Салвадор, Рио де Жанеиро, Сан Пауло, Порту Алегре** и други. Бразил е поделен на 26 сојузни држави.

Стопанство. Според стопанскиот развој, Бразил е **индустриска и аграрна земја**. Од рудните богатства има **железо, манган, боксит, нафта** и друго. Според тоа, има развиена **металургија, машинска индустрија, дрвна и индустрија за целулоза и хартија, прехранбена и текстилна индустрија**. Најпознати индустриски центри се приморските градови.

Голем дел од населението се занимава со земјоделство. Најмногу се одгледуваат **кафе, какао, шеќерна трска** и друго, а во јужните делови се одгледуваат **лимони, портокали, градинарски култури, житни култури, особено пченица и пченка**. Во сферата на сточарството најмногу се одгледуваат говеда, овци и свињи.

АРГЕНТИНА

Природа. Аргентина се наоѓа во јужните делови на Јужна Америка. На север се граничи со Боливија и со Парагвај, на североисток со Бразил, на исток со Уругвај и со Атлантскиот Океан, а на запад со Чиле. Зафаќа површина од 2 777 410 км². Главен град е Буенос Аирес. Голем дел од територијата е покриен со рамници, како што се: **рамницата Гран Чако** на север, **поречјето на Парана и Уругвај, Лаплатската Низина и Патагониското Плато** на југ. На запад постепено се издигаат Андите. Климата во Аргентина ја сочинуваат повеќе климатски типови. На Андите е присутна **планинска клима**. Во рамницата Гран Чако има **суптропска клима**, во Лаплатската Низина е **умерено континентална**, а на југ во Патагонија и на Огнена Земја има **континентална клима**. Најзначајни реки во Аргентина се **Парана, Рио Саладо и Уругвај**.

Население. Населението, главно, го сочинуваат шпански доселеници од Европа. Дел од населението се местици и Индиоси. Има околу 40 милиони жители. Густината на населеност е **најголема во Лаплатската Низина**. Поголеми градови се Буенос Аирес, Росарио и Кордоба.

Стопанство. Аргентина е **индустриско-аграрна земја**. Најголем дел од населението се занимава со земјоделство и со сточарство. Главно се одгледуваат **пченица и пченка**, а од индустриските култури: **лен, сончоглед, шеќерна трска, памук, тутун, ориз, чај, винова лоза** и друго. Се одгледуваат говеда и овци, така што има развиена **прехранбена индустрија, индустрија за кожи и текстилна индустрија**. Располага и експлоатира **нафта, земјен гас, железна руда, уран, волфрам, олово, цинк** и друго. Најразвиени се металургијата, машинската, електротехничката, хемиската индустрија и други. Главно морско пристаниште е Буенос Аирес.

Фудбалски натпревар меѓу Бразил и Аргентина

ПРАШАЊА

- » Каде се наоѓа Аргентина и колкава површина зафаќа?
- » Кои територии се издвојуваат како посебни целини во Аргентина?
- » Каде е сконцентриран поголемиот дел од населението во Аргентина?
- » Кои земјоделски култури се најзастапени во Аргентина?
- » Која индустрија е најразвиена во Аргентина?

ЗАДАЧА

- » Според податоците во табелата на страна 85, пресметај ги густините на населеност во државите во Јужна Америка и, според разместеноста на големите градови, утврди каде се жителите најгусто населени!

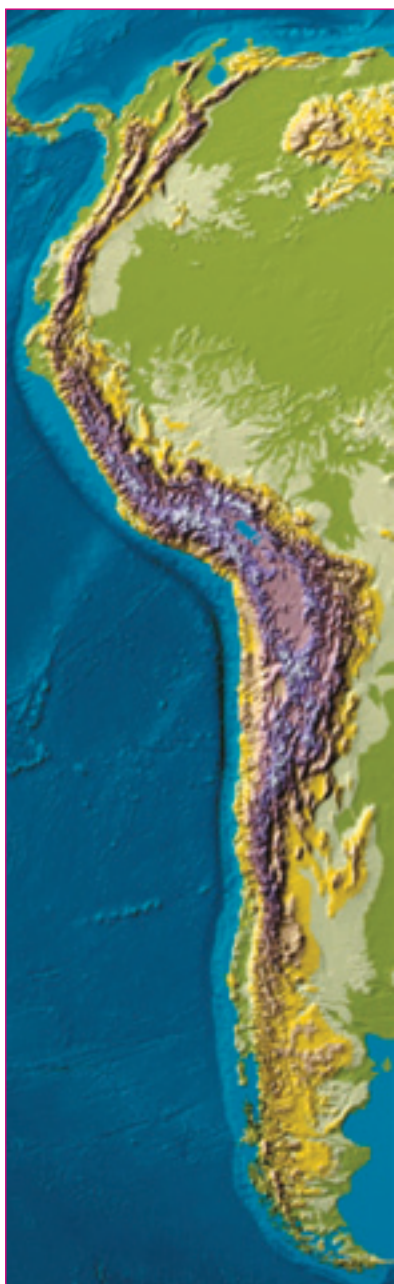

Буенос Аирес

РАЗГОВОР

»Врз основа на досегашните знаења за Јужна Америка, за кои географски простори и објекти во неа сметаш дека се особено карактеристични?

Андите

ЈУЖНА АМЕРИКА

КАРАКТЕРИСТИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО ЈУЖНА АМЕРИКА

Јужна Америка е континент со специфични релјефни, климатски и хидрографски просторни целини и објекти. Од нив се издвојуваат: **Андите**, **Амазонската Низина**, **пустината Атакама**, **заливот Ла Плата** и други.

Анди

Делот од Кордилјерите што како планински венец се простира покрај тихоокеанскиот брег во Јужна Америка се нарекува Анди (бакарни планини). **Андите се планински венец долг околу 9 000 км.** Поголем број врвови достигнуваат до околу 7 000 м.н.в. **Највисок врв е Аконкагва 6 962 м.** Стрмно се спуштаат кон Тихиот Океан, а постепено кон внатрешноста на континентот. Бидејќи се простираат во различни климатски појаси, **снежната граница** во тропските предели е на околу 6 000 м, а на Огнена Земја – на околу 600 м. Андите се одликуваат со **големи рудни богатства**. Тие претставуваат

Пејзаж од Амазонија

млади венечни планини. Се состојат од неколку паралелни планински венци, и тоа: **источни, централни, западни и приморски** – меѓу кои се наоѓаат длабоки потоци и пространи **висорамнини и платоа.** Карактеристичен е внатрешниот **затворен слив на басенот на езерото Титикака.** На Андите има чести земјотреси и вулканска активност. Андите се богати со бакар, калај, олово, цинк, волфрам, сребро, злато, платина и други руди.

Амазонија

Амазонија се нарекува **пространата рамница** во сливот на реката Амазон со притоците. Зафаќа површина од околу **5 милиони км².** Се простира од **подножјето на Андите до Атлантскиот Океан,** со надморска височина до околу 200 м. Испресечена е со **густа речна мрежа.** Поради високите годишни температури (24-28°C) и големите количества врнежи (1 500-3 000 мм), во Амазонија се развиени **густи, пространи, зелени и тешко проодни шуми,** наречени **селваси.** Амазонија е **ретко населена.** Главни сообраќајници се реките.

Аџакама

Атакама е **пустина во Јужна Америка** што се простира околу **1 000 км покрај брегот на Тихиот Океан** во северните делови на Чиле. Спаѓа во таканаречените **приморски пустини,** кои се формираат во тропските предели на западните брегови на континентите. Делумно е песоклива, а делумно каменита пустина. Годишните количества врнежи се под 50 мм. Температурите не се многу високи и се движат околу 20°C во јануари. Растителниот и животинскиот свет се сиромашни. На брегот на морето се јавуваат големи колонии на птици.

Ла Плаја

Заливот Ла Плата во Аргентина е **еден од најголемите естуари во светот,** кој настанува по спојувањето на реките Парана и Уругвај. Има облик на инка што се шири од околу 50 км на спојот на двете реки до околу 250 км на Атлантскиот Океан. Во заливот Ла Плата се сместени неколку поголеми градови, како што се Буенос Аирес и Ла Плата во Аргентина и Монтевидео во Уругвај.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

АМАЗОНИЈА – пространа рамница во сливот на реката Амазон со притоците.

АТАКАМА – пустина во Јужна Америка што се простира околу 1 000 км покрај брегот на Тихиот Океан во северните делови на Чиле.

ПРАШАЊА

- » Кои географски просторни целини се карактеристични за Јужна Америка?
- » Опиши каков е планинскиот масив Анди!
- » Што е карактеристично за Амазонија?
- » Што е и каде се наоѓа Атакама?
- » Што знаеш за заливот Ла Плата и за Лаплатската Низина?

Пустината Атакама

Заливот Ла Плата

ЗАДАЧА

- » На карта на Јужна Америка пронајди ги и поконкретно разграничи ги карактеристичните подрачја на континентот! Покрај тоа, согледај со кои особености се одликуваат истите подрачја!

ПРАШАЊА ОД ТЕМИТЕ 4, 5 И 6

ТЕМА 4

- » Каква е географската положба на Северна Америка?
- » Колкави се површината и бројот на жители во Северна Америка?
- » Кој ја открил Северна Америка без да знае дека е нов континент?
- » Кои се и какви се младите верижни планини во Северна Америка?
- » Кои се најголемите заливи, полуострови и острови?
- » Кои климатски појаси се присутни во Северна Америка?
- » Кои климатски типови се карактеристични за северноамериканскиот континент?
- » Што е торнадо и каде се јавува во Северна Америка?
- » На колку сливови припаѓа територијата на Северна Америка и кои се тие?
- » Кои поголеми реки се влеваат во Атлантскиот Океан?
- » Што е карактеристично за Големите Езера во Северна Америка?
- » Што е тундра и каде е распространета во Северна Америка?
- » Кои животински видови се застапени во Северна Америка?

ТЕМА 5

- » Од каде до каде се простира Јужна Америка?
- » Колку е голема Јужна Америка според површината и според бројот на населението?
- » Како се одвивала колонизацијата на Јужна Америка?
- » Опиши ги планините Анди! Во која група планини спаѓаат Андите?
- » Која река тече низ Амазонската Низина и какви шуми се развиени во неа?
- » Кои климатски појаси се присутни во Јужна Америка?
- » Какви климатски типови се среќаваат во Јужна Америка?

- » Кон кои сливови гравитираат водите од Јужна Америка?
- » Кои се најпознатите реки во Јужна Америка?
- » Опиши ја реката Амазон! Каква е речната мрежа во Амазонија?
- » Кое е најпознатото езеро на Андите?
- » Кои се вегетациските појаси во Јужна Америка?
- » Што се пампаси и каде се простираат во Јужна Америка?

ТЕМА 6

- » Кои народи живееле во Америка пред доселувањето на население од Европа?
- » Каде се одвивале населувањето и колонизацијата на Шпанците и на Португалците?
- » Кои територии во Северна и во Јужна Америка денес се најгусто населените?
- » Што се мулати, што се местици, а што се замбоси?
- » Како се дели Америка географски, а како регионално?
- » Како се дели територијата на САД според релјефот?
- » Кои индустриски гранки се најразвиени во САД?
- » Каква е географската положба на Канада?
- » Кои се покарактеристичните хидрографски објекти (реки, езера, заливи и сл.)?
- » Каде во Северна Америка се јавува концентрација на големи градови?
- » Каква е географската положба на Средна Америка?
- » Кои држави се наоѓаат во континенталниот дел на Средна Америка?
- » Кои се островските држави на Големите Антили?
- » Колкава површина и колку жители има Мексико?
- » Каква држава е Куба?
- » Каде се наоѓа Бразил?
- » Каде се наоѓа Аргентина и колкава територија зафаќа?

ТЕМИ И СОДРЖИНИ

VII. ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АВСТРАЛИЈА СО ОКЕАНИЈА

- АВСТРАЛИЈА – ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ И СОЦИОЕКОНОМСКИ ОДЛИКИ
- ОКЕАНИЈА – ГЕОГРАФСКИ ОДЛИКИ
- РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА И ПРЕГЛЕД ПО ДРЖАВИ

Површина:
7 682 560 км²
Население:
22 076 000 ж.
Главен Град:
Канбера

РАЗГОВОР

- » Каде има кенгури?
- » Кој е најоддалечен континент од Европа?

Пустина во Австралија

Мелбурн

Сиднеј

АВСТРАЛИЈА, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ И СОЦИОЕКОНОМСКИ ОДЛИКИ

Природно-географски одлики

Австралија е најмалиот континент, кој зафаќа површина од околу 7,7 милиони км². Се наоѓа на **јужната полутопка**. Заобиколен е со водите на Индискиот и на Тихиот Океан, а на север – со Тиморското и Арафурското Море и со Торескиот Проток. Најблизу е до југоисточна Азија, со која се поврзува преку низа острови и мориња. Од другите континенти, освен од Азија, е значително оддалечен (повеќе од 10 000 км).

Еарсова Карпа (Улуру)

Австралија **нема премногу разгранета брегова линија**. Поголеми заливи се Карпентарискиот Залив на север и Големиот Австралиски Залив на југ.

Австралија се одликува со **ниско и зарамнето земјиште** и претежно **ниски планини**.

Источна Австралија ја карактеризираат **Големите Разводни Планини** и **Австралиските Алпи**, со највисок врв на континентот, **Кошќушко**, висок **2 234 м**.

Централна Австралија е претставена со големата **Австралиска Низина**, која се наоѓа меѓу Карпентарскиот и Големиот Австралиски Залив.

Западна Австралија зафаќа **пространи ридско-планински масиви и пустини**. Такви се: Хамерзли, Мазгрев и Мекдоналдовите Планини и Големата Песочна Пустина, Големата Викторина Пустина, Гибсоновата Пустина и други.

Климата во Австралија е разновидна. На **север** владее **тропска клима**.

Централните и западните делови на континентот се суви, со **пустинска клима**.

Југоисточните делови се **суптропски и умерени**, со доволно количества врнежи.

Хидрографијата на Австралија е сиромашна. Поради пропустливото земјиште и недоволно количество врнежи, реките во Австралија се малобројни. Најпознати се **Мари и Дарлинг** во југоисточна, а Флиндерс во северна Австралија. Сите други реки се со куси и повремени текови. Се влеваат во морињата и во околу **700 солени езера** што се наоѓаат низ цела Австралија.

Од флората има **тропски шуми, евкалиптуси, тревни области – степи, кактуси** и друго. Фауната ја прават специфичните животни торбари, како што се **кенгури** и **коали**, потоа **дивото куче динго, разни влечуги, птиците** ему и други.

Население

Австралија има околу 20,5 милиони жители. Населението го прават, главно, **доселеници од Европа и од Азија**. Станува збор за претставници на повеќе од 80 народи. Официјален јазик е англискиот. Поголемиот дел од жителите се христијани. Во градовите живеат 80% од населението. Најважни населби се градовите Сиднеј, Мелбурн, Аделаид, Бризбејн и Перт. Главен град е Канбера.

Сџојансџво

Австралија е **високоразвиена индустриско-аграрна земја**. Има големи резерви на енергетски и минерални сировини: **железо, уран, манган, јаглен, нафта, земјен гас, боксит, злато** и други. Силно се развиени **металургијата, хемиската, електротехничката, текстилната, автомобилската, електронската, прехранбената индустрија** и други. Се одликува со развиено земјоделско производство. Има водечко место во **сточарското производство**. Главно се одгледуваат **говеда и овци**. Претставува голем извозник на сточарски производи. Најголеми поморски и воздушни пристаништа се Сиднеј, Мелбурн и Перт.

ПРАШАЊА

- » Какви се релјефот и бреговата разгранетост на Австралија и кои заливи се поголеми?
- » Кои пустини се наоѓаат во Австралија и во кој дел од континентот?
- » Каква е хидрографијата на Австралија?
- » Колку жители има Австралија и од каде е нивното потекло?
- » Каква е стопанската развиеност на Австралија?

Евкалиптус

Коали

Кенгури

Аборицин

ЗАДАЧА

- » На карта на Австралија пронајди ги заливите, планините, пустините и поголемите градови!

РАЗГОВОР

- » Дали си слушал/а за Океанија?
- » Што претставува Океанија?
- » Каде се наоѓа?

Порт Морзби

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Папуа Нова Гвинеја се наоѓа на источната страна на островот Нова Гвинеја. Има површина од 462 840 км² и има околу 7 милиони жители. Низ островот се простира планински венец, или *Централниот Масив*, чиј највисок врв е Маунт Вилхелм 4 509 м. Главен град е Порт Морзби. Папуа Нова Гвинеја е слабо развиена аграрна земја.

ОКЕАНИЈА - ГЕОГРАФСКИ ОДЛИКИ

Океанија е заедничко име за неколку групи острови во водите на Тихиот Океан. Тие се:

- Меланезија,
- Микронезија,
- Полинезија и
- Нов Зеланд.

Меланезија

Меланезија ги опфаќа **островите што се наоѓаат североисточно од Австралија**. Во оваа група најголеми се островите Нова Гвинеја (претежно планински, достигнува близу 5 000 м.н.в., поделен на Индонезија и Папуа Нова Гвинеја), Нова Британија, Нова Каледонија, Саломоновите Острови, Вануату (Нови Хебриди) и други.

Микронезија

Микронезија зафаќа **група мали острови што се наоѓаат североисточно од Меланезија**. Во овој дел покараактеристични се Маријанските, Маршалските, Каролинските и Кирибати (Гилбертовите) Острови. Голем број од нив се корални острови.

Полинезија

Полинезија опфаќа голем број острови и островски групи во Тихиот Океан. Во Полинезија најпознати се Хавајските Острови, Божиќниот Остров, Куковите Острови и островите Туамоту и други.

Новозеландски Острови

Нов Зеланд е посебна група острови. Најголеми се Северниот и Јужниот Остров, кои претежно се планински. На Јужниот Остров највисокиот врв Кук достигнува 3 764 м. Островите имаат вулканска активност, гејзири и жешки минерални води. Оваа група ѝ припаѓа на државата Нов Зеланд.

Бидејќи повеќето од островите се наоѓаат во екваторскиот и на тропскиот појас, **климата е претежно тропска**. Температурите се релативно високи и има голема влажност. Реките се куси и полноводни. Има **развиена бујна тропска вегетација**. Островите се одликуваат со многу **песочни плажи**.

ПРАШАЊА

- » Како се дели Океанија?
- » Кои острови спаѓаат во групата Меланезија?
- » Кои острови ја сочинуваат Микронезија?
- » Кои острови се вбројуваат во Полинезија?
- » Каков е релјефот на Нов Зеланд?
- » Со каква клима се одликуваат Новозеландските Острови?
- » Економски, во кои земји се вбројува Нов Зеланд?

Вулкан во Нов Зеланд

Корален остров

Нов Зеланд се одликува со **суптропска клима на Северниот** и со **умерена клима на Јужниот Остров**. Најнаселени се островите Нова Гвинеја и Нов Зеланд.

Стопански најразвиен е Нов Зеланд. Тој се смета за **високоразвиена индустриско-аграрна земја**, со развиени тешка и лесна индустрија и високо механизано земјоделско производство.

ЗАДАЧА

- » На географска карта внимателно разгледај ги островите и островските групи што ја сочинуваат Океанија!

Велингтон

РАЗГОВОР

- » Што се корали?
- » Дали знаеш како се нарекуваат коралните острови?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Во Полинезија се наоѓаат голем број острови и групи острови, од кои поголемиот број се мали по површина. Дел од нив се прогласени за посебни држави, меѓутоа дел се под управа на некои од поголемите држави. Во улога на управувачи на овие острови се јавуваат Франција, Велика Британија, САД, Австралија и Нов Зеланд.

ПРАШАЊА

- » Кои држави се наоѓаат во Меланезија?
- » Кои држави се вбројуваат во Микронезија?
- » Кои држави се карактеристични за Полинезија?
- » Покрај Нов Зеланд, кои други острови се во близина на оваа група?
- » Во која група островите се најголеми по површина и по број на жители?

РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛБА И ПРЕГЛЕД ПО ДРЖАВИ

Океанија, со регионалната поделеност на **Меланезија**, **Микронезија**, **Полинезија** и **Нов Зеланд**, има поголем број островски држави.

Меланезија ги опфаќа државите и териториите: Вануату, Нова Каледонија, Папуа Нова Гвинеја, Соломонови Острови, Фиџи и Норфок.

Микронезија ги опфаќа државите и териториите: Гуам, Кирибати, Маршалски Острови, Науру, Северни Маријански Острови, Федеративни Држави на Микронезија.

Полинезија ги опфаќа: Самоа, Источна Самоа, Кукови Острови, Мидвеј, Ниуе, Питкерн, Токело, Тонга, Тувалу, Валис-Футуна, Француска Полинезија, Џонстаун.

Посебна група се островите: Нов Зеланд, Кокосови Острови и Божиќен Остров (Киритимати).

Се забележува дека, со исклучок на Нов Зеланд и Папуа Нова Гвинеја, другите држави се **незначителни по површина и по број на жители**. Дел од нив се под административна управа на САД, Велика Британија, Франција, Австралија и Нов Зеланд.

Корални гребени и нивниот жив свет

ЗНАМЕ	ДРЖАВА	ГЛАВЕН ГРАД	ПОВРШИНА во км ²	НАСЕЛЕНИЕ (ООН 2009)
	НОВ ЗЕЛАНД	Велингтон	270 550	4 316 000
	КОКОСОВИ ОСТРОВИ	Бантам Вилиџ	14	1 150
	БОЖИЌЕН ОСТРОВ	Флинг Фиш Коув	135	3 000
Меланезија			540 506	8 545 600
	ВАНУАТУ	Порт Вила	12 190	240 000
	НОВА КАЛЕДОНИЈА (ФР.)	Нумеа	18 740	200 000
	ПАПУА НОВА ГВИНЕЈА	Порт Морзби	462 840	6 732 000
	СОЛОМОНОВИ ОСТРОВИ	Хонијара	28 380	523 000
	ФИЏИ	Сува	18 321	849 000
	НОРФОК	Кингстон	35	1 600
Микронезија			3 269	566 000
	ГУАМ (САД)	Агања	545	178 000
	КИРИБАТИ	Баирики	832	98 000
	МАРШАЛСКИ ОСТРОВИ	Маџуро	182	62 000
	НАУРУ	Јарен/Маква	21	10 000
	ПАЛАУ (БЕЛАУ)	Корор	491	20 000
	СЕВЕРНИ МАРИЈАНСКИ ОСТРОВИ (САД)	Гарапан	477	87 000
	ФЕДЕРАЛНИ ДРЖАВИ МИКРОНЕЗИЈА	Паликир	721	111 000
Полинезија			8 529	520 950
	АМЕРИКАНСКА САМОА	Паго Паго	197	67 000
	КУКОВИ ОСТРОВИ	Аваруа	237	20 000
	МИДВЕЈ (САД)	-	5	500
	НИУЕ	Алофи	259	1 500
	ПИТКЕРН	Адамстаун	45	50
	САМОА	Апија	2 831	179 000
	ТОКЕЛО	Факаофо	10	1 200
	ТОНГА	Нукуалофа	748	104 000
	ТУВАЛУ	Вајаку	26	10 000
	ВАЛИС-ФУТУНА	Мата-Уту	274	15 300
	ФРАНЦ. ПОЛИНЕЗИЈА	Папет	3 894	300 000
	ЏОНСТАУН (САД)	-	3	1 400
ОКЕАНИЈА (ВКУПНО)			823 003	13 952 700

Ученициџе не се обврзани да џи учајџ податоциџе на џамајџ

ПРАШАЊА ОД ТЕМА 7

ТЕМА 7

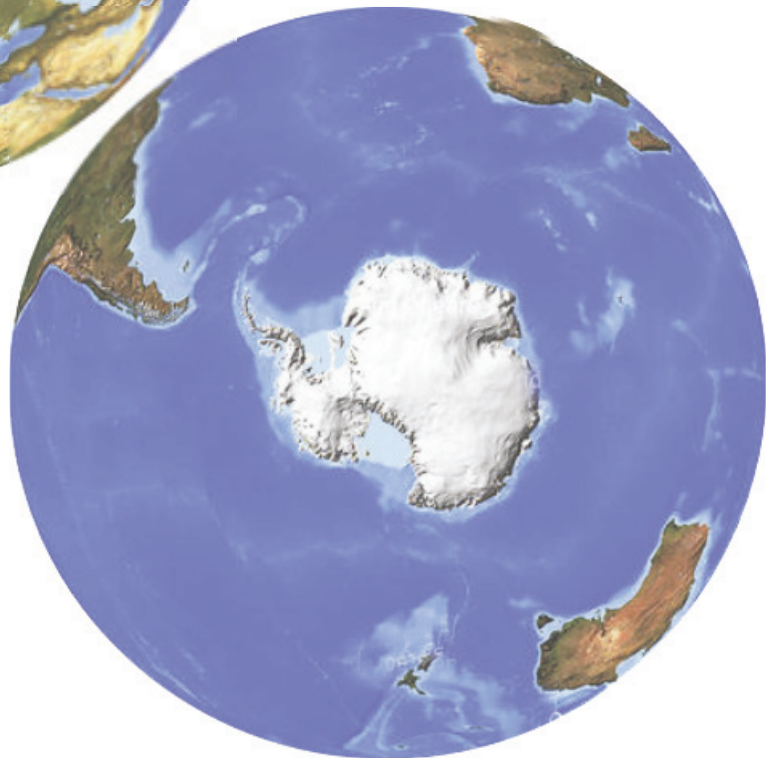
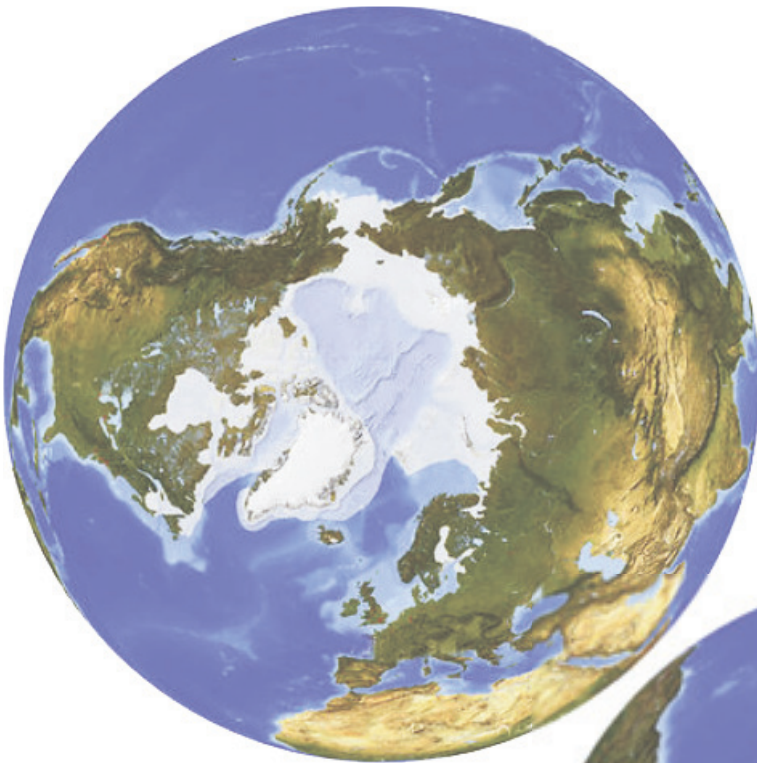
- » Какви се релјефот и бреговата разгранетост на Австралија и кои заливи се поголеми?
- » Кои пустини се наоѓаат во Австралија и во кој дел од континентот?
- » Каква е хидрографијата на Австралија?
- » Колку жители има Австралија и од каде е нивното потекло?
- » Каква е стопанската развиеност на Австралија?
- » Како се дели Океанија?
- » Кои острови спаѓаат во групата Меланезија?

- » Кои острови ја сочинуваат Микронезија?
- » Кои острови се вбројуваат во Полинезија?
- » Каков е релјефот на Нов Зеланд?
- » Со каква клима се одликуваат Новозеландските Острови?
- » Економски, во кои земји се вбројува Нов Зеланд?
- » Кои држави се наоѓаат во Меланезија?
- » Кои држави се вбројуваат во Микронезија?
- » Кои држави се карактеристични за Полинезија?
- » Покрај Нов Зеланд, кои други острови се во близина на оваа група?
- » Во која група островите се најголеми по површина и по број на жители?

ТЕМИ И СОДРЖИНИ

VIII. ПОЛАРНИ ОБЛАСТИ

- АРКТИК (СЕВЕРЕН ПОЛ) – ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ
- АНТАРКТИК (ЈУЖЕН ПОЛ) – ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

АРКТИК (СЕВЕРЕН ПОЛ) – ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

РАЗГОВОР

- » Како се нарекува областа околу Северниот Пол?
- » Каква е по боја поларната мечка?
- » Кои животни во поларните предели се користат за влечење санки?

Географска положба

Арктик се нарекува северната поларна област на Земјата. Ги опфаќа Северниот Леден Океан, островите што лежат во него и крајните приморски делови на Евроазија и Северна Америка. Зафаќа територија од околу 25 милиони км², од која три петтини се водни површини.

Клима

Климата е поларна и сурова. Во зима температурата е околу -40°C, а во лето е 0-10°C. Врнежите се мали и во вид на снег. Температурата на водата е околу -1°C. Затоа на површината е замрзната или е со санти мраз.

Ирваси

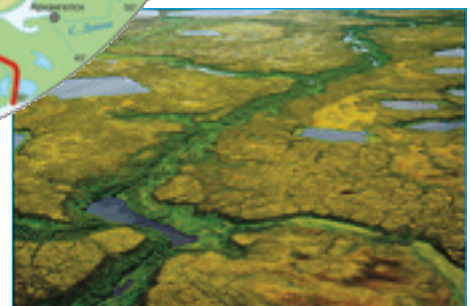
Кучиња

Ескимска населба

Тундра

Северен Пол

Населенос̄

Арктикот е слабо населен. На него се среќаваат само мали групи Ескимии, кои се занимаваат со риболов и со одгледување ирвасии – северни елени.

Флора и фауна

Копнените површини без мраз се под **тундра**, каде што опстојуваат сиромашни растителни видови **лишаи**, **мов**, **ретки треви** и **неразвиени врби**. Морскиот свет, поради развиен планктон, е богат со разни видови риби. Од крупните животни се застапени: **морж**, **фока**, **бела мечка**, **поларна лисица**, **поларен зајак** и **разни птици**.

Поларна лисица

Морж

Испражувања и сподансво

Арктикот го истражувале повеќе истражувачии. Прва на Северниот Пол стигнала истражувачката експедиција на **Роберт Пири во 1909 година**.

Утврдени се рудни богатства од јаглен, железо и обоени метали. Преку Арктикот водат најкусите воздушни линии меѓу Евроазија и Северна Америка.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

АРКТИЧКА КЛИМА – климатски тип што превладува на Арктикот, односно во северната поларна област. Се одликува со зимски температури до -40°C , со куси лета, каде што температурите се движат од 0 до 10°C .

ПРАШАЊА

- » Што е Арктик?
- » Колкава површина зафаќа арктичката регија и кои делови ги опфаќа?
- » Какви се температурите на Арктикот?
- » Каква е населеноста на Арктикот и како се нарекуваат луѓето што живеат таму?
- » Што ја сочинува флората во поларните предели?
- » Кои поларни животни ги знаеш?
- » Која истражувачка експедиција прва стигнала на Северниот Пол?

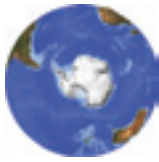
Поларна мечка

Арктички був

ЗАДАЧА

- » Убаво разгледај ја картата на Северниот Пол и утврди кои географски објекти се наоѓаат во овој простор! Запиши ги одделно имињата на островите, полуостровите, заливите и морињата!

РАЗГОВОР

- » Што е пингвин?
- » Каде живеат пингвините?
- » Зошто поларната мечка не може да ги јаде пингвините?
- » Кој континент е ненаселен?

ЗАДАЧИ

- » Истражувај и дознај колку има и чии се истражувачките станици што се лоцирани на Антарктикот!
- » Напиши есеј за тоа што би истражувал/а на Антарктикот кога би бил/а член/ка на некоја од истражувачките екипи!

Пејзаж од Антарктикот

Кит

АНТАРКТИК (ЈУЖЕН ПОЛ) — ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Географска положба

Антарктикот е континент што се наоѓа во јужната поларна област на Земјата. Зафаќа површина од 13,2 милиони км². Најголем дел од континентот е под мраз со дебелина и до 4 000 м. Антарктикот од сите страни е заобиколен со водите на Тихиот, Индискиот и Атлантскиот Океан.

Релјеф

Релјефот на Антарктикот е претежно планински, со големи надморски височини. Околу 65% од територијата се над 2 000 м. Највисок врв е Виснон, со 5 140 м. Скоро во средината на Антарктикот се наоѓа Јужниот Пол каде што во 1911 година прв стигнал Норвежанецот **Роалд Амундсен**.

Клима

Антарктикот се одликува со најсурова клима на Земјата: температурите достигнуваат до -88°C. Температурите преку целата година се под 0°C. Поради суровата клима, силните ветрови, непрестапните брегови и мразната покривка, Антарктикот се смета за **безживотна ладна пустина**.

Флора и фауна

Единствено на Гремовата Земја се присутни некои лишаи и мов додека животинскиот свет е поразновиден и побогат. Најкарактеристични се **пингвините**, кои живеат во колонии во крајбрежните делови на континентот. За разлика од копнениот дел, во водите околу Антарктикот живеат разни морски животни, а најкарактеристични се **китовите**.

Пингвини

Истражувачки станици и станици

На Антарктикот се наоѓаат **неколку десетини станици** во кои се вршат разни научни истражувања.

Утврдени се резерви во разни рудни наоѓалишта (јаглен, железо, сребро, злато, ураниум и други), но не се врши нивна експлоатација.

Антарктикот е надвор од светските сообраќајни текови.

ПРАШАЊА

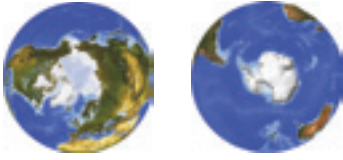
- » Каде се наоѓа Антарктикот?
- » Каков е релјефот на Антарктикот?
- » Кој и кога стигнал прв на Јужниот Пол?
- » Каква е климата на Антарктикот?
- » Дали има растителен свет на овој континент?
- » Кои се карактеристични животни за Антарктикот?
- » Што се лови во водите околу Антарктикот?
- » Каде има луѓе на Антарктикот и со која цел?

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Роалд Амундсен (1872-1928) е познат норвешки истражувач на поларните области. Амундсен прв стигнал на Јужниот Пол на 14.12.1911 год. и ја одредил положбата на северниот магнетен пол. Загинал на Арктикот во 1928 год. во авионска несреќа. Во негова чест во близина на Антарктикот едно од морињата е наречено Амундсеново Море.

Роалд Амундсен

ПРАШАЊА ОД ТЕМА 8

ТЕМА 8

- » Што е Арктик?
- » Колкава површина зафаќа арктичката регија и кои делови ги опфаќа?
- » Какви се температурите на Арктикот?
- » Каква е населеноста на Арктикот и како се нарекуваат луѓето што живеат таму?
- » Што ја сочинува флората во поларните предели?
- » Наведи некои поларни животни!
- » Која истражувачка експедиција прва

- стигнала на Северниот Пол?
- » Каде се наоѓа Антарктикот?
- » Каков е релјефот на Антарктикот?
- » Кој и кога стигнал прв на Јужниот Пол?
- » Каква е климата на Антарктикот?
- » Дали има растителен свет на овој континент?
- » Кои се карактеристични животни за Антарктикот?
- » Што се лови во водите околу Антарктикот?
- » Каде има луѓе на Антарктикот и со која цел?

ТЕМИ И СОДРЖИНИ

XIX. ЕЛЕМЕНТИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

- ПРИРОДНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (ВОЗДУХ, ВОДА, ПОЧВА, РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ)
- АНТРОПОГЕНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (НАСЕЛЕНИЕ, НАСЕЛБИ, СТОПАНСТВО)
- ЗАГАДУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА
 - ЗАГАДУВАЊЕ НА ВОЗДУХОТ
 - ЗАГАДУВАЊЕ НА ВОДАТА
 - ЗАГАДУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕТО
 - ЗАГАДУВАЊЕ НА РАСТИТЕЛНИОТ И НА ЖИВОТИНСКИОТ СВЕТ

РАЗГОВОР

- » Што дишеме?
- » Што пиеме?
- » Какви треба да бидат воздухот што го дишеме, водата што ја пиеме и храната што ја јадеме?
- » Што е потребно за да вуреат растенијата?

ЗАПОМНИ

Без воздух, вода и храна нема живот. Затоа, не ги загадувај воздухот, водата и почвата и не ги загрозувај растенијата и животните! Грижи се за сите за да опстанеш!

Чист воздух

Чиста вода

ЗАДАЧА

- » Размислувај како би се чувствувал човекот и колку долго би опстанал без чист воздух, вода и почви, како основа за опстанок на растенијата и на животните. Запиши ги твоите гледишта!

ПРИРОДНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (ВОЗДУХ, ВОДА, ПОЧВА, РАСТИТЕЛЕН И ЖИВОТИНСКИ СВЕТ)

Природни елементи на животната средина се:

- воздух,
- вода,
- почва,
- растителен и животински свет.

Воздух

Воздухот е гасовита материја. Се состои од азот (78%), кислород (21%) и 1% се други материи – јаглероден диоксид, водород, хелиум, водна пара и други. **Воздухот е основа за опстанок на животот на Земјата.**

Најважна состојка на воздухот за животот на Земјата е кислородот. Него го користат и растенијата и животните. Животните и човекот не можат да издржат без воздух повеќе од неколку минути. Растенијата, низ процесот фотосинтеза, се најголеми производители на кислород, потоа алгите во водата и фитопланктоните.

Опасноста од намалување на кислородот во воздухот се гледа во уништувањето на шумите и во загадувањето на воздухот и на водите.

Вода

Водата е течна материја составена од водород и кислород – H_2O . Таа претставува составен елемент на животната средина, кој има големо значење за опстанокот на растителниот и на животинскиот свет. **Водата е основа во која започнува животот и со која може да се одвива.**

Водата на Земјата е присутна во **атмосферата**, во **хидросферата** и во **литосферата**. Најголеми количества се застапени во хидросферата, односно во океаните, во

морињата, во реките и во глечерите. Океаните и морињата зафаќаат две третини од површината на Земјата.

Човекот, како доминантно суштество на Земјата, освен за пиење (опстанок), ја користи водата и за разни други потреби во домаќинството, во индустријата, во енергетиката, за наводнување, за рекреација и слично. Така, човекот влијае негативно врз водата.

Почва

Почва претставува растреситиот дел на површината на Земјата. Таа е тенка покривка во цврста материја во чиј состав повеќе од 50% се разни материи. Остатокот го прават воздух, вода и разни остатоци од органски материи на растителниот и на животинскиот свет.

Земјиштето е извор на енергија (фосилни горива), разни минерални материи неопходни за живите организми. **Обработливата почва, како производна средина на разни растителни видови, е неопходна за опстанокот на човекот.** Земјиштето е основа за изградба на разни објекти, живеалиште на разни растителни, животински видови и микроорганизми. Земјиштето е извор на најквалитетна вода за пиење.

Расширен и животински свет

Растителниот и животинскиот свет се динамични елементи од кои зависат опстанокот на нашата планета и развојот на човечката цивилизација. Разновидноста и распространетоста на растителниот и на животинскиот свет со едно име се нарекува **биодиверзитет**. Во него особено голема улога во збогатувањето на атмосферата со кислород и апсорбирањето на јаглерод диоксид имаат растенијата. Нивното влијание е големо и во регулирањето на водниот режим на копното. Биодиверзитетот за животинскиот свет воопшто, како и за човекот е важен за задоволување на потребите за храна, облека, работа, здравје и друго.

Деца (човек)

Јаболкница (растение)

Шарпланинец (животно)

ПРАШАЊА

- » Кои се природните елементи на животната средина?
- » Што е воздухот и од што се состои?
- » Која состојка на воздухот е основа за опстанок на растителните и на животинските видови?
- » Како се уништува кислородот?
- » Што е водата и од што се состои?
- » Зошто е важна водата и каде се среќава?
- » Што се почви и зошто се важни?
- » Како се нарекуваат со заедничко име растителниот и животинскиот свет?
- » За што му служат растителниот и животинскиот свет на човекот?

Почва

РАЗГОВОР

- » Каде живееме?
- » Каде работиме и зошто?
- » Што гради човекот?
- » Што прави човекот со природата?

АНТРОПОГЕНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА (НАСЕЛЕНИЕ, НАСЕЛБИ, СТОПАНСТВО)

Антропогени елементи на животната средина се:

- население,
- населби,
- стопанство,

Население

Населението е еден од антропогените елементи на животната средина, кој, главно, го опфаќа населениот дел на Земјата, познат како **екумена**. Најважни елементи на населението од аспект на животната средина се:

- бројот на населението,
- разместеноста на населението,
- густината на населеност.

Бројот на населението влијае врз животната средина преку обемот на промените што ги прави човекот во природата. Односно: колку повеќе луѓе на еден простор толку повеќе потреби за преживување и опстанок, односно интервенциите на природата се многу поголеми, а голем дел од нив се со негативни последици.

Преглед на динамиката на населението во светот по континенти, изразено во милиони

ГОДИНА	СВЕТ	АФРИКА	АЗИЈА	ЕВРОПА	СЕВ. АМЕР.	ЈУЖ. АМЕР.	АВСТР. ОКЕАН.
1750	791	106	502	163	16	2	2
1850	1262	111	809	276	38	26	2
1950	2519	221	1398	547	167	172	13
1970	3692	357	2143	656	285	232	19
1980	4435	470	2632	692	361	256	23
1990	5264	622	3168	722	442	284	26
2000	6071	796	3680	728	520	316	31
2008	6707	973	4054	732	577	337	34

Учениците не се обврзани да ги учат податоците на памет

Градска населба

Бројот на населението на Земјата е различен и со тенденција кон постојано зголемување.

Разместеноста на населението и бројот на населението порано биле помали. Населението било разместено на помал простор. Најзастапено било по долините на поголемите реки, во потоплите краеве, како: Нил, Инд, Хуанг Хе, Тигар и Еуфрат, приморските делови на Средоземното Море итн. **По големите географски откритија екумената е проширена** со погусто населување на континентите на *старини*, но и на

континентите на *новиот свет* – Америка и Австралија.

Денес во светот има повеќе од **6,5 милијарди луѓе**. Луѓето, со исклучок на Антарктикот, се разместени на сите континенти. Но, разместеноста не е рамномерна. Има **територии со многу голема густина** на населеност, како на пример Европа – особено Западна и Централна Европа, источните делови на Кина, Индија и Индокина, северните делови на Египет, околу Гвинејскиот Залив во Африка, Јужноафриканската Република, Приатлантската Низина во Северна Америка и други територии. **Територии со мала густина** на населеност се: Канада, азискиот дел на Русија, пустината Сахара, Амазонија, планинските системи итн.

Населби

Населбите се места со постојана или повремени концентрација на луѓе, во кои се одвиваат производни, културни и други дејности, нивниот општествен и личен живот. Населбите се центри на производство и потрошувачка на материјални производи и центри во кои се врши репродукција на населението. Населбите се делат на две основни категории:

- селски и
- градски.

Во населбите се спроведуваат разни општествено-производни односи. Во селата населението претежно се занимава со **примарни производни дејности**: земјоделство, сточарство, шумарство, овоштарството со голем број население се вршат **секундарни и други дејности**, како: индустрија, сообраќај, трговија, здравство, образование итн.

Со напредокот на техниката и технологијата **бројот на населението во градовите постојано се зголемува**. Во Европа градското население изнесува 72%, во Северна Америка 81%, во Јужна Америка 78%, во Азија 41%, во Африка 39%, а во Австралија 80%. Градовите, како елемент на животната средина, со процесите на урбанизација и индустријализација имаат големо влијание врз нарушувањето на природните одлики на околната животна средина.

Спојанство

Човекот во функција на својата егзистенција развива **активности за обезбедување разни материјални производи** – храна, облека, технологии и друго. Во тој процес тој произведува и преработува разни сировини. Дел од нив се користат непосредно (плодовите на природата), а дел се преработуваат. Задоволувањето на своите потреби човекот го остварува преку разни стопански гранки: примарни дејности (земјоделство, сточарство, шумарство, лов и риболов); секундарни дејности (индустрија, енергетика, градежништво, занаетчиство); терцијарни дејности (сообраќај, трговија, угостителство, образование, здравство).

ПРАШАЊА

- » Кои се антропогените елементи на животната средина?
- » Што е екумена и каде се простира?
- » Како се делат населбите?
- » Што предизвикува населението во големите градови?
- » Колкав е бројот на градското население по континенти?
- » Како влијае стопанството врз животната средина?

Фабрика

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ДЕГРАДАЦИЈА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА – нарушување на природните карактеристики на воздухот, водата, земјиштето, растителниот и животинскиот свет – со разни активности предизвикани со природни или антропогени процеси.

ЗАГАДУВАЊЕ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА – емисија на разни гасовити, течни и цврсти материји во природата.

ЗАГРОЗУВАЊЕ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА – уништување на растителните и на животинските видови.

ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА – спречување на процесите на загадување и деградирање на природните карактеристики на воздухот, водата, земјиштето, растителниот и животинскиот свет.

РАЗГОВОР

- » Дали си видел/а или доживеал/а пожар?
- » Дали си видел/а фабрички оџаци кога чадат?
- » Што прават автомобилите со издвнните гасови?

ПРАШАЊА

- » Кои се природни, а кои антропогени загадувачи на воздухот?
- » Како се јавуваат природните загадувачи на воздухот?
- » Како се јавуваат и како влијаат вештачките загадувачи на воздухот?
- » Кои се опасни материи и што прават тие во воздухот?
- » Што е смог?
- » Какви мерки се преземаат за заштита на воздухот?

ЗАГАДУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Загадувањето и заштитата на животната средина станаа светски проблем.

Големата концентрација на населението во одредени области е придружена со присуство на индустрија, сообраќај, енергетика, депонии на разни отпадни материи и друго. Сето тоа предизвикува загадување на животната средина. Во тој процес се загадуваат природните елементи на животната средина, како што се:

- воздухот,
- водата,
- земјиштето/почвата,
- растителниот и животинскиот свет.

ЗАГАДУВАЊЕ НА ВОЗДУХОТ

Воздухот – како природна гасовита материја, која 99% се состои од азот и кислород, а 1% од разни други материи – низ човечките активности **се загадува со разни штетни материи**. Изворите на загадување на воздухот се:

- природни и
- вештачки.

Природни загадувачи на воздухот

Природните извори на загадување на воздухот потекнуваат од вулканските ерупции, од земјотресите и од пожарите. Природните извори на загадување се инцидентни – повремени, придружени со вулкански гасови, прав предизвикан од потреси и од чад.

Природно загадување на воздухот

Вештачки загадувачи на воздухот

Вештачките извори на загадување на воздухот потекнуваат од индустријата, од сообраќајот, од енергетиката, од согорувањето на разни отпадни материи итн. Вештачките извори на загадување на воздухот се постојани. Нив ги предизвикуваат индустриските капацитети, согорувањето на цврсти и течни горива во домаќинствата, термоелектроцентралите, топланите, моторните возила и разни интервенции на луѓето низ секојдневното живеење и работење.

Депонија – загадувач на воздухот

Вештачко загадување на воздухот

Опасни материји

Наведените извори предизвикуваат **загадување на воздухот со сулфур диоксид, азотни оксиди, јаглероден моноксид, олово и олово сулфат, чад и разни честици – аероседименти**. Ваквите емисии во областите каде што се силно концентрирани (големите градови), предизвикуваат појава на смог. **Смогот** е комбинација на чад и магла, со состојки од разни штетни материи за растителниот и за животинскиот свет.

Ваквата ситуација предизвикува сериозни опасности за здравјето и виталноста на луѓето и за другите живи организми. Затоа е неминовно да се преземат **мерки за заштита**. Во таа смисла, кај објектите-загадувачи мора да се инсталираат соодветни уреди (**филтри**) и процеси за прочистување на воздухот при неговата емисија. Од друга страна, мора да се преземат мерки за употреба на суровини со помалку штетни материи, да се усовршат постојните и да се применат нови, условно речено, почисти безотпадни технологии.

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Вулканите се делат на активни и изгаснати. За активни вулкани се сметаат оние чии ерупции се случиле во минатото и за кои постојат документи или сознанија. За изгаснатите вулкани нема историски податоци. Денес се смета дека на Земјата има повеќе од 600 активни вулкани. Најмногу ги има на бреговите на Тихиот Океан (Огнен појас). Активни вулкани се: Калбуко и Осорно во Ј. Америка; Попокатапетл во Ср. Америка; Клучевскаја Сопка на Камчатка во Русија; Фуџијама во Јапонија; Кракатау и Тамбора во Индонезија; Мон Пеле на Малите Антили; Килауеа и Мауна Лоа на Хаваи; Сент Хеленс во САД; Камерун во Африка; Етна на Сицилија; Везув во Италија; Хекла на Исланд и др.

ЗАДАЧА

»Со фотоапарат набљудувај и направи фотографии на антропогено загадување на воздухот!

РАЗГОВОР

- » Може ли да се живее без вода?
- » Каква треба да биде водата што ја користи човекот?
- » Каде има чиста вода?
- » Како ја загадува човекот водата?

Чиста вода

ЗАПОМНИ

Без вода нема живот! Затоа, не ја загадувај водата и бори се да не ја загадуваат другите! Не фрлај отпадоци во водата! Не троши многу вода и штеди ја! Не пуштај непотребно топла вода!

ЗАГАДУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

ЗАГАДУВАЊЕ НА ВОДАТА

Водата во природата се среќава во:

- течна состојба (мирни води – океани, мориња и езера), протечни води (извори, реки и канали);
- гасовита состојба (водна пара во воздухот – облаци);
- цврста состојба (глетчерите на високите планини и во поларните простори).

Во основа, водата е чиста во природата. Меѓутоа, по природен и по вештачки пат во водите се внесуваат разни материи, така што водата што станува неупотреблива или опасна за живите организми и за човекот се смета за загадена. Процесот на загадување на водите во услови на развиена индустријализација и урбанизација, развој на современото земјоделство и земјоделска технологија, демографска експлозија и слично – станува уште пообемно.

Главни загадувачи на водите се индустријата, комуналните отпадни води (фекална и атмосферска канализација), отпадни води од земјоделството, од термоенергетски објекти, депониите на цврст отпад, преработката на руда и нафтен деривати и друго.

Според својствата на отпадните материи, загадувањето на водата може да биде:

- физичко,
- хемиско,
- биолошко.

Физичко загадување

Физичкото загадување на водата се однесува на промени на нејзините физички својства, како што се: **температура, просирност, заматување и радиоактивност**. Физичкото загадување настанува со механичко внесување на разни цврсти отпадоци и честички во водата, загреани води од индустриско-енергетски објекти, радиоактивни материи итн.

Хемиско загадување

Хемиското загадување најчесто настанува со **внесување на разни хемиски соединенија во водата** што потекнуваат од индустриските процеси од земјоделските површини, од урбаните средини и друго.

Биолошко загадување

Биолошкото загадување се врши со **внесување на разни организми во водите**, како што се бактерии, вируси и раз-

ни изумрени растителни и животински видови. Ваквите загадувачи предизвикуваат разни заболувања кај организмите.

Денес во светот најзагадени се водите во морињата и во реките во густо населените и индустриски развиени региони. Покарактеристични се реките: Рајна, Сена, Волга, Хуанг Хе, Ганг, Мисисипи и други.

Проблемот на загадување на водата е мошне загрижувачки. Токму затоа **е неминовна општа грижа за заштита и унапредување на постојниот квалитет на водите.**

Човекот и водата

Загадување на водата

Станица за прочистување на водата

Мерки за заштита

Мерките за заштита се различни, и тоа:

- спречување на внесувањето на загадени материи во водните екосистеми;
- организирање на затворени системи на прочистување на отпадните води и повеќекратно искористување на истата вода во технолошките процеси, во индустријата и другите постројки;
- прочистување на отпадните води со механички, со физичко-хемиски и со биолошки методи.

Во оваа смисла се градат разни прочистителни станици за водата.

Грижата за заштита на водата мора да ја спроведува **секој поединец** бидејќи е општо познато дека без вода нема живот. *Размисли за овој проблем!*

ЗАДАЧА

»Пробај да ја загадиш водата физички и хемиски, така што во една чаша ќе ставиш шеќер, а во друга земја. Опиши што се случува!

ПРАШАЊА

- » Што е водата и во каква состојба се среќава во природата?
- » Како се загадува водата?
- » Според својствата на отпадните материи, какво може да биде загадувањето на водата?
- » Како се манифестира физичкото загадување на водата?
- » Како се манифестира хемиското загадување на водата?
- » Како се манифестира биолошкото загадување на водата?
- » Кои мерки мора да се преземат за заштита на водата?

РАЗГОВОР

- » Каде растат растенијата?
- » Како влијае човекот врз земјиштето?
- » Што подразбираш под ерозија на земјиштето?

Природно загрозување со бранови

ПРАШАЊА

- » Што е земјиште?
- » За што се користи земјиштето?
- » Каква е состојбата со квалитетното земјиште за земјоделско производство?
- » Како се врши антропогено загрозување на земјиштето?
- » Какви мерки се преземаат за заштита на земјиштето?

Опожарена шума

ЗАГАДУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

ЗАГАДУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕТО

Земјиштето, односно површинскиот растресит дел на Земјата е мошне значаен за егзистирањето на растителниот и на животинскиот свет. Земјиштето, поточно почвите се многу важни како природни средини за разни растителни видови и за одгледување на разни животински видови. Ваквите површини, колку и да се големи, сепак, се ограничени. Дел од нив не можат да се користат од климатски причини, како на пример: во пустините владеат високи температури и нема доволни количества вода; во поларните предели, поголемите географски широчини и на високите планини водата е во цврста состојба и се присутни ниски температури, на планините има големи наклони на земјиштето и недостиг на работна сила, а дел се мочурливи територии. Така, **квалитетните површини за непосредно земјоделско производство се релативно мали**, а проблемот на загадувањето и уништувањето на продуктивното земјиште станува поголем.

Загрозувањето и загадувањето на земјиштето се врши:

- природно,
- антропогено.

Природно загрозување на земјиштето се врши низ процесот на ерозија на земјиштето и осиромашување на површинскиот слој.

Ерозија на почвата

Антропогено загрозување и загадување се врши со разни интервенции на човекот на површината на Земјата. Такви се:

- непрекинато ширење на градовите во простори со продуктивно земјиште;

- изградба на нови сообраќајници и индустриски капацитети;
- депонирање на отпадни материјали;
- ерозија на земјиштето со сечење на шумите и изградба на градежни објекти;
- поголемото користење на хемиски средства во земјоделското производство;
- примена на отпадни води во процесот на земјоделското производство;
- отворање на големи површински рударски копови;
- депонирање јаловина од рудниците и од индустриското производство итн.

На овој начин настанува сериозен процес на загрозеност и загаденост на обработливите површини со материи што можат да бидат штетни за растителниот и за животинскиот свет.

Соголување на земјиштето

Мерки за заштитна

Со зголемување на бројот на населението, се повеќе се загадуваат и загрозуваат земјоделските површини. Токму затоа, соодветно на процесите на загрозување и загадување на земјиштето, треба да се преземаат мерки за негова заштита. Непосредните мерки претпоставуваат:

- спречување сечење на шумите и интензивирање на процесите на пошумување заради намалување на ерозијата на земјиштето;
- избегнување градење на индустриски капацитети на продуктивно земјоделско земјиште;
- стручна употреба на минерални хемиски ѓубрива во земјоделското производство;
- соодветен избор на растителни сорти за конкретни територии, депонирање разни отпадни материи во специјални депонии за отпад;
- рециклирање на еднаш употребените материи итн.

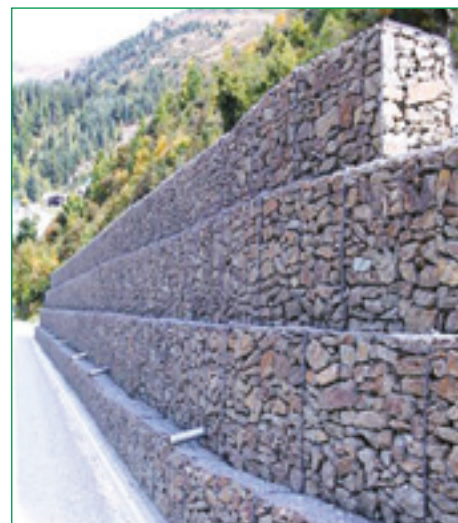
Мерките за заштита на земјиштето треба да ги преземаат сите – постојано и насекаде.

ЗАДАЧИ

- » Во твојата околина опиши какви градежни или други интервенции прави човекот врз земјиштето!
- » Опиши ја или фотографирај ја ерозијата на земјиштето во твојата околина!
- » Ако еден пат е долг 150 км и широк 25 м, пресметај колкава површина од земјиштето е уништена!

Изградба на патишта

Заштитни ѕидови

РАЗГОВОР

- » Како се загадува и загрозува растителниот свет?
- » Врз што се одразува загрозувањето на растителниот свет?
- » Зошто луѓето ги сечат шумите?
- » Дали треба да се ловат животните и колку треба да се лови?

ЗАГАДУВАЊЕ И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

ЗАГАДУВАЊЕ И ЗАГРОЗУВАЊЕ НА РАСТИТЕЛНИОТ И НА ЖИВОТИНСКИОТ СВЕТ

Растителниот и животинскиот свет на Земјата, во зависност од климатските појаси и разместеноста на копното и морињата, е разновиден и територијално различен. Меѓутоа, влијанието на човекот е, исто така, големо, така што тој е главен фактор за деградација на растителниот и на животинскиот свет. Човекот го прави тоа со **прекумерно и нерационално искористување на ресурсите од растителниот и од животинскиот свет**. Типични се примерите на уништување на шумските комплекси поради:

- ширење на нови територии на градовите;
- ширење на земјоделските површини;
- употреба на шумското дрво за греење;

Сечење на шумите

ДОЗНАЈ ПОВЕЌЕ

Еден од начините за заштита на шумите е процесот на обновување на шумите со пошумување на одредени територии. Така, со тоа се подобрува климата, водата во земјиштето се задржува повеќе, а изворите, потоците и реките се со повеќе вода. Има уште многу други корисни работи. Затоа и ти биди еден од оние што ги заштитуваат шумите и ги обновуваат со пошумување.

- производство на мебел и хартија;
- изградба на сообраќајници;
- предизвикување пожари итн.

Човекот го загрозува опстанокот на разни животински видови преку: неконтролирана употреба на хемиски средства што се пуштаат во природата, изградба на инфраструктурни системи, изградба на брани, сечење на шумите, прекумерен лов и риболов – така што настанува целосно уништување на одредени животински видови.

Загрозувањето на растителниот и на животинскиот свет значи нарушување на природната рамнотежа во природата, односно загрозување и на самиот човек. За таа цел мора да се преземат **мерки за заштита** на растителниот и на животинскиот свет. Заштитата најчесто се врши со разни законски мерки со кои се регулира со забрани, но и со мерки што се во функција на обновување, рационално искористување, преориентација кон користење на други ресурси итн.

Заштитата на растителниот и на животинскиот свет се врши посредно и со мерките за заштита на водите, воздухот и земјиштето. Придонес кон заштитата на растенијата и на животните мораат да дадат сите поединци и институции бидејќи тие се фактор за нашиот опстанок и опстанокот на идните генерации.

ЗАДАЧА

»Опиши како се врши уништувањето на шумите во твоето место на живеење или на други места. За што се користат исечените дрвја и дали се засадуваат други? Објасни дали и како се врши заштита на шумите!

Излевање на течни горива

Изградба на брани

Палење на шумите

ПРАШАЊА

- »Од што зависи развојот на растителниот и на животинскиот свет на Земјата?
- »Како ги уништува човекот шумите?
- »Како директно и индиректно влијае човекот врз загрозувањето на животинскиот свет?
- »Што се загрозува со загадувањето на растителниот и на животинскиот свет?
- »Со какви мерки се заштитуваат растителниот и животинскиот свет?

Загрозување на животните

ПРАШАЊА ОД ТЕМА 9

ТЕМА 9

- » Кои се природните елементи на животната средина?
- » Што е воздухот и од што се состои?
- » Која состојка на воздухот е основа за опстанок на растителните и на животинските видови?
- » Како се уништува кислородот?
- » Што е водата и од што се состои?
- » Зошто е важна водата и каде се среќава?
- » Што се почви и зошто се важни?
- » Како се нарекуваат, со заедничко име растителниот и животинскиот свет?
- » За што му служат растителниот и животинскиот свет на човекот?
- » Кои се антропогени елементи на животната средина?
- » Што е екумена и каде се простира?
- » Како се делат населбите?
- » Што предизвикува населението во големите градови?
- » Колкав е бројот на градското население по континенти?
- » Како влијае стопанството врз животната средина?
- » Кои се природни, а кои антропогени загадувачи на воздухот?
- » Како се јавуваат природните загадувачи на воздухот?
- » Како се јавуваат и како влијаат вештачките загадувачи на воздухот?
- » Кои се опасни материи и што прават тие во воздухот?

- » Што е смог?
- » Какви мерки се преземаат за заштита на воздухот?
- » Што е водата и во каква состојба се среќава во природата?
- » Како се загадува водата?
- » Според својствата на отпадните материи, какво може да биде загадувањето на водата?
- » Како се манифестира физичкото загадување на водата?
- » Како се манифестира хемиското загадување на водата?
- » Како се манифестира биолошкото загадување на водата?
- » Кои мерки мора да се преземат за заштита на водата?
- » Што е земјиште?
- » За што се користи земјиштето?
- » Каква е состојбата со квалитетното земјиште за земјоделско производство?
- » Како се врши антропогено загрозување на земјиштето?
- » Какви мерки се преземаат за заштита на земјиштето?
- » Од што зависи развојот на растителниот и животинскиот свет на Земјата?
- » Како ги уништува човекот шумите?
- » Како директно и индиректно влијае човекот врз загрозувањето на животинскиот свет?
- » Што се загрозува со загадувањето на растителниот и животинскиот свет?
- » Со какви мерки се заштитуваат растителниот и животинскиот свет?

СОДРЖИНА

I. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АФРИКА

» Африка – географска положба, големина и откривање.....	6
» Релјеф и брегова разгранетост.....	8
» Климатски карактеристики.....	10
» Хидрографски карактеристики.....	12
» Растителен и животински свет.....	14

II. НАСЕЛЕНИЕТО И СТОПАНСТВОТО НА АФРИКА

» Карактеристики на населението на Африка.....	16
» Стопански карактеристики на Африка.....	18

III. РЕГИОНАЛЕН ПРЕГЛЕД НА АФРИКА

» Северна Африка	
Преглед на државите во Северна Африка.....	20
Карактеристични подрачја во Северна Африка.....	24
» Источна Африка	
Преглед на државите во Источна Африка.....	26
Карактеристични подрачја во Источна Африка.....	30
» Јужна Африка	
Преглед на државите во Јужна Африка.....	32
Карактеристични подрачја во Јужна Африка.....	36
» Централна Африка	
Преглед на државите во Централна Африка.....	38
Карактеристични подрачја во Централна Африка.....	40
» Западна Африка	
Преглед на државите во Западна Африка.....	42
Карактеристични подрачја во Западна Африка.....	44

IV. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА СЕВЕРНА АМЕРИКА

» Северна Америка – географска положба, големина и откривање.....	48
» Релјеф и брегова разгранетост.....	50
» Климатски одлики.....	52
» Хидрографски карактеристики.....	54
» Растителен и животински свет.....	56

V. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЈУЖНА АМЕРИКА

» Јужна Америка – географска положба, големина и откривање.....	58
» Релјеф и брегова разгранетост.....	60
» Климатски одлики.....	62
» Хидрографски карактеристики.....	64
» Растителен и животински свет.....	66

VI. НАСЕЛЕНИЕТО И РЕГИОНАЛНАТА ПОДЕЛБА НА АМЕРИКА

» Карактеристики на населението на Америка.....	68
» Регионална поделба на Америка.....	70
» Северна Америка	
Географија на Соединетите Американски Држави.....	72
Географија на Канада.....	74
Карактеристични подрачја во Северна Америка.....	76
» Средна (Централна) Америка	
Преглед на државите во Средна (Централна) Америка.....	78
Карактеристични подрачја во Средна (Централна) Америка.....	82
» Јужна Америка	
Преглед на државите во Јужна Америка.....	84
Географија на Бразил и на Аргентина.....	86
Карактеристични подрачја во Јужна Америка.....	88

VII. ГЕОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА АВСТРАЛИЈА СО ОКЕАНИЈА

» Австралија – природно-географски и социоекономски одлики.....	92
» Океанија – географски одлики.....	94
» Регионална поделба и преглед по држави.....	96

VIII. ПОЛАРНИ ОБЛАСТИ

» Арктик (Северен Пол) – географски карактеристики.....	100
» Антарктик (Јужен Пол) – географски карактеристики.....	102

IX. ЕЛЕМЕНТИ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

» Природни елементи на животната средина (воздух, вода, земјиште, растителен и животински свет).....	106
» Антропогени елементи на животната средина (население, населби, стопанство).....	108
» Загадување и заштита на животната средина	
Загадување на воздухот.....	110
Загадување на водата.....	112
Загадување на земјиштето.....	114
Загадување и загрозување на растителниот и на животинскиот свет.....	116